

**aŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

**Dovilė DINEVIČIŪTĖ ir Renata DINEVIČIŪTĖ
NEKM -7 grupė**

**1997-2007 METŲ LIETUVOS MOKĖJIMŲ BALANSO
APIMTIES BEI STRUKTŪROS KITIMO ANALIZĖ IR
PRIEŽASČIŲ VERTINIMAS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2009

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė	Eksportui įtaką darančios ekonominės politikos priemonės.....	13
2 lentelė	Mokėjimų balanso subalansavimo mechanizmai pagal G. Dubauską	23
3 lentelė	Skirtingų autorių pateikiamos MB reguliavimo teorijos	25
4 lentelė	Statistiniai rodikliai ryšio gaudumui nustatyti tarp BVP ir ESD	43
5 lentelė	Eksporto ir importo struktūros kitimas 1997 -2007 m., %	48
6 lentelė	Eksportas ir importas pagal valstybes 1997- 2007 m., %	49
7 lentelė	Statistiniai rodikliai ryšio gaudumui nustatyti tarp eksporto ir prekių balanso apimtys.....	51
8 lentelė	Statistiniai rodikliai ryšio gaudumui nustatyti tarp importo ir prekių balanso apimtys	52
9 lentelė	Prekių apimtys variacijos rodikliai	53
10 lentelė	Paslaugų straipsnio apimtys variacijos rodikliai	56
11 lentelė	Pajamų straipsnio apimtys variacijos rodikliai	58
12 lentelė	Einamųjų pervedimų straipsnio struktūra 1997-2007 m., %	60
13 lentelė	Einamųjų pervedimų starisnio apimtys variacijos rodikliai.....	60
14 lentelė	Kapitalo ir finansinės sąskaitos struktūra 1997-2007 m., %	63
15 lentelė	Kapitalo ir finansinės sąskaitos variacijos rodikliai	63
16 lentelė	Kapitalo sąskaitos apimtys variacijos rodikliai	64
17 lentelė	Tiesioginių užsienio investicijų didėjimas, %	67
18 lentelė	Finansinės sąskaitos variacijos rodikliai	69
19 lentelė	Mokėjimų balanso apimtys prognozavimas ekstrapoliacijos metodu	71
20 lentelė	Mokėjimų balanso apimtys prognozė eksponentiniu glodinimo metodu	71
21 lentelė	Einamosios sąskaitos straipsnių prognozė 2009-2012 m., naudojant tiesinio trendo funkcijosanalizę.....	73
22 lentelė	Einamosios sąskaitos apimtys prognozavimas ekstrapoliacijos metodu.....	74
23 lentelė	Einamosios sąskaitos apimtys prognozė eksponentiniu glodinimo metodu	74
24 lentelė	Kapitalo ir finansinės sąskaitos apimtys prognozavimas ekstrapoliacijos metodu.....	77
25 lentelė	Kapitalo ir finansinės sąskaitos apimtys prognozė eksponentiniu glodinimo metodu.....	77
26 lentelė	Finansinės sąskaitos straipsnių prognozė 2009-2012 m., naudojant tiesinio trendo funkcijos analizę.....	78

ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS

1 pav. Einamajai sąskaitai įtakos turintys veiksniai.....	18
2 pav. Finansinei sąskaitai įtakos turintys veiksniai.....	21
3 pav. Mokėjimų balanso dinamika 1997-2007 m.....	36
4 pav. ESD, ESD santykio su BVP dinamika 1997-2007 m.....	39
5 pav. Einamosios sąskaitos deficito dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.....	41
6 pav. Einamosios sąskaitos straipsnių dinamika 1997-2007 m.....	42
7 pav. Straipsnio „Prekės“ dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.....	44
8 pav. Eksporto ir importo dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.....	46
9 pav. Prekių ir paslaugų eksporto nuo BVP dinamika 1997-2007 m.....	53
10 pav. Paslaugų balanso dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.....	55
11 pav. Einamosios sąskaitos straipsnio „Paslaugos“ ir jos sudėtinių dalių koreliaciniai ir determinacijos koeficientai.....	56
12 pav. Straipsnio „Pajamos“ dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.....	57
13 pav. Einamųjų pervedimų sąskaitos balanso dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.....	59
14 pav. Kapitalo ir finansinės sąskaitos balanso dinamika 1997-2007 m.....	61
15 pav. Kapitalo ir finansinės sąskaitos balanso dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.....	62
16 pav. Kapitalo ir finansinės sąskaitų apimčių dinamika 1997-2007 m.....	62
17 pav. Kapitalo sąskaitos dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.....	64
18 pav. Finansinės sąskaitos straipsnių dinamika 1997-2007 m.....	65
19 pav. Finansinės sąskaitos dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.....	66
20 pav. Finansinės sąskaitos ir jos sudėtinių dalių koreliaciniai ir determinacijos koeficientai.....	68
21 pav. Mokėjimų balanso prognozė 2008-2012 m., naudojant tiesinio trendo funkcijos analizę.....	70
22 pav. Einamosios sąskaitos prognozė 2009-2012 m., naudojant tiesinio trendo funkcijos analizę.....	72
23 pav. Kapitalo ir finansinės sąskaitos apimties prognozė 2009-2012 m., naudojant tiesinio trendo funkcijos analizę.....	76

SANTRAUKA

Dovilė Dinevičiūtė, Renata Dinevičiūtė.

1997-2007 m. Lietuvos mokėjimų balanso apimtys bei struktūros kitimo analizė ir priežasčių vertinimas.

Magistro darbas

Magistro darbe nagrinėjama mokėjimo balanso esmė, jo struktūra bei kitimo tendencijos, kitimą nulėmusios priežastys. Atliekamas tyrimas, darbe analizuojami 1997-2007 metų Lietuvos mokėjimų balanso duomenys. Atlikus analizę, pateikiamas Lietuvos mokėjimų balanso sąskaitų perspektyvų vertinimas 2008-2012 m. Darbas baigiamas bendromis išvadomis ir rekomendacijomis Lietuvos mokėjimų balanso nestabilumui mažinti. Patvirtinama darbo autorių suformuluota mokslinio tyrimo hipotezė, kad Lietuvos mokėjimų balanso nestabilumą labiausiai veikia einamoji sąskaita. Didžiąją einamosios sąskaitos deficito dalį sudaro užsienio prekybos deficitas.

SUMMARY

Dovilė Dinevičiūtė, Renata Dinevičiūtė.

1997-2007 m. Lithuanian balance of payment analysis by volume's and structure's volatility and estimation of reasons.

Master's work.

Master's work examines the essence of balance of payments, its structure and the trend, the reasons for the causes of evolution. The study analyzed the work of the Lithuanian 1997-2007 balance of payments data. After analysis, the balance of payments accounts in Lithuania prospects, 2008-2012 .Work completed by general conclusions and recommendations of Lithuania to reduce the balance of payments instability. Confirms the work of authors formulated the research hypothesis that the balance of payments in Lithuania are particularly vulnerable to the instability of the current account. Most of the current account deficit is made up of the foreign trade deficit.

TURINYS

ĮVADAS	6
I. NACIONALINIO MOKĖJIMŲ BALANSO SAMPRATA IR STRUKTŪRA.....	10
1.1. Mokėjimų balanso istorinė apžvalga	10
1.2. Mokėjimų balanso skyriai ir jų turinys.....	13
1.2.1. Einamoji sąskaita ir jai įtaką darantys veiksniai.....	13
1.2.2. Kapitalo ir finansinė sąskaita ir jai įtaką darantys veiksniai	19
1.3. Mokėjimų balanso pusiausvyra ir jos palaikymas.....	22
1.4. Mokėjimų balanso reguliavimo teorijų ir metodų apžvalga.....	25
1.5. Mokėjimų balanso sąskaitų ryšys su valiutos kursu ir jo vertinimas	27
1.6. Mokėjimo balanso apimties ir struktūros kitimo metodologijos apžvalga.....	30
II. 1997-2007 METŲ LIETUVOS MOKĖJIMŲ BALANSO APIMTIES BEI STRUKTŪROS KITIMO ANALIZĖ	36
2.1. Lietuvos mokėjimų balanso kitimo tendencijos 1997-2007 m.....	36
2.2. Einamosios sąskaitos analizė ir jos struktūros kitimo tendencijos bei jas lėmusios priežastys	38
2.2.1. Einamosios sąskaitos apimties analizė 1997-2007 m.....	38
2.2.2. Einamosios sąskaitos struktūros kitimo analizė 1997-2007 m.....	44
2.3. Kapitalo ir finansinės sąskaitos apimties ir struktūros kitimo analizė 1997-2007 m.	60
2.3.1. Kapitalo ir finansinės sąskaitos balanso apimties ir struktūros kitimo analizė 1997-2007 m.....	60
2.3.2. Kapitalo sąskaitos apimties ir struktūros kitimo analizė 1997-2007 m.....	63
2.3.3. Finansinės sąskaitos apimties ir struktūros kitimo analizė 1997-2007 m.	64
III. LIETUVOS MOKĖJIMŲ BALANSO PROGNOZIŲ VERTINIMAS.....	70
3.1. Mokėjimų balanso sąskaitų perspektyvų vertinimas 2008-2012 m.....	70
3.1.1. Mokėjimų balanso perspektyvų vertinimas 2008-2012 m.	70
3.1.2. Einamosios sąskaitos bei jos straipsnių perspektyvų įvertinimas 2008-2012 m.	72
3.1.3. Kapitalo ir finansinės sąskaitos bei jos straipsnių perspektyvų įvertinimas 2009- 2012 m.	76
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	80
LITERATŪRA	83
PRIEDAI	88

IVADAS

Sparčiai plečiantis globalizacijai, neatskiriamai didėja nacionalinių ekonomikų integracija į pasaulinį ūkį. Nors atskirų valstybių dalyvavimas pasauliniame ūkyje ir integracijos mastai skiriasi, tačiau šiandien nėra valstybės, kuri vienaip ar kitaip nebūtų susijusi su pasaulio ekonomika. Dėl globalizacijos proceso išaugo valstybių tarpusavio santykiai, kur daugumos valstybių bendradarbiavimo pagrindu tampa prekyba, o nuo jos neatsiejami pinigų srautų judėjimai tarp atitinkamų šalių. Tarp šalių egzistuoja ne tik prekybos, bet ir politiniai, kultūriniai, kariniai ir kiti santykiai, kurių metu taip pat juda finansiniai srautai, ir visi šie tarptautinių sandorių srautai fiksuojami šalies tarptautinių operacijų balansinėje sąskaitoje – šalies mokėjimų balanse.

Paprastai esama mokėjimų disbalanso – deficito arba pertekliaus. Pastaruoju metu pagausėjo kritinių pasisakymų Lietuvos valstybės ekonomikos atžvilgiu. Užsienio ir vietos ekspertai savo abejones dėl ūkio raidos dažnai grindžia prastais mokėjimų balanso rodikliais. Iš tiesų Lietuva yra maža atviros ekonomikos šalis, todėl jos ūkio ilgalaikės perspektyvos iš esmės priklauso nuo ekonominių ryšių su užsieniu būklės, kuri gana išsamiai apibūdinama būtent Lietuvos banko sudaromu šalies mokėjimų balansu, ten pateikiami iš užsienio ateinantys ir iš šalies išeinantys pinigų srautai.

Analitikams vertinant ūkio plėtrą, konkurencingumą ar investavimo procesus, šalies mokėjimų balansas yra vienas svarbiausių statistinės informacijos šaltinių. Analitikų prognozėms dėl galimo ekonomikos perkaitimo daugiausia įtakos davė šoktelėjęs einamosios sąskaitos deficito rodiklis. Deficitinę einamąją sąskaitą šalis turi tada, kai jos išlaidos pasaulio rinkoje viršija iš užsienio gaunamas pajamas (didžiąją einamosios sąskaitos deficito dalį sudaro užsienio prekybos deficitas).

Pastaraisiais metais beveik visos naujosios ES narės turėjo neigiamus tiek einamosios sąskaitos, tiek užsienio prekybos balansus. Tačiau pernai Baltijos valstybės ryškiai išsiskyrė ypatingu minėto deficito dydžiu: Lietuvoje jo santykis su sukurtu bendruoju vidaus produktu siekė beveik 11 proc., o Estijoje ir ypač Latvijoje buvo dar gerokai didesnis. Dviženklės šio santykio reikšmės dažniausiai traktuojamos kaip ūkio nestabilumo požymis, tačiau galutinis įvertinimas priklauso ir nuo to, kiek šalis sulaukė tiesioginių užsienio investicijų, t.y. tokių lėšų, kurios užsieniečių investuojamos ne spekuliaciniais tikslais, o siekiant dalyvauti atitinkamų įmonių valdymo procese ir plėtoti verslą. Nerimą kelia tik ta einamosios sąskaitos ar užsienio prekybos deficito dalis, kuri nepadengta minėtu investicijų srautu, nes ji dažniausiai finansuojama paskolomis.

Problema. Analizuojant 1997-2007 metų Lietuvos mokėjimų balansus, paaiškėjo, kad analizuojamu laikotarpiu mokėjimų balansų einamosios sąskaitos saldo buvo neigiami. Mokėjimų balanso nestabilumas turi įtakos valiutų kursų dinamikai, kapitalo judėjimui, ekonomikos būklei.

Temos naujumas ir aktualumas. Pasaulinio ūkio ryšiai vystosi tam tikrais etapais, kurių kaita atspindi stiprėjantį pasaulinio ūkio vientisumą, tarptautinių ekonominių santykių vystimąsi: iš pradžių vykdoma užsienio prekyba, teikiamos paslaugos, vėliau vyksta kapitalo judėjimas, tarptautinė gamyba, ir galiausiai, formuojama vieninga valiutų, paskolų, vertybinių popierių pasaulinė rinka. Pasaulinio ūkio ryšių vystimąsi skatina industriškai išsivysčiusios pasaulio valstybės, sudarančios pasaulinio ūkio branduolį. Kitame etape vienijama šalių ekonominė veikla: internacionalizuojamas ūkinis gyvenimas, nacionalinės prekių, paslaugų, kapitalo ir finansinių išteklių rinkos apjungiamos į pasaulines rinkas. Daugiapusiški valstybės tarptautiniai santykiai atsispindi jos tarptautinių operacijų balansinėje sąskaitoje, kuri vadinama mokėjimų balansu. Šalies mokėjimų balansui daro įtaką tokie pagrindiniai makroekonomikos kintamieji kaip bendrasis nacionalinis produktas, užimtumas, kainų lygis, valiutų kursai bei palūkanų normos. Dėl to atliekant šalies makroekonominių procesų analizę mokėjimų balansas leidžia nustatyti tarptautinių mokėjimų disbalansų priežastis, ryšius tarp šalies ir užsienio rinkų, investicijų užsienyje ir užsienio investicijų šalyje mastą, kryptis ir struktūrą, finansų srautų ir atsargų pokyčius, analizuoti šalies konkurencinę padėtį, užsienio skolos raidą ir priežastis, prognozuoti valiutų kursų svyravimo kryptis ir tam svyravimui įtakos turinčius veiksnius, ryšius tarp valiutos kursų ir einamosios bei finansinės sąskaitų srautų, kitus užsienio ekonominių ryšių aspektus. Taigi, visos valstybės, vykdančios nepriklausomą ekonominę politiką, turi žinoti savo operacijas su užsienio valstybėmis ir plėtoti mokėjimų balanso statistiką.

Darbo tikslas. Išanalizuoti 1997-2007 metų Lietuvos mokėjimų balanso apimties bei struktūros kitimą ir jį nulėmusias priežastis.

Darbo uždaviniai:

1. Aptarti mokėjimų balanso esmę, jo struktūrą ir kitimo tendencijas lemiančius veiksnius;
2. Atlikti 1997-2007 metų Lietuvos mokėjimų balanso apimties bei struktūros kitimo analizę;
3. Išanalizuoti 1997-2007 metų Lietuvos mokėjimų balanso apimties bei struktūros kitimą lėmusias priežastis;
4. Numatyti mokėjimų balanso perspektyvas ir pateikti rekomendacijas.

Tyrimo objektas - 1997-2007 m. Lietuvos mokėjimų balansas.

Tyrimo dalykas – 1997-2007 m. Lietuvos mokėjimų balanso apimties ir struktūros kitimas, bei jį lemiantys veiksniai.

Hipotezė. Lietuvos mokėjimų balanso nestabilumą labiausiai veikia einamoji sąskaita. Didžiąją einamosios sąskaitos deficito dalį sudaro užsienio prekybos deficitas.

Metodai. Atlikta aktualios mokslinės, internetinės, publicistinės ir statistinės literatūros analizė, sisteminimas, analitinių rodiklių skaičiavimas kiekybiniu požiūriu. Naudojama kiekybinė gautų rezultatų analizė. Iliustruojama lentelėmis, grafikais bei kitomis vaizdinėmis priemonėmis.

Darbo turinys ir apimtis. Darbą sudaro trys darbo dalys: pirmoje dalyje teoriškai apibrėžiama mokėjimų balanso esmė, jo struktūra bei kitimo tendencijos, kitimą nulėmusios priežastys. Antroje dalyje atliekamas tyrimas, darbe analizuojami 1997-2007 metų Lietuvos mokėjimų balanso duomenys. Trečioje dalyje pateikiamas Lietuvos mokėjimų balanso sąskaitų perspektyvų vertinimas 2008-2012 m. Darbas baigiamas bendromis išvadomis ir rekomendacijomis Lietuvos mokėjimų balanso nestabilumui mažinti.

Teorinis rezultatų reikšmingumas. Padaryta mokslinės ir metodinės literatūros analizė tiriamu klausimu, jos pagrindu aptarti mokėjimų balanso apimties ir struktūros kitimo tyrimo metodai ir nurodyti metodiniai klausimai.

Praktinis rezultatų reikšmingumas. Ištirtas 11 metų Lietuvos mokėjimų balanso apimties ir struktūros kitimas, nustatyti tą kitimą lėmę veiksniai, apskaičiuoti koreliaciniai ryšiai, pateikti tam tikri mokėjimų balanso prognoziniai skaičiavimai.

Atskirų autorių indėlis rengiant darbą. Medžiagos rinkimas, sisteminimas atliktas kartu. Konceptualioji darbo dalis rašyta darbo autoriams pasiskirsčius. Pirmus tris teorinės dalies skyrius (1.1. Mokėjimų balanso istorinė apžvalga, 1.2. Mokėjimų balanso skyriai ir jų turinys, 1.3. Mokėjimų balanso pusiausvyra ir jos palaikymas) analizavo Dovilė Dinevičiūtė. Kitus teorinės dalies skyrius (1.4. Mokėjimų balanso reguliavimo teorijų ir metodų apžvalga, 1.5. Mokėjimų balanso sąskaitų ryšys su valiutos kursu ir jo vertinimas, 1.6. Mokėjimo balanso apimties ir struktūros kitimo metodologijos apžvalga) analizavo Renata Dinevičiūtė. Taip pat teorinė dalis rašyta papildant vienas kitą atskiromis pastabomis, pastebėjimais.

Analitinė-tiriamoji darbo dalis nagrinėjama darbo autorių kartu, tik kai kurie praktinės darbo dalies skyreliai yra pasidalinti tarp darbo autorių, tačiau atliktos bendros darbo autorių prognozavimo tendencijos, išvados ir darbo rekomendacijos. Dovilė Dinevičiūtė analizavo prekių ir pajamų straipsnius, finansinės sąskaitos apimties ir struktūros kitimą, bei atliko einamosios sąskaitos, kapitalo ir finansinės sąskaitos prognozavimą. Renata Dinevičiūtė nagrinėjo mokėjimų balanso kitimo tendencijas, einamosios sąskaitos apimtį, paslaugų ir

einamųjų pervedimų straipsnius, kapitalo sąskaitos apimtį ir struktūros kitimą bei pateikė mokėjimų balanso prognozių vertinimą.

I. NACIONALINIO MOKĖJIMŲ BALANSO SAMPRATA IR STRUKTŪRA

1.1. Mokėjimų balanso istorinė apžvalga

Vertinant šalies ekonomikos būklę yra svarbu atsižvelgti ne tik į jos viduje vykstančius procesus, bet ir į ekonominių santykių su pasauliu tendencijas. Atskirų šalių dalyvavimo aktyvumas ir integracijos laipsnis pasauliniame ūkyje yra skirtingi, bet nėra tokios šalies, kuri vienaip ar kitaip nebūtų susijusi su kitomis šalimis. Tarptautinių prekybinių ir finansinių paslaugų spektras atsispindi mokėjimų balanse įvairių tipų operacijomis.

Pirmieji bandymai identifikuoti, įvertinti, sugrupuoti ir analizuoti šalies tarptautines ekonomines operacijas buvo atlikti Anglijoje XIV a. pabaigoje. Jie susiję su ankstyvojo merkantilizmo išsigalėjimu. Pagrindinis šalies turtas buvo auksas. Siekimas sulaikyti auksą išvežimą iš šalies vertė analizuoti užsienio prekybą, o vėliau ir kitas tarptautines operacijas (Balčiūnas N., Čepulis M., ir kt., 2002).

Kapitalizmo laikotarpiu užsienio prekybos įvertinimo svarba buvo susijusi su šalies aukso atsargų mažėjimu, kai šalyje pasireiškė ekonominė krizė. Mokėjimų balanso dydžius ekonomistai nagrinėjo tik kaip visuminės pusiausvyros teorijos dalį. Iki XX a. pradžios buvo nagrinėjamos tik atskiros mokėjimų dalys. Vientisas balansas nebuvo sudaromas.

XX amžiuje mokėjimų balanso metodologijos išvystyme toliausiai pažengė JAV. Pirmasis oficialus mokėjimų balansas buvo parengtas 1923 m. pagal 1922 m. duomenis.

JAV ekonomistas H. LERI 1943 m. sudarė JAV mokėjimų balansą, kuris apėmė laikotarpį nuo 1919 m. iki 1939 m. Šio ekonomisto sukurta mokėjimų balanso metodologija dar ilgai naudota sudarinėjant JAV mokėjimų balansus. JAV ketvirtiniai ir metiniai mokėjimų balansai nuo 1946 m. buvo publikuojami viešai.

Didėjančios užsienio prekybos apimtys, kapitalo judėjimo liberalizavimas, greitas kitų tarptautinių ekonominių operacijų vystymasis ir siekimas palyginti atskirų šalių mokėjimų balansus sąlygojo sukurti tokią mokėjimų balanso sudarymo metodologiją, kuri tiktų įvairioms šalims. JTO sudarė ir 1947 m. paskelbė mokėjimų balanso apibendrintą schemą, šią schemą naudojo TVF rengdamas mokėjimų balanso sudarymo metodologiją (Balčiūnas N., Čepulis M., ir kt., 2002).

Dabartiniu metu beveik visos šalys mokėjimų balansus rengia pagal TVF rekomendacijas. TVF metodologija populiari dėl šių priežasčių:

- Nurodyti bendri sudarymo principai ir struktūra;
- Rodikliai interpretuojami vienareikšmiai;

- Galimas atskirų šalių mokėjimų balansų palyginimas;
- Įmanomas mokėjimų balansų palyginimas laike.

Mokėjimų balanso sudarymo metodologiniai nurodymai nuolat atnaujinami. Paskutinis V leidimas, kurį Tarptautinis valiutos fondas išleido 1993 m.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, buvo pradėtas sudarinėti šalies mokėjimų balansas. Pirmasis eksperimentinis Lietuvos mokėjimų balansas buvo sudarytas 1991 m. Ekonomikos ministerijoje. 1993 m. buvo priimtas LR Vyriausybės nutarimas, reglamentuojantis Lietuvos mokėjimų balanso sudarymą. Lietuva savo mokėjimų balansus sudaro nuo 1993 m. Bendras Lietuvos mokėjimų balansas buvo teigiamas tik 1994 m., kitais metais jis buvo deficitinis, šis deficitas daugiausiai padidėjo 1997-1999 m. Nuo 1995 m. Lietuvos mokėjimų balanso sudarymo funkcija perduota Lietuvos bankui. Šiuo metu Lietuvos mokėjimų balanso teisinė bazė yra Lietuvos banko įstatymas, statistikos įstatymas ir 2003 m. LB valdybos nutarimas Nr.106. Dabartiniu metu sudaromi ir oficialiai skelbiami mėnesių, ketvirčių ir metų Lietuvos mokėjimų balansai.

Lietuvos bankas nuo 1995 m. pirmojo ketvirčio rengia ataskaitinius šalies mokėjimų balansus, koordinuoja visus darbus, susijusius su informacijos, reikalingos mokėjimų balansui sudaryti, rinkimu, ir metodologiškai vadovauja šiems darbams. Informaciją, reikalingą MB sudaryti, Lietuvos bankui rengia ir teikia ministerijos, organizacijos ir kredito įstaigos pagal su Lietuvos banku suderintą apimtį, struktūrą ir terminus (1 priedas) (www.lb.lt).

Ūkio subjektai Statistikos departamentui teikia statistines atskaitomybės formas, kuriose pateikiami ataskaitiniai duomenys apie ekonomines operacijas su nerezidentais. Statistikos departamentas Lietuvos bankui teikia duomenis apie prekių eksportą ir importą (muitinių deklaracijų pagrindu), duomenis apie šalies visų nuosavybės formų ekonomikos subjektų (išskyrus bankų sektorių) finansinius komercinius santykius su nerezidentais, tiesiogines užsienio investicijas į Lietuvą ir ūkio subjektų tiesiogines investicijas užsienyje, humanitarinę užsienio pagalbą. (www.stat.gov.lt).

Finansų ministerija teikia duomenis apie gautas ir gražintas užsienio paskolas valstybės vardu ir su valstybės garantija, paskolų panaudojimą ir jų tvarkymo išlaidas, apie gautas įplaukas iš nerezidentų už privatizuotus objektus Lietuvos Respublikoje, sumokėtus tarptautinių finansų organizacijų nario mokesčius, biudžeto konsulines pajamas (www.finmin.lt).

Užsienio reikalų ministerija teikia duomenis apie Lietuvos Respublikos ambasadų ir atstovybių padarytas išlaidas, apie šalies dalyvavimą tarptautinėse ne finansų organizacijose, apie užsienio valstybių ir tarptautinių organizacijų techninės pagalbos projektų vykdymą bei duomenis apie pridėtinės vertės mokesčio gražinimą užsienio ambasadoms ir atstovybėms, reziduojančioms Lietuvoje (www.urm.lt)

Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonė teikia duomenis apie įsteigtas bendras su užsieniu ir užsienio kapitalo įmones.

Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos teikia duomenis apie atvykusių į Lietuvą ir išvykusių iš jos asmenų skaičių pagal pilietybę ir transporto rūšis (www.pasienis.lt).

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba teikia duomenis apie gautas iš užsienio ir pervestas į užsienį lėšas, skirtas pensijoms mokėti, bei duomenis apie Lietuvoje reziduojančių užsienio diplomatinių tarnybų sumokėtas socialinio draudimo įmokas už samdomus Lietuvos piliečius.

Lietuvos centrinis vertybinių popierių depozitoriumas teikia duomenis apie į vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų sąskaitas įtrauktų vertybinių popierių pasiskirstymą tarp rezidentų ir nerezidentų.

Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija teikia duomenis apie nerezidentų įmokas ir išmokas už akcijų paketus bei žmonių skolos vertybinių popierių registrą (www.vpk.lt).

Lietuvos bankas, sudarydamas mokėjimų balansą, remiasi išvardytais statistiniais duomenimis, informacija, kurią surenka iš komercinių bankų ir savo struktūrinių padalinių, ekspertiniais vertinimais ir papildomais skaičiavimais.

Autoriai pateikia skirtingas mokėjimų balanso struktūras, kurios pateiktos 2, 3, 4 prieduose. Susumavus einamąją sąskaitą su kapitalo ir finansine sąskaita, gaunamas mokėjimų balansas. Jis bus teigiamas, kai asmenys, firmos ir vyriausybė, atlikdami savo sandorius įveš į šalį daugiau pinigų, nei išveš. Mokėjimų balansas bus neigiamas, jei pinigų bus išvežta daugiau nei įvežta (Snieška V., 2005). Dėl statistinės informacijos rinkimo netobulumų bei kitų priežasčių tarp einamosios sąskaitos ir kapitalo bei finansinės sąskaitų balansų atsirandantis neatitikimas įrašomas į mokėjimų balanso straipsnį *klaidos ir praleidimai*.

Taigi, mokėjimų balansas yra svarbi priemonė šalies vidaus ir užsienio ekonominei politikai formuoti. Mokėjimų balansui daro įtaka tokie pagrindiniai makroekonomikos kintamieji kaip užimtumas, kainų lygis, valiutų kursai bei palūkanų normos.

1.2. Mokėjimų balanso skyriai ir jų turinys

1.2.1 Einamoji sąskaita ir jai įtaką darantys veiksniai

Einamoji sąskaita arba einamųjų operacijų balansas, yra plačiausias šalies užsienio prekybos produktais ir paslaugomis matas. Iš einamųjų operacijų balanso galima spręsti, ar valstybė įstengia už prekes ir paslaugas, kurias ji gauna iš kitų valstybių, susimokėti.

Remiantis Balčiūnu N., Čepuliu M. ir kt. (2002), einamąją sąskaitą sudaro prekių, paslaugų, pajamų bei einamųjų pervedimų straipsniai. *Prekių judėjimo straipsnyje* be įprasto prekių importo ir eksporto, parodomi ir prekių įsigijimai užsienio uostuose bei prekių reeksportas. Prekių eksportas ir importas fiksuojami mokėjimų balanse tuo momentu, kai rezidento nuosavybės teisė į prekes parduodama nerezidentui (arba atvirkščiai). Užsienio prekybos statistikoje prekių importas įvertinamas c.i.f.¹ kainomis, o eksportas – f.o.b.² kainomis.

Remiantis Snieška V. (2005), paklausa Lietuvos eksportui bus tuo didesnė, kuo bus aukštesnis pajamų lygis likusioje pasaulio dalyje, žemesnis Lietuvoje naudojamų pinigų keitimo kursas ir didesnis Lietuvos konkurencingumas pasaulio rinkose.

Pasak Vilpišausko R., (2004), norint įvertinti Lietuvos ekonominės politikos poveikį eksportui, tikslinga apžvelgti galimų ekonominės politikos priemonių, turinčių įtakos eksportui, visumą. Tų priemonių klasifikacija pateikta 1 lentelėje.

1 lentelė

Eksportui įtaką darančios ekonominės politikos priemonės

	Horizontaliosios	Sektorinės
Vidaus politikos	Mokesčių politika Darbos santykių reguliavimas Žemės naudojimo ir jos įsigijimo reguliavimas Įėjimo į rinką reguliavimas	Subsidijos remiamoms ekonomikos šakoms ar įmonėms (žemės ūkiui, didelę pridėtinę vertę kuriančioms šakoms) Klasterių skatinimas Investicijos į tyrimus ir plėtrą
Užsienio politikos	Muitų ir netarifinių kliūčių mažinimas derybose Pasaulio prekybos organizacijoje (PPO) Regioninių preferencinių prekybos susitarimų sudarymas Valstybės institucijų ir atstovybių užsienyje darbuotojų kvalifikacijos kėlimas	Eksportuotojų mokymas Metiniai apdovanojimai Sąlygų kreditams gauti gerinimas Informacijos apie užsienio rinkų reguliavimą kaupimas Dalyvavimo parodose rėmimas

Šaltinis: Vilpišauskas R., (2004). *Tarptautinis konkurencingumas ir Lietuvos eksporto politika.*

¹ **CIF - Kaina, draudimas ir frachtas** - pagal šį terminą eksportuotojas apmoka išlaidas kaip ir CFR atveju, tik papildomai privalo apdrausti krovinį jūriniu draudimu ir nuo rizikos dėl prekių praradimo ar sugadinimo transportavimo metu. Draudimo suma gali būti minimali. Pagal šį terminą eksportuotojas turi gauti muitinės leidimą išvežti prekes. Šis terminas taikomas tik vandens transportui. <http://www.gelna.lt/incoterms.htm>

² **FOB** - Franko laivo denis - pagal šį terminą eksportuotojas perduoda visus įsipareigojimus pirkėjui, kai prekės yra įkeliamos per laivo bortą nurodytame išsiuntimo uoste.

Didžiausią teigiamą poveikį mažiausiomis biudžeto sąnaudomis turi horizontalios vidaus ekonominės politikos priemonės. Paprastai tokioms priemonėms nereikia papildomų biudžeto išlaidų. Tačiau kai kuriais atvejais taikant tas priemones gali sumažėti pajamos iš mokesčių. Antra vertus, pajamos iš mokesčių priklauso nuo ekonominio augimo, kurį šios priemonės stiprina. Todėl šių priemonių teigiamą poveikį patiria ne tik veikiančios eksportuojančios įmonės, bet ir visos šių taisyklių lauką patenkančios ir potencialiai galinčios įeiti į rinką bei naujas veiklos sritis įmonės. Sektorinės vidaus politikos priemonės, kai kurių autorių nuomone, yra pačios neefektyviausios ir netikslingiausios. Tokios priemonės prieš porą dešimtmečių buvo gana populiarios ES ir JAV (Meilienė E., Snieška V., 2006).

Paslaugų straipsnyje parodomas rezidentų paslaugos, suteiktos nerezidentams ir atvirkščiai. Šis straipsnis apima įplaukas ir mokėjimus už tokias paslaugas: tarptautiniai pervežimai, draudimas, elektroniniai, telegrafinis, telefoninis ir kitų rūšių ryšiai, tarptautinis turizmas, keitimasis mokslu, technikos išradimais, ekspertų paslaugos, diplomatinių atstovybių išlaikymas ir kt. Paslaugų straipsnio reikšmė mokėjimų balansui nuolat auga.

Tų pačių autorių teigimu, *darbo ir investicijų pajamų straipsnis* parodo pajamas, gautas už nerezidentams suteiktus ir iš jų gautus gamybos veiksnius (darbo jėga, kapitalas), taip pat parodomas pajamos gaunamos už finansinius aktyvus ir panašiai. Tai dividendai už turimus nerezidentų nuosavybės vertybinius popierius, palūkanos už indėlius užsienio bankuose, palūkanos už paskolas ir kitos investicijų pajamos. *Neatlyginti pervedimai* – tai ekonominė operacija, kurios metu nerezidentas parduoda rezidentui prekes, paslaugas ar finansinius aktyvus, mainais negaudamas jokio ekvivalento. Mokėjimų balanse atskiriami einamieji (paveldėtas turtas, dovanos, humanitarinė techninė pagalba bei kt.) ir kapitalo (įsiskolinimų nurašymas, migrantų turtas, investicijų projektai ir kt.) pervedimai.

Pusiausvyrą šalies ekonomikos išorės santykiuose rodo jos mokėjimų balansas (ir atskirai jo einamoji bei kapitalo ir finansų sąskaitos, taip pat pastarojoje nustatomos tarptautinės oficialiosios atsargos) bei mokėjimų balanso pusiausvyros galutinė išraiška – šalies valiutos kursas. Svarbiausias yra einamosios sąskaitos balansas, rodantis visų einamųjų mokėjimų užsieniui ir gautų iš užsienio saldą (čia įeina visos įplaukos už eksportą, pajamos iš nuosavybės bei paskolų užsieniui, vienašaliai pervedimai iš užsienio ir analogiški mokėjimai užsieniui).

Remiantis ekonomikos teorija, didelis einamosios sąskaitos deficitas būdingas sparčiai besivystančioms pereinamosios ekonomikos šalims. Kad palaikytų plėtrą, šios šalys turi suaktyvinti importą bei daugiau skolintis užsienyje. Nemažas einamosios sąskaitos deficitas būdingas šalims, kuriose rinkos dalyvių ateities lūkesčiai geri ir dėl to linkstama daugiau vartoti (skolintis) nei taupyti (Rakauskienė G. O., 2006).

Augančios ekonomikos finansavimas užsienio sankaupomis – tipinis atvejis daugumos sparčiau augančių nacionalinių ekonomikų. Vis dėlto finansuojant einamosios sąskaitos deficitą (ESD) labai svarbios yra dvi to finansavimo šaltinių proporcijos: santykis tarp paskolomis vyriausybei gaunamo ir užsienio rezidentų sava iniciatyva į šalį įvežamo kapitalo bei santykis tarp tiesioginių užsienio investicijų ir portfelinių užsienio investicijų šalyje (arba tarp ilgalaikių ir trumpalaikių užsienio investicijų) (www.sti.lt).

Valstybėms tampant vis atviresnėms, išryškėja ne tik teigiamas atvirumo poveikis nacionalinėms ekonomikoms – ekonomikos augimas atvirose ekonomikose yra spartesnis, tačiau padidėja ir atvirumo keliama rizika – laisvas kapitalo judėjimas leidžia susidaryti dideliems einamosios sąskaitos deficitams, tačiau netvarus einamosios sąskaitos deficitas nulemia kapitalo srautų lūžio, einamosios sąskaitos deficito lūžio bei valiutos krizės rizikos atsiradimą (www.finansai.tripod.com).

Einamosios sąskaitos deficitas reiškia, kad šalis naudoja savo užsienio turtą (aktyvus) arba kaupia užsienio įsipareigojimus (pasyvus). Einamosios sąskaitos deficitas dar nereiškia, kad reikia būtinai pradėti įgyvendinti ekonominio suregulavimo politiką, kadangi deficitas gali būti tik laikino nesubalansuotumo, susijusio su eksporto kainų mažėjimu, išraiška. Bet jei einamosios sąskaitos deficitas išlieka ilgą laiką, reikia koreguoti ekonominę politiką, kadangi šalis tikrai negali finansuoti deficito amžinai skolindamasi užsienyje arba suvartodama savo tarptautines atsargas (www.fmmc.lt).

Nepriimtino einamosios sąskaitos deficito poveikis makroekonomikai yra labai didelis. Jei šalyje yra deficitas, kurio ji nėra pajėgi finansuoti stabiliomis kapitalo įplaukomis, tai anksčiau ar vėliau lūkesčiai, susiję su valiutos devalvavimo galimybe, sukelia valiutos krizę dar prieš sunaudojant oficialiąsias atsargas. Tai rodo, kad, nesant kapitalo mobilumo, ypač esant fiksuotam valiutos kursui, einamąją sąskaitą reikia atidžiai sekti, siekiant išvengti staigios spekuliacinės atakos ir mokėjimų balanso krizės. Einamosios sąskaitos deficitas reiškia, kad šalis naudoja savo užsienio turtą (aktyvus) arba kaupia užsienio įsipareigojimus (pasyvus). Ir atvirkščiai, einamosios sąskaitos perteklius reiškia, kad šalis kaupia grynąjį turtą (aktyvus). Taigi einamoji sąskaita taip pat gali būti apibūdinama kaip šalies grynujų tarptautinių investicijų pozicijos pokytis. Kai ši pozicija yra neigiama, šalis yra grynoji užsienio skolininkė (Norman S. Fieleke, 1996).

Šalys, kaip ir atskiri asmenys, varžomos laikinų biudžeto apribojimų; todėl jei šalis yra grynoji skolininkė, ji ateityje turi pasiekti einamosios sąskaitos dabartinės diskontuotos vertės perteklių, lygų jos pradinei grynajai skolai. Šis sugebėjimas ateityje sukurti einamosios sąskaitos perteklių (atskaičius palūkanų mokėjimus), kurio užtektų esamai skolai gražinti, vadinamas mokumu. Taigi šalis yra laikoma mokia, jei jos būsimo einamosios sąskaitos pertekliaus

dabartinė vertė yra bent jau lygi jos dabartinei užsienio skolai. Tačiau nors mokumo sąvoka yra labai svarbi, ją nėra lengva įvertinti praktiškai, nes jeigu daroma prielaida, kad ateityje bus pakankamai didelis einamosios sąskaitos perteklius, tada bet koks einamosios sąskaitos deficito kelias veda į laikinąjį mokumą. Siauresne prasme priimtinumą galima apibūdinti kaip dabartinės politikos tęstinumą ateityje pakitus makroekonomikos sąlygoms. Taigi dabartinė politikos pozicija vadinama "priimtina", jei jos tęsimas ateityje nepakenks mokumui ar biudžeto suvaržymui (www.fmmc.lt).

Praktikoje einamosios sąskaitos priimtinumą sąvoka yra sudėtingesnė, nes ji atspindi sąveiką tarp užsienio investuotojų priimtų sprendimų dėl santaupų ir investicijų. Kitas būdas einamosios sąskaitos priimtinumui įvertinti - užduoti klausimą, ar einamoji sąskaita ir vyriausybės bei privačiojo sektoriaus veikla, jei ji bus ir toliau tęsiama, sukels poreikį drastiškai keisti politiką arba krizę (pvz., valiutos krizę arba užsienio skolos negrąžinimą). Jei atsakymas bus teigiamas, einamosios sąskaitos deficitai yra nepriimtini. Politikos pokyčio arba krizės priežastis gali būti vidaus ar užsienio "šokas", kurio metu pasikeičia investuotojų požiūris, nes jie kitaip suvokia šalies sugebėjimą ar norą vykdyti savo užsienio prievoles (www.fmmc.lt).

Remiantis Finansų ministerija, istoriškai susiklostė 3 pagrindiniai požiūriai į einamosios sąskaitos balanso veiksnių analizę:

1. **Elastingumo požiūris.** Vertinant einamosios sąskaitos balansą šiuo požiūriu, jis analizuojamas tik kaip eksporto-importo balansas, pagrindiniu eksporto-importo balansą įtakojančiu veiksniu laikant santykinę kainas. Vienas iš pagrindinių eksporto-importo srautų apimtis nulemiančių veiksnių – valiutos kursas, nes jis įtakoja santykinę kainų kitimą. Užsienio prekybos deficitą, remiantis šiuo požiūriu, gali panaikinti realaus valiutos kurso kritimas (realus valiutos nuvertėjimas), be to, valiutos vertės pokyčio poveikis užsienio prekybos balansui priklauso nuo eksporto paklausos ir importo paklausos elastingumo kainoms.
2. **Absorbcijos požiūris.** Šio požiūrio pagrindas: einamosios sąskaitos balansas lygus nacionalinio taupymo ir vietos investicijų skirtumui, todėl einamosios sąskaitos deficito lygį galima vertinti nagrinėjant ir vertinant skolinimosi bei investicijų lygį šalyje. Laikantis šio požiūrio, norint sumažinti einamosios sąskaitos deficitą, reikia skatinti nacionalinį taupymą ir mažinti vyriausybės biudžeto deficitą.
3. **Tarplaikinio pasirinkimo požiūris** pratęsė einamosios sąskaitos deficito analizę absorbcijos požiūriu. Tarplaikinio pasirinkimo teorija teigia, kad taupymo ir investicinius sprendimus nulemia ateities produktyvumo augimo, palūkanų normų lūkesčiai. Vadovaujantis šiuo požiūriu, einamosios sąskaitos disbalansą sukelia tarplaikinis naudingumo maksimizavimas. Įvairių šalių vartotojai įvertina dabartinius bei

būsimojus pajamų srautus bei siekdami maksimizuoti visų laikotarpių naudingumą skolinasi užsienyje arba įsigyja turto užsienyje. Taip vyksta tarplaikinis vartojimo išlyginimas: valstybės, kurių pajamos yra santykinai mažos dabartiniu laikotarpiu ir kurios tiksi, kad ateityje pajamų lygis vienam gyventojui artės prie turtingesnių valstybių lygio, atotrūkis mažės, nes jų BVP augs sparčiau, skolinasi, o šalys kurių pajamų lygis vienam gyventojui yra santykinai aukštas – skolina.

Einamųjų operacijų balansas apima visas operacijas, kurios turi įtakos mokėjimų balansui tais pačiais metais arba tuo pačiu laikotarpiu, kuriuo jos įvykdytos. Vadinasi, tai operacijos, kurios baigiasi per nurodytą laiko tarpą, būtent tos operacijos nedaro mokėjimų balansui jokios įtakos ateinančiais metais. Todėl einamosios sąskaitos deficitas reiškia, kad grynasis išteklių įsigijimas iš užsienio turi būti apmokėtas likviduojant šalies užsienio turtą arba padidinant jo įsipareigojimus nerezidentams.

Laisvėjant kapitalo judėjimui bei vykstant finansų sistemų integracijai, einamosios sąskaitos balansas tapo platesnėse ribose kintančiu rodikliu: valstybės gali skolinti ir skolintis siekdamas tarplaikinio vartojimo išlyginimo – naudos maksimizavimo.

Įvertinus klaidas ir praleidimus, einamosios sąskaitos deficitas yra lygus kapitalo ir finansinės sąskaitos pertekliui – suma, kuria šalies gautos pajamos už eksportą, investicijų, darbo pajamos bei einamieji pervedimai viršija išlaidas, kurias apima importas, užsieniečių gaunamos darbo bei investicijų pajamos bei einamieji pervedimai, didėja užsienio skola ar(ir) mažėja nacionalinės investicijos užsienyje. Einamosios sąskaitos balansas yra lygus nacionalinio taupymo ir vidaus investicijų skirtumui.

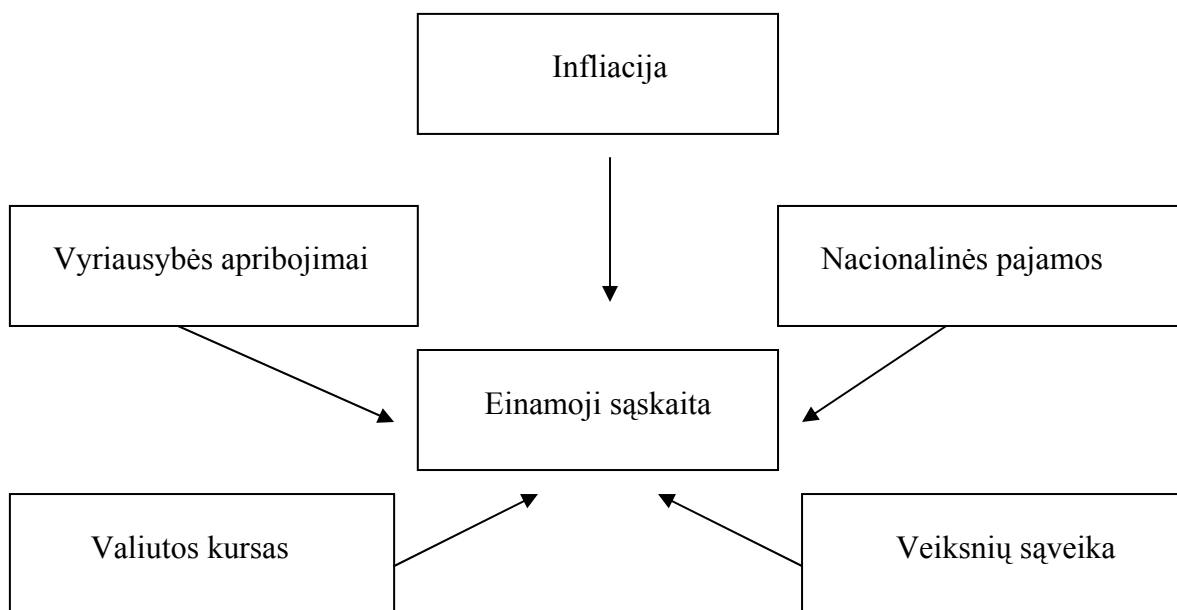
Nagrinėjant veiksniai, turėjusius įtakos konkrečiam einamosios sąskaitos balanso dydžio susiformavimui šalyje, paprastai nagrinėjami tiek veiksniai, įtakojantys tarptautinės prekybos balansą (istoriniai bei prognozuojami produktyvumo pokyčiai, valiutos kursų pokyčiai), tiek veiksniai, veikiantys nacionalinio taupymo bei vidaus investicijų normas (ekonomikos augimo tempai, pajamų augimo tempai, lūkesčiai dėl ateities augimo tempų).

Remiantis Balčiūnu N., Čepuliu M. ir kt. (2002), besivystančiose šalyse einamosios sąskaitos deficito priežastys gali būti:

1. pernelyg spartus vartojimo augimas, pralenkiantis viduje sukurtų pajamų augimą ir mažinantis taupymą;
2. išaugęs investicijų poreikis ir jo sąlygotas privataus kapitalo srautų balansas;
3. valstybės biudžeto deficitas ir valstybės skolinimasis;
4. fiksuoto valiutos kurso sukeltas spekuliacinio kapitalo atėjimas;
5. nuvertinti valiutų kursai, dėl kurių pakankamai didelės eksporto apimtys natūrinė išraiška santykinai sumažėja vertinė išraiška;

6. staigūs prekybos sąlygų šokai reformų pradžioje.

Pagal Vaškelaičio V. cituojamą Brauną V.B., Hogendorną J.S. (1993) einamajai sąskaitai įtakos turi šie veiksniai (1 pav.):

1 pav. Veiksniai, turintys įtakos einamajai sąskaitai

Šaltinis: Vaškelaitis, V. (2006). *Pinigai: centriniai bankai ir jų funkcijos*. Lietuvos mokslas, Vilnius.

- 1. Infliacija.** Kainų padidėjimas apsunkina prekių išvežimą, sumažina eksportuojamų prekių konkurencingumą, o importuojamas prekes daro vis patrauklesnes.
- 2. Nacionalinių pajamų augimas.** Didelis nacionalinių (realiųjų) pajamų augimo tempas veda prie vartojimo, taip pat prekių ir paslaugų importo didėjimo; nedidelis pajamų augimo tempas, priešingai, sukelia importuojamų prekių ir paslaugų vartojimo lygio mažėjimą.
- 3. Valiutų kursas.** Jeigu šalies valiutos kursas, palyginti su kitų šalių valiutomis, kyla, tai eksportuojamos prekės bus santykiškai brangesnės, todėl paklausa mažės. Mažas valiutų kursas sudaro palankias sąlygas eksportui, tad importuojamų prekių kainos tampa ne tokios patrauklios. Valiutų rinkos nestabilumo sąlygomis importuotojas stengiasi pagreitinti mokėjimus, kadangi, nukritus jų nacionalinės valiutos kursui, jos pralaimi, o šalis, eksportuojančios savo produkciją, stengiasi sulaukyti joms priklausančios valiutos pervedimą ir gavimą.

4. Vyriausybės apribojimai. Vyriausybei nustačius muitus importuojamoms prekėms, jų kaina išauga. Be to, vyriausybė gali sumažinti importą įvesdama kvotas.

5. Veiksmų sąveika. Dėl veiksmų sąveikos jų bendras poveikis einamosios sąskaitos balansui būna prieštaringas: didelė infliacija sukuria „spaudimą“ šalies valiutai. Kadangi silpnesnė valiuta pagerina prekybos balanso būklę, tai iš dalies kompensuoja infliacijos poveikį.

Nors aplinkybės įvairiose šalyse gali skirtis, tačiau bendrai priimtina einamosios sąskaitos būklę galima apibūdinti kaip tokią, kurią galima nenutrūkstamai finansuoti pakankamomis kapitalo įplaukomis, ir kuri kartu atitinka pakankamą augimą, kainų stabilumą ir šalies sugebėjimą vykdyti savo užsienio skolos tvarkymo prievoles.

1.2.2. Kapitalo ir finansinė sąskaita ir jai įtaką darantys veiksniai

Antrąją mokėjimų balanso dalį sudaro kapitalo ir finansinė sąskaita. Pasaulyje šios dalies vaidmuo ypač išaugo 1945 m., nes išstobulėję ryšiai įgalino atlikti finansinius sandorius įvairių šalių finansų rinkose, palapsniui buvo pašalinti apribojimai, varžę tarptautinį kapitalo judėjimą (Snieska V., 2005). Remiantis Balčiūnu, N., Čepuliu, M. ir kt. (2002), finansinėje sąskaitoje parodoma užsienio turto ir įsipareigojimų užsieniui kaita.

Pagrindinis finansinės sąskaitos elementas yra kapitalo pervedimai. Finansinėje sąskaitoje yra keturi elementai. Tiesioginės investicijos visų pirma yra klasifikuojamos į nuosavą kapitalą ir reinvestuotą pelną. Į investicijų portfelį įeina ilgalaikiai skolos ir nuosavybės vertybiniai popieriai, pinigų rinkos skolos vertybiniai popieriai ir išvestiniai finansiniai instrumentai. Kitos pagrindinės investicijos yra prekybos kreditai ir skolinimasis, įskaitant TVF kreditus ir paskolas. Rezervai nėra likutis, o bendro užsienio turto pasikeitimas. Jie yra skirti skubiausiems poreikiams patenkinti (www.finansai.tripod.com)

Kapitalo sąskaitoje registruojami neatlygintini kapitalo pervedimai³, o finansinėje sąskaitoje - a) Lietuvos investicijos užsienyje, b) užsienio investicijos Lietuvoje, c) oficialios tarptautinės atsargos (Vaškelaity, V., 2006). Lietuvos investicijos užsienyje bei užsienio investicijos Lietuvoje skirstomos į a) tiesiogines investicijas, b) portfelines investicijas, c) kitas investicijas (www.finansai.tripod.com).

Finansinės sąskaitos neigiamas balansas parodo rezidentų turimo užsienio turto padidėjimo arba rezidentų įsipareigojimų užsieniui sumažėjimą. Finansinės sąskaitos teigiamas balansas

³ Neatlygintini kapitalo pervedimai – tai ekonominė operacija, kurios metu ne rezidentas perduoda rezidentui prekes, paslaugas ar finansinį turtą, mainais negaudamas jokio ekvivalento.

reiškia, kad sumažėjo rezidentų užsienio turtas arba padidėjo rezidentų įsipareigojimai užsieniui. Finansinėje sąskaitoje užsienio turtas ir įsipareigojimai klasifikuojami pagal funkcinį požymį (Balčiūnas, N., Čepulis, M. ir kt., 2002):

- Tiesioginės investicijos;
- Investicijų portfelis;
- Išvestinės finansinės priemonės;
- Kitos investicijos;
- Oficialiosios tarptautinės atsargos.

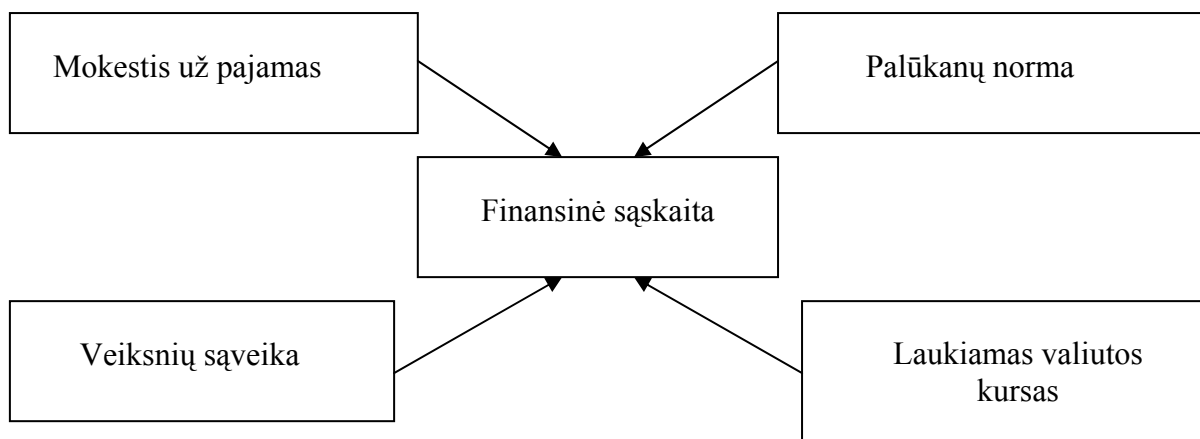
Tiesioginės užsienio investicijos pagal TVF metodiką ir Eurostato metodinius nurodymus yra laikomos tokiomis investicijomis, kurių pagrindu suformuojama tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės ilgalaikiai ekonominiai finansiniai santykiai bei interesai. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) rekomendacijose 10 % balsavimo teisių pripažįstama kaip žemutinė riba, kai tiesioginis užsienio investuotojas turi galimybę dalyvauti valdant tiesioginio investavimo įmonę. Užsienio investicija, mažesne kaip 10 % balsavimo teisių, priskiriama netiesioginėms investicijoms, o investicijų portfeliui. Tiesioginėms užsienio investicijoms priskiriama ne tik pirminis kapitalo investavimas, bet ir visos vėlesnės operacijos tarp investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės. Tiesiogines užsienio investicijas sudaro akcinis kapitalas (akcijos, įvertintos rinkos kainomis), reinvesticijos (užsienio investuotojui tiesiogiai priklausanti pelno (nuostolio) dalis, kuri ataskaitiniu laikotarpiu nepaskirstyta dividendų forma, palikusi įmonėje) ir kitas kapitalas (tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės tarpusavio įsipareigojimai skolinantis ir skolinant turtą – prekybos skolos, apskaičiuoti, bet neišmokėti dividendai, privilegijuotos akcijos, nesuteikiančios teisių į turtą, likviduojant įmonę sukauptos per laikotarpį, tačiau nepervestos palūkanos už paskolas ir t.t.) (Vaškelaitis, V., 2006).

Investicijų portfelis apima nuosavybės vertybinius popierius, nepriskirtus tiesioginėms investicijoms, vertybinius skolos popierius ir kitas finansų rinkos priemones (Balčiūnas, N., Čepulis, M. ir kt., 2002).

Oficialios tarptautinės atsargos. Tai centrinio banko ar kitos jo funkcijas vykdančios institucijos kontroliuojami užsienio aktyvai, kurie prireikus gali būti panaudoti mokėjimų balanso deficitui finansuoti ar kitiems panašioms tikslams. Oficialiąsias tarptautines atsargas sudaro valstybei priklausantis piniginis auksas, specialiosios skolinimosi teisės, atsargų pozicija TVF, centrinio banko aktyvai užsienio konvertuojamąja valiuta, banknotais ir monetomis, taip pat lėšos, esančios užsienio bankų sąskaitose, užsienio šalių likvidūs vertybiniai popieriai ir kiti likvidūs aktyvai (Vaškelaitis, V., 2006).

Pagrindiniai finansinę sąskaitą įtakojantys veiksniai (2 pav.) pagal Vaškelaičio V. cituojamą Brauną V.B., Hogendorną J.S. (1993):

- **Palūkanų norma.** Jeigu šalyje palūkanų norma kyla, galima tikėtis kapitalo įplaukų į pinigų ir kapitalo rinkas padidėjimo. Ir priešingai, jeigu palūkanų norma mažėja – kiti finansų centrai tampa patrauklesni investuotojams, todėl tikėtinas kapitalo nutekėjimas.
- **Laukiamas valiutų kursas.** Investuotojų numatomas valiutos kurso pakitimas irgi gali veikti finansinę sąskaitą. Jei tikimasi nacionalinės valiutos stiprėjimo, užsienio investuotojai gali norėti investuoti į šalies vertybinius popierius ir gauti pelno iš valiutos kurso pokyčių. Fiksuotų kursų mechanizmo naudojimas riboja galimybes koreguoti valiutų kursus tose situacijose, kai fundamentalūs pakitimai tarptautinėje ekonominėje erdvėje veda prie valiutos kurso kilimo ar kritimo.
- **Mokestis už pajamas.** Vyriausybė gali nustatyti mokestį už pajamas, vietinių investuotojų gaunamas užsienio rinkose. Toks mokestis sumažintų „apetitą“ investuoti užsienyje ir padidintų finansinės sąskaitos balansą.
- **Veiksnių sąveika.** Finansinės sąskaitos balansas gali sumažėti net ir tuomet, kai palūkanų norma šalyje yra palanki, jeigu, pvz., laukiama valiutos nuvertėjimo.

2 pav. Finansinei sąskaitai įtakos turintys veiksniai

Šaltinis: Vaškelaitis, V. (2006). *Pinigai: centriniai bankai ir jų funkcijos*. Lietuvos mokslas, Vilnius.

Siekiant reguliuoti kapitalo-finansinės sąskaitos balansą, būtina kuo daugiau pritraukti tiesioginių užsienio investicijų. kartu su tiesioginėmis investicijomis ateina ne tik lėšos, bet ir žinios, prekių ženklai, ryšiai su partneriais užsienyje, naujosios technologijos. Tačiau Lietuvoje tendencija nesikeičia – pritraukti naujų investuotojų nesiseka. Pasaulinių

kompanijų antrinių įmonių Lietuvos aukštųjų technologijų pramonėje ar mokslinių tyrimų sektoriuje apskritai kol kas nėra, o kaimyninėje Lenkijoje jų sparčiai gausėja.

1.3. Mokėjimų balanso pusiausvyra ir jos palaikymas

Mokėjimų balanso tikslas – parodyti konkrečių šalių ekonomikos subalansuotumo lygį bei jų ekonomikos potencialo vystymosi galimybes. Atviroje rinkoje, konkrečioje šalyje fiksuotu laikotarpiu gali būti mokėjimų disbalansas – deficitas arba perteklius. Remiantis Vaškėlaičiu V. (2006), jei nukrypimas nuo pusiausvyros į kurią nors pusę išsilaiko ilgą laiką, ima reikštis rinkos savireguliuojamieji veiksniai, skatinantys pinigų srautus pakeisti kryptį.

Egzistuoja savaiminiai mokėjimų balanso prisitaikymo mechanizmai, tačiau valdžia paprastai koreguoja mokėjimų balansą administracinėmis priemonėmis.

Mokėjimų balansų pusiausvyrą buvo numatyta palaikyti trimis būdais:

1. siekiant padidinti eksportą ir mažinti vidaus vartojimą, vykdyti griežtą vidaus ekonominę politiką;
2. sukurti TVF kredito mechanizmą, leidžiantį padėti toms šalims, kurios patiria laikinus užsienio atsiskaitymų sutrikimus;
3. taikyti kraštutinę priemonę - valiutų devalvaciją.

Prireikus sureguliuoti gilius mokėjimų balanso pusiausvyros pažeidimus, TVF leido kiekvienai valstybei, šio fondo narei, keisti valiutos vertę 10 % ribose be atskiro fondo leidimo. Tokiu būdu buvo stengiamasi užkirsti kelią toms savavališkoms šalių valiutų devalvacijoms, kurios buvo naudojamos kaip ekonomikos vystymosi stimulas (www.geocities.com).

Remiantis Vaškėlaičiu V. (2006), mokėjimų balanso valstybinio reguliavimo pagrindas gali būti:

1. valstybės nuosavybė, taip pat ir jos oficialiosios atsargos;
2. nacionalinių pajamų dalis, perskirstoma per valstybės biudžetą;
3. tiesioginis valstybės dalyvavimas tarptautiniuose santykiuose kaip kapitalo eksportuotojos, kreditorės, paskolos ėmėjos ir laiduotojos;
4. išorinių ekonominių operacijų reguliavimas normatyviniais aktais ir veikiant valstybės organams.

Pasak Dubausko G. (2001), teoriškai mokėjimų balansas yra subalansuotas, kai jo kredito ir debeto suma lygi nuliui, tačiau praktiškai taip nėra. Autorius pateikia mokėjimų balanso subalansavimo mechanizmus (2 lentelė).

Mokėjimų balanso subalansavimo mechanizmai pagal G. Dubauską

Subalansavimo mechanizmas	Apibūdinimas
Kainų mechanizmas	I jį dėmesys buvo sutelktas praeityje, ypač kai šalių valiutos buvo susietos arba padengtos auksu
Vyriausybės pastangomis prekių ir paslaugų paklausos ribojimas šalies viduje	Tai mažina vartojimo prekių gamybą ir investicijas, taip pat mažėja importas
Palūkanų normų reguliavimas	Centrinio banko palūkanų už paskolas komerciniams bankams padidinimas tuoj pat sukelia palūkanų, kurias komerciniai bankai taiko savo klientams, augimą. Kredito pabrangimas daro tiesioginę įtaką investicijoms ir vartojimui šalies viduje. Tačiau aukštesnės palūkanų normos pritraukia kapitalą iš užsienio šalių, kur palūkanų normos yra nepakilusios.
Kredito ir paklausos ribojimas	Kai šalyje pinigų kiekis cirkuliacijoje viršija turimų prekių kiekį, o prekių kiekio negalima lengvai padidinti dėl ekonominių išteklių trūkumo, tai natūrali pasekmė yra infliacijos didėjimas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Tarptautiniai finansai. Mokomoji knyga. Vilnius: generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademija (2001)

Vaškelaitis V. (2006), išskiria mokėjimų balanso reguliavimo metodus. Mokėjimų balanso reguliavimas valstybės priemonėmis apima priemones, skatinančias eksportą, sulaukančias prekių importą, padedančias pritraukti užsienio kapitalą, apribojančias kapitalo išvežimą. Joms priklauso:

1. antiinfliacinė politika;
2. valiutos devalvacija;
3. valiutų apribojimai;
4. restrikcinė išdo politika.

Antiinfliacinė politika. Tai biudžeto deficito sumažinimas, kredito ribojimai, pinigų masės augimo ribų nustatymas. Biudžeto deficitas arba perteklius yra vienas iš svarbiausių ekonominių parametru, pagal kuriuos tarptautinės finansų rinkos vertina šalies ekonominę politiką (Vaškelaitis V., 2006).

Valiutos devalvacija. Ji vykdoma siekiant skatinti eksportą, sumažinti prekių importą. Tačiau devalvacijos vaidmuo siekiant sureguliuoti mokėjimų balansą priklauso nuo konkrečių jos įgyvendinimo sąlygų bei bendros ekonominės ir finansinės politikos. Devalvacija skatina prekių eksportą tik esant gebančių konkuruoti prekių ir paslaugų eksporto potencialui bei palankiai situacijai pasaulinėje rinkoje. Pažymėtina, kad siekiant gauti norimą efektą devalvacija turi būti pakankamo masto. Kitu atveju ji tik stiprina spekuliaciją valiutų rinkose taip, kaip ir išlaikoma galimybė pakartotiniam valiutų kursų peržiūrėjimui (Vaškelaitis V., 2006).

Devalvacijos metu skatinama daugiau išlaidų skirti vietinių gamintojų prekėms nei užsienio prekėms įsigyti, be to, ji gali būti panaudota šalies mokėjimų balanso deficito sumažinimui arba likvidavimui. Revalvacijos metu daugiau išlaidų skiriama užsienio prekėms

įsigyti ir tai gali būti panaudota šalies mokėjimų balanso teigiamo saldo sumažinimui arba likvidavimui (www.mruni.lt).

Valiutų apribojimai. Valiutų judėjimo suvaržymas, užsienio valiutų pardavimo ribojimas, valiutinių operacijų sutelkimas įgaliojimuose bankuose – visa tai nukreipta į mokėjimų balanso deficito pašalinimą varžant prekių importą (Vaškelaitis V., 2006).

Restriktinė išdo politika. Skatindama vietinių prekių išvežimą ir užsienio rinkų įsisavinimą, valstybė suteikia eksporto kreditus, draudžia nuo ekonominės ir politinės rizikos, įveda lengvatinius amortizacijos režimus pagrindiam kapitalui, suteikia kitokias finansines-kreditines lengvatas, apmokestina importuojamas prekes (tai dažniausiai būna įvairūs muitai). Vyriausybė savo šalies importą taip pat gali sumažinti įvesdama kvotas, t.y. nustatydamą maksimalų prekių kiekį, kuris gali būti importuotas.

Šalys, kurių mokėjimų balansas deficitinis, naudoja įvairias ekonomines ir politines priemones – skatinančias prekių eksportą, sulaikančias prekių importą, padedančias pritraukti užsienio kapitalą ir ribojančias kapitalo išvežimą. Tokioms priemonėms priskiriama (Brown W.B., Hogendorn J.S., 1993):

1. defliacinė politika;
2. devalvacija;
3. finansų, pinigų ir kredito politika;
4. specialios priemonės.

Defliacinė politika vykdoma kovojant su infliacija šalies viduje. Tam stengiamasi sumažinti paklausą didinant mokesčius, išaldant darbo užmokestį ir kainas, ribojant kreditus.

Devalvacija vykdoma siekiant skatinti eksportą, sumažinti prekių importą. Devalvacija atspindi valiutinių lėšų nuvertėjimą dėl infliacijos. Tam stengiamasi panaikinti ilgą vidaus kainų ir valiutos kurso lygių neatitikimą. Ekonominiu požiūriu, devalvacija padidina konkurenciją, paspartina infliaciją. Devalvacija – svarbus ekonomikos instrumentas, kurio praktinis taikymas numatytas TVF stabilizavimo programose (Bronfenbrenner M., Sichel W., Gardner W., 1990).

Finansų, pinigų ir kredito politikos priemonės – tai mokesčių lengvatos įmonėms eksportuotojoms, valiutos kurso reguliavimas, eksporto subsidijos, muitų padidinimas įvežamoms prekėms. Valstybė gali kredituoti užsienio prekybos operacijas ir atlikti draudimo funkcijas (Boumol W.J., Blinder A.S., 1995).

Mokėjimų balanso suregulavimas ir krašto ekonominis stabilumas yra kiekvienai šaliai svarbiausi ekonominiai tikslai, tačiau įgyvendinti šiuos tikslus yra labai sudėtinga.

1.4. Mokėjimų balanso reguliavimo teorijų ir metodų apžvalga

Pagrindinis mokėjimų balanso teorijos tikslas – sukurti metodus mokėjimų balansui reguliuoti.

3 lentelė

Skirtingų autorių pateikiamos MB reguliavimo teorijos

Autorius	Teorija
D. Hume ir D. Ricardo	Automatinė mokėjimų balanso savireguliacijos teorija
R. Harodas, T. Scitovskis, R. Mandelis ir kt.	Vidinės ir išorinės pusiausvyros teorija
Dž. M. Keinsas	Keinsistinė mokėjimų balanso reguliavimo teorija
Dž. Midas, J. Timbergenas ir kt.	Mokėjimų balanso reguliavimo instrumentinio-tikslinio metodo taikymo teorija
Dž. Vilijamsonas, R. Mileris ir kt.	Normatyvinio mokėjimų balanso reguliavimo teorija

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Tarptautiniai finansai. Mokomoji knyga. Vilnius: generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademija (2001)

Automatinės mokėjimų balanso savireguliacijos teorija vyravo beveik 200 metų – iki XXa. ketvirto dešimtmečio. Automatinės mokėjimų balanso savireguliacijos teoriją XVIIIa. sukūrė D.Hume ir D. Ricardo. Pagal ją, esant deficitiniam mokėjimų balansui (pavyzdžiui Prancūzijos mokėjimų balansui, palyginti su Anglijos), auksu plaukiant į Angliją – Prancūzijoje mažėja auksinių pinigų kiekis apyvartoje ir krenta kainos. Tai sąlygojo prancūziškų prekių konkurencingumo didėjimą, jų eksporto augimą ir šalies tarptautinių atsiskaitymų balanso deficito mažėjimą. Tuo pat metu atvirkštinis procesas vyksta Anglijoje, turinčioje perteklinį mokėjimų balansą. Aukso įplaukos didina pinigų kiekį apyvartoje, o tai sukelia kainų augimą ir skatina pigesnių užsienio prekių importą. Dėl to perteklinis mokėjimų balansas tampa deficitiniu (Balčiūnas N., Čepulis M., ir kt., 2002).

Vidinės ir išorinės pusiausvyros teoriją sukūrė R. Harodas, T. Scitovskis, R. Mandelis ir kt. vidinė pusiausvyra – tai tokia ekonomikos būklė, kai augimas siejamas su stabiliomis kainomis, o išorinė pusiausvyra – tai pastovi mokėjimų balanso pusiausvyra. Šios koncepcijos šalininkai siekia sukurti metodus, padėsiančius pasiekti pusiausvyrą, daugeliu atveju naudojant ekonometrinius metodus (Dubauskas G., 2001).

Keinsistinė mokėjimų balanso reguliavimo teorija siekia atstatyti mokėjimų balanso pusiausvyrą valstybinio reguliavimo pagalba. Keinsistai įvedė chronišką mokėjimų balanso pusiausvyros nebuvimo sąvoką, kuri, jų nuomone, negali automatiškai nusistovėti laisvai veikiant rinkos jėgoms, bet reikalauja aktyvaus valstybės reguliavimo, taikant įvairius metodus (Balčiūnas N., Čepulis M., ir kt., 2002).

Mokėjimų balanso reguliavimo instrumentinio-tikslinio metodo taikymo teorijos atstovai ketino sukurti mokėjimų balanso reguliavimo ekonometrijos modelius. Jų tikslas nustatyti ryšius tarp šalies tarptautinių atsiskaitymų nesubalansuotumo ir atitinkamų piniginio-kreditinio, biudžetinio ir valiutinio reguliavimų metodų. Šis metodas prieštarauja kitoms valstybinio ekonomikos reguliavimo priemonėms, o tai apriboja jo praktinį taikymą. Pavyzdžiui, ekonomikos augimo skatinimo priemonės paprastai neigiamai veikia mokėjimų balansą, o "brangių pinigų" politika ir diskonto normos padidinimas, norint pagerinti mokėjimų balanso būklę, - neigiamai veikia vidaus gamybą ir užimtumą, kitoms sąlygoms nekintant. Rekomenduojamas mokėjimų balanso reguliavimo instrumentas turi socialines, ekonomines, technines ribas. Palūkanų normos padidinimas ne visada pritraukia užsienio kapitalą, o atsakomasis palūkanų normos pakelimas kitose šalyse gali neutralizuoti tokios politikos poveikį (Dubauskas G., 2001).

Normatyvinio mokėjimų balanso reguliavimo teorijos ypatybės yra anticiklinis ir antiinfliacinis reguliavimas apjungiamas su tarptautinių atsiskaitymų reguliavimu. Tiriama infliacijos problema, jos įtaka mokėjimų balansui, akcentuojama mokėjimo balanso ir infliacijos tarptautinė reguliavimo būtinybė (Balčiūnas N., Čepulis M., ir kt., 2002).

Anot Balčiūno N., (2002), egzistuoja monetarinė mokėjimų balanso reguliavimo teorija ir tarpvalstybinio mokėjimų balanso reguliavimo teorija. Monetarinė mokėjimų balanso reguliavimo teorija išsivystė XX amžiaus 8-9 dešimtmečiuose. Monetarizme mokėjimų balanso disbalansas traktuojamas kaip viso pinigų ūkio disbalanso, iškreipiančio vidaus kainų struktūrą bei trukdančio nusistovėti pusiausvyrai tarp paklausos ir pasiūlos, pasekmė. Jos stabilizavimas – tai trumpalaikis procesas, kurio tikslas yra atsatyti pusiausvyrą šalies pinigų srityje. Monetarinės mokėjimų balanso koncepcijos idealas – atvira ekonomika, minimalus prekių, darbo jėgos, kapitalo ribojimas, rinkos mechanizmo nacionalinėje ir pasaulinėje ekonomikoje veikimo užtikrinimas.

Tarpvalstybinio mokėjimų balanso reguliavimo teorijoje derinamos keinsizmo, neokeinsizmo ir monetarizmo nuostatos. Šia teorija buvo paremti pasaulinės valiutos sistemos reformos projektai.

II pasaulinio karo metu Dž. Keinso ir G. Vaito sukurti valiutų reformos projektai daug dėmesio skyrė kolektyviniam mokėjimų balanso reguliavimui. Breton-Vudo sistema nustatė simetrinio (subalansuotumo) mokėjimų balanso reguliavimo principą, skirtą šalims, turinčioms teigiamą ir neigiamą saldo, tačiau taikomą skirtingomis kryptimis veikiant vidaus paklausą, kapitalo bei kreditų judėjimą ir nacionalinės valiutos kursą. Jamaikos valiutų reforma atgaivino simetrinio mokėjimų balanso išlyginimo principą, taikomą šalyse su teigiamu ir neigiamu saldo, ir numatė tarpvalstybinio mokėjimų balanso reguliavimo principus. Šie principai apima

mokėjimų balanso nesubalansuotumo kriterijus bei jo išlyginimo modelius, mokėjimų balanso reguliavimą, sankcijas už tarptautinio susitarimo pažeidimus (Balčiūnas N., Čepulis M., ir kt., 2002).

Remiantis Dubausku G. (2001), pagrindinė mokėjimų balanso deficito padengimo priemonė – konvertuojamos užsienio valiutos rezervai. Mokėjimų balanso deficito padengimas parduodant tiek užsienio vertybinius popierius šalies viduje, tiek nacionalinius vertybinius popierius užsienyje, yra tik pagalbinė priemonė. Dėl vertybinių popierių pardavimo sumažėja dividendai iš užsienio įplaukų, taip pat padidėja pelno išplaukos į užsienį.

Valstybė veikia mokėjimų balansą ne tik formuodama jo pagrindinius straipsnius, bet ir valdydama tarptautinius atsiskaitymus. Pasak Baumol W.J., Blinder A.S. (1995), esant aktyviam mokėjimų balansui, gali būti didinami užsienio valstybėms teikiami kreditai, valstybiniai aukso ir valiutos rezervai, skatinamas prekių importas, kapitalo išvežimas.

Anot Dubausko G. (2001), kai mokėjimai viršija įplaukas, atsiranda būtinybė padengti mokėjimų balanso deficitą. Mokėjimų balansui subalansuoti taikomi šie metodai:

Užsienio kreditai ir kapitalo išvežimas. Užsienio kreditas ir kapitalo išvežimas – tai laikinas mokėjimų balanso subalansavimo metodas. Šalys skolininkės yra priverstos išmokėti palūkanas bei dividendus ir pagrindinę paskolos sumą.

Valiutos pirkimas pagal susitarimą. Tuo tikslu šalys skolininkės perka reikiamą valiutą pagal susitarimą tarp šalių centrinių bankų. Pagal susitarimą užsienio valiuta perkama arba parduodama už grynus pinigus arba atsiskaitoma už ją po tam tikro laiko. Tarptautinis valiutos fondas (TVF) suteikia besąlygišką kreditą laikinam mokėjimų balansui padengti. Tačiau tokiu atveju kreditų suma nedidelė ir paskirstoma tarp šalių netolygiai, nes priklauso nuo įnašo į TVF dydžio ir neturi būti didesnė kaip 25% įnašo sumos. Tuo tikslu naudojamas šalies aukso ir valiutos rezervas.

Jeigu šalies vyriausybė turi patikimą ir nepavėluotą informaciją apie mokėjimų balanso būklę, tai valdžia gali numatyti būsimus jo nukrypimus nuo pusiausvyros ir imtis atitinkamų priemonių problemoms spręsti. Todėl svarbu taikyti sukurtus metodus mokėjimų balanso nukrypimams reguliuoti.

1.5. Mokėjimų balanso sąskaitų ryšys su valiutos kursu ir jo vertinimas

Valstybės užsienio ekonominius ryšius parodo valstybės mokėjimų balansas, jame atsispindi: užsienio prekyba, investicijų bei pajamų judėjimas.

Mcgrath P. T. (1999), teigia, kad mokėjimų balanso ryšys su užsienio valiutų rinka yra tiesioginis. Bet kuri litų išplauka išreiškia lietuvių sužadinamą litų paklausą, mainais už kurią nors kitą valiutą. Be to, užsieniečiams bet kurios litų įplaukos išreiškia kylančią litų paklausą. Kintant valiutos kursui, kinta lito paklausos ir pasiūlos patrauklumas. Jei lito kaina kyla, užsienietiškos prekės ir aktyvai atrodo lietuviams patrauklesni. Todėl litų pasiūlos kiekis padidėja. Lito vertės padidėjimas padaro lietuviškas prekes ir aktyvus nelabai patrauklius užsieniečiams. Jei kursui būdinga pusiausvyra, mokėjimai yra subalansuoti. Kursas, viršijęs pusiausvyros lygį, rodo, kad vertinamosios šalies valiutos balansas yra deficitinis. Kursas žemiau pusiausvyros lygio rodo priešingą padėtį.

Mokėjimų balanso mechanizmas yra sudėtingesnis, jei yra nustatytieji kurso režimai. Fiksuoto valiutos kurso atveju operacijos, vaizduojamos einamojoje sąskaitoje, finansuojamos ir oficialiosiomis tarptautinėmis atsargomis.

Oficialios tarptautinės atsargos didėja, jei auga perteklius einamojoje bei kapitalo ir finansinėse sąskaitose, ir atvirkščiai. Pertekliaus einamojoje bei kapitalo ir finansinėse sąskaitose atveju, siekiant mažinti nacionalinių valiutų kursų režimą – nacionalinė valiuta turi būti parduodama, ir tai didina šalies oficialiąsias tarptautines atsargas. Ir atvirkščiai, einamosios bei kapitalo ir finansinės sąskaitų deficito atveju, siekiant apsaugoti nuo nacionalinės valiutos kurso kritimo – nacionalinė valiuta turi būti superkama, o tai mažina oficialiąsias tarptautines atsargas (Balčiūnas N., Čepulis M., ir kt., 2002).

Apibūdinant mokėjimų balansą, kai yra fiksuotas valiutų kursas, svarbu pažymėti keletą veiksnių. Anot P.T.Mcgrath (1999):

1. jeigu kurso pokytis yra toks mažas, kad neviršija leistinų ribų, kursui leidžiama svyruoti, todėl nereikia jokio centrinio banko įsikišimo;
2. jeigu kursas viršija leistinas ribas dėl laikinųjų ekonomikos sąlygų, du centriniai bankai gali lengvai koordinuojamais veiksmais valdyti kursą. Jeigu šalis turėtų mokėjimų balanso deficitą, jos centrinis bankas privalo parduoti užsienio kapitalo rezervų, kad subalansuotų šalies mokėjimų balansą. Jei šalies mokėjimų balansas perteklinis, tai jos centrinis bankas pirs rezervus. Bet kuris veiksmas išlaiko mokėjimų balanso deficitą turinčios šalies valiutos vertę tol, kol laikinos problemos nurimsta;
3. jei ekonominė sąlyga, dėl kurios suyra mokėjimų balanso pusiausvyra, yra nepakeliama ir stabili, išlaikyti kurso leistinas ribas užsienio valiutos rezervų pardavimu darosi neįmanoma. Dviejų prekiaujančių partnerių vietinės ekonomikos pradės reaguoti į mokėjimų balanso išsibalansavimą. Mokėjimų balanso deficitą turinti šalis savo ekonomiką ims riboti – mažinti pajamas ir darbo

vietų skaičių. O mokėjimų balanso perteklių turinčios šalies ekonomika ims plėstis. Dėl jos plėtimosi augs pajamos, kursis daugiau darbo vietų, bet didės ir infliacija. Šių procesų reikia, kad mokėjimų balansas grįžtų į normalias vėžes.

Esant fiksuotam kursui, mokėjimų balansas nebūtinai turi būti lygus nuliui. Tai yra, jeigu prekių importui į Lietuvą ar užsienio aktyvų pirkimui naudojamų litų pasiūla bus didesnė už jų paklausą, atsirandančią dėl eksporto iš Lietuvos apmokėjimo bei lietuviškų aktyvų pirkimo, lito kursas nenukris tik tuo atveju, jei Lietuvos centrinis bankas supirks atitinkamą litų perteklių. Taip Lietuvos mokėjimų balanse atsiras dar vienas skaičius – „klaidos ir praleidimai“ (Snieška V., Čiburienė J., 2005).

Šalis, kuri nusprendžia turėti fiksuotą valiutos kursą, praranda savo pinigų autonomiją ir pinigų ekspansiją, gali sukelti laikiną mokėjimų balanso deficitą, o šalis, kurioje valiutos kursas yra lankstusis, turės pinigų autonomiją, bet pinigų ekspansija spartins jos valiutos nuvertėjimą (Dubauskas G., 2001).

Svarbu yra būdas, kuriuo išlaikomas mokėjimų balansas, jei valiutos kurso režimų rūšys yra skirtingos. Tai yra svarbiausia šaliai pasirenkant valiutos režimą. Apskritai, jei šalis ar grupė šalių pasirenka fiksuoto kurso režimą, jos sujungia kartu atitinkamas savo ekonomikos šakas. Bet koks vienos šalies ekonomikos sąlygų pokytis bus eksportuojamas į kitas susitarimo šalis. Atitinkamai, lankstusis kurso režimas veikia, kad atskirtų vienos šalies ekonomiką nuo kitos, leisdamas kiekvienai rutuliotis savo pasirinktu greičiu (Mcgrath P. T., 1999).

Apibendrinant, esant fiksuotam valiutos kursui, litų tiekimas į rinką priklausys ne tik nuo vyriausybės sprendimo jų daugiau prispausdinti, esant mokėjimų balanso deficitui, padidėja litų nutekėjimas iš rinkos, o esant balanso pertekliui, - atvirksčiai, priteka papildomai litų (Snieška V., Čiburienė J., 2005).

Jei valiutų kursams leidžiama laisvai svyruoti, tokiu atveju šalies mokėjimų balansas visada bus pusiausvyroje. Jei trumpu laikotarpiu ir imtų veikti kokios nors jėgos (pvz., staiga išaugtų paklausa užsienyje pagamintoms prekėms, o paklausa šalyje pagamintoms prekėms sumažėtų ir dėl to susidarytų struktūrinis užsienio prekybos deficitas), tokiu atveju automatiškai nuvertėtų nacionalinė valiuta, nes jos paklausa, kuri yra išvestinė iš eksporto paklausos, sumažėtų. Tuo pačiu išaugtų užsienio valiutos paklausa, kuri yra išvestinė iš importo paklausos. Įvykus valiutos kurso pokyčiams, automatiškai koreguosis ir šalies mokėjimų balansas, išnykstant deficitiniam nukrypimui nuo pusiausvyros. Dėl nacionalinės valiutos nuvertėjimo, užsienyje pagamintų prekių kainos, išreikštos nacionaline valiuta, išaugtų, todėl paklausa toms prekėms sumažėtų ir būtų perkama daugiau nacionalinių prekių. Be to, dėl nacionalinės valiutos nuvertėjimo šalyje pagamintos prekės užsieniečiams sąlyginai atpigtų, todėl šalies eksportas automatiškai išaugtų. Taigi, esant lanksčiajam valiutos kursui, mokėjimų balanso subalansavimo

problema gali spręsti savaime įsijungus savireguliaciniams mechanizms, dėl kurių netrukus atkuriamą buvusį pusiausvyrą (Mcgrath P. T., 1999).

Taigi, galima teigti, kad jei dviejų šalių valiutų kursas yra lankstus, jis absorbuos bet kuriuos mokėjimų balanso deficitus ar perteklius ir nereikės centrinio banko įsikišimo. O jei valiutų kursas yra fiksuotas, tai mokėjimų balanso pusiausvyrai palaikyti reikia šalies centrinio banko veiksmų.

1.6. Mokėjimo balanso apimtys ir struktūros kitimo metodologijos apžvalga

Norint įvertinti einamosios sąskaitos priimtinumą, būtina įvertinti ir pagrindinius išvestinius rodiklius, kurie padės nustatyti einamosios sąskaitos nesubalansuotumą Lietuvoje.

- Einamosios sąskaitos deficito santykis su BVP:

$$\frac{ESD}{BVP} * 100\% \quad (1)$$

ESD – einamosios sąskaitos deficitai;

BVP – bendras vidaus produktas.

Einamosios sąskaitos deficito santykis su bendroju vidaus produktu parodo kokia dalis importo turėtų būti padengta šalies bendroju vidaus produktu. Tarptautinis valiutos fondas laiko šį rodiklį atitinkantį standartus, jeigu jis yra ne didesnis negu 8 proc.

- ESD minus tiesioginės užsienio investicijos procentais nuo BVP:

$$\frac{ESD - TUI}{BVP} * 100\% \quad (2)$$

ESD – einamosios sąskaitos deficitai;

TUI – tiesioginės užsienio investicijos;

BVP – bendras vidaus produktas.

Einamosios sąskaitos deficito, apskaičiuoto be tiesioginių užsienio investicijų, bendrojo vidaus produkto santykis rodo einamosios sąskaitos deficito finansavimo tiesioginėmis užsienio investicijomis lygį. Analitikai ir ekspertai idealiu variantu laiko tokį atvejį, kuomet einamosios sąskaitos deficito finansavimui visiškai pakanka vien tik tiesioginių užsienio investicijų.

- Prekių ir paslaugų eksporto procentinis santykis su BVP:

$$\frac{X}{BVP} * 100\% \quad (3)$$

X - eksportas;

BVP – bendras vidaus produktas.

Šis rodiklis parodo šalies galimybes konkuruoti pasaulinėse rinkose, kadangi kuo šis rodiklis yra didesnis, tuo didesnė šalies bendrojo vidaus produkto dalis eksportuojama į užsienį.

- Prekių ir paslaugų eksporto didėjimas procentais:

$$\frac{X_1 - X_0}{X_0} * 100\% \quad (4)$$

X – eksportas;

Kiekvienu ataskaitiniu periodu didėjantis prekių ir paslaugų eksportas yra pagrindinis veiksnys, įtakojantys einamosios sąskaitos deficito mažėjimą.

- Prekių ir paslaugų importo didėjimas procentais:

$$\frac{M_1 - M_0}{M_0} * 100\% \quad (5)$$

M – importas.

Bet kuriuo atveju geriausias ir priimtinausias variantas būtų tuomet, kada prekių ir paslaugų importas kasmet mažėtų arba bent jau nedidėtų, tačiau labai sudėtinga kiekvienu ataskaitiniu laikotarpiu prekių importo apimtį išlaikyti stabilias. Taigi kuo prekių ir paslaugų importo didėjimo procentas yra didesnis, tuo yra didesnė tikimybė, jog šalis turės einamosios sąskaitos deficitą.

- Tiesioginių užsienio investicijų didėjimas procentais:

$$\frac{TUI_1 - TUI_0}{TUI_0} * 100\% \quad (6)$$

TUI – tiesioginės užsienio investicijos.

Šis rodiklis parodo, ar į šalį yra importuojama daugiau prekių ar paslaugų bei koks yra importuojamų prekių didėjimo tempas.

- Užsienio investicijų portfelio didėjimas procentais:

$$\frac{I_1 - I_0}{I_0} * 100\% \quad (7)$$

I – užsienio investicijų portfelis.

Šalies einamosios sąskaitos deficito finansavimui priimtinos yra ne tik tiesioginės užsienio investicijos, bet ir kitokios formos investicijos, pvz.: portfelinės investicijos. Taigi šiuo atveju būtina vertinti ir užsienio investicijų pokyčius šalyje.

- Tiesioginių užsienio investicijų santykis su užsienio investicijomis procentais:

$$\frac{TUI}{I} * 100\% \quad (8)$$

TUI – tiesioginės užsienio investicijos;

I – užsienio investicijų portfelis.

Paskutiniuoju metu pastebima tendencija, jog tiesioginės užsienio investicijos sudaro vis mažesnę dalį bendrosiose užsienio investicijose. Šiuo atveju tikslinga yra pritraukti tiesiogines

užsienio investicijas į šalį. Analitikai teigia, jog priimtinausias variantas yra tuomet, kada tiesioginės užsienio investicijos sudaro apie 45 - 55 proc. bendrų užsienio investicijų sumos šalyje.

- Tiesioginių užsienio investicijų santykis su valstybės skola procentais:

$$\frac{TUI}{SU} * 100\% \quad (9)$$

TUI – tiesioginės užsienio investicijos;

SU – valstybės skola.

Tiesioginių užsienio investicijų santykis su valstybės skola parodo, kokia dalis valstybės skolos gali būti finansuojama tiesioginėmis užsienio investicijomis. Kuo šis rodiklis yra arčiau 1, tuo tiesioginėmis užsienio investicijomis įmanoma finansuoti didesnę valstybės skolos dalį. Ilgu laikotarpiu šis santykis turi nuolat didėti, nes pageidautina, kad vis didesnė užsienio skolos dalis būtų finansuojama tiesioginėmis užsienio investicijomis ir vis mažiau svarbios būtų portfelinės investicijos.

Oficialiųjų tarptautinių atsargų didėjimas procentais:

$$\frac{OTA_1 - OTA_0}{OTA_0} * 100\% \quad (10)$$

OTA – oficialiosios tarptautinės atsargos.

Kadangi oficialiosios užsienio atsargos yra viena iš galimybių finansuoti prekių ir paslaugų eksportą, todėl šių atsargų didėjimas turėtų būti vienas iš nedaugelio valstybės prioritetų stengiantis išlaikyti einamosios sąskaitos priimtimumo kriterijus.

Absoliutinis lygio padidėjimas (Δy) (Bartosevičienė, V., 2003):

$$\Delta y = y_i - y_{i-1} - \text{grandininis}; \quad (11)$$

$$\Delta y = y_i - y_0 - \text{bazinis}; \quad (12)$$

y-metai;

Didėjimo tempas (T_d):

$$T_d = \frac{y_i}{y_0} \times 100 \quad (13)$$

Padidėjimo tempas (T_p):

$$T_p = T_d - 100\%; \quad (14)$$

Koreliacijos metodo taikymas, siekiant papildyti mokėjimų balanso struktūros įvertinimo analizę (Bartosevičienė, V., Stukaitė D., 2003):

Koreliacinės analizės uždavinys - pamatuoti ryšius tarp varijuojančių požymių, nustatant nežinomus priežastinius ryšius ir veiksmų įvertinimą, kurie nurodo didžiausią įtaką rezultatams.

Koreliacinės ir dispersinės analizės metodai nėra universalūs: juos galima naudoti, jeigu visi tiriamieji požymiai yra kiekybiniai. Teigiama koreliacija rodo, kad požymiai kinta viena kryptimi - arba abiejų reikšmės didėja, arba abiejų mažėja. Neigiama koreliacija rodo, kad vieno požymio reikšmės didėjant, kito požymio reikšmės mažėja, ir atvirkščiai.

Tiesinės koreliacijos koeficientas:

$$r = \frac{\overline{xy} - \bar{x} * \bar{y}}{\delta y * \delta x} \quad (15)$$

σ – dispersija.

Analitiniai būdai nagrinėja tiriamojo reiškinio kiekybinio modelio susidarymą, kai faktiniai dinamikos eilutės lygiai yra pakeičiami apskaičiuojant pagal lygtį tokios linijos, kuri geriausiai atspindi tiriamojo reiškinio vystimosi tendenciją. Lygtis, išreiškianti reiškinio kitimą laike, vadinama trendu (tendencija). Tiesinio trendo metodas remiasi prielaida, kad ateitis bus praeities tąsa: šiuo būdu sudaromas ateities modelis pagrindžiamas praeities faktais. Tiesinio trendo metodo trūkumas yra jo prielaida, kad visos svarbios sąlygos išliks santykinai pastovios. Šių sąlygų pokyčiai iškraipo numatomą tendenciją.

$$Y_x = a_0 + a_1 X \quad (16)$$

X – prognozės metai.

Variacijos metodų taikymas, siekiant papildyti mokėjimų balanso struktūros įvertinimo analizę (Bartosevičienė, V., 2003).

Variacijos užmojis:

$$R = x_{\max} - x_{\min} \quad (17)$$

R – variacijos užmojis;

X_{\max} – didžiausia požymio reikšmė;

X_{\min} – mažiausia požymio reikšmė.

Dispersija:

$$\sigma_p^2 = \frac{\sum (x_1 - \bar{x})^2}{n} \quad (18)$$

σ_p^2 – dispersija;

X_1 – požymio reikšmės (variantai);

\bar{x} - vidurkis;

n – požymio reikšmių skaičius.

Vidutinis kvadratinis nuokrypis:

$$\sigma = \sqrt{\sigma_p^2} \quad (19)$$

σ - vidutinis kvadratinis nuokrypis;

σ_p^2 – dispersija.

Variacijos koeficientas:

$$V = \frac{\sigma}{\bar{x}} * 100\% \quad (20)$$

V – variacijos koeficientas;
 σ - vidutinis kvadratinis nuokrypis;
 \bar{x} - vidurkis.

Progozavimas ekstrapoliacijos būdu. Ekstrapoliacija - pažintinė operacija, kurios metu vienos reiškinių dalies tyrimo išvados perkeliama, taikoma kitai reiškinių daliai paaiškinti (Štaras R., Žvinklys J., 1996):

$$y_{n+L} = y_n + L\Delta \bar{y} \quad (21)$$

$$\Delta \bar{y} = \frac{y_n - y_1}{n - 1} \quad (22)$$

y_n – galutinis dinamikos eilutės lygis;
L – eilutės pradinis lygis;
n – eilutės lygių skaičius.

Progozavimas eksponentinio glodinimo metodu

Eksponentinis glodinimas yra toks prognozavimo metodas, kuris naudoja sulygtus dinamikos eilutės vieno periodo lygius kito periodo dinamikos eilutės lygių prognozei. Atliekant eksponentinį glodinimą naudojamas koeficientas a , kurio intervalas yra $0 \geq a \geq 1$. Eksponentinio glodinimo modelio pagrindinė formulė (Martišius S.A., Kėdaitis V., 2003):

$$\bar{y}_{t+1} = ay_t + (1 - a)\bar{y}_t \quad (23)$$

y_{t+1} – dinamikos eilutės prognozė periodui t+1;
 a – glodinimo koeficientas;
 y_t – dinamikos eilutės faktinis lygis periodui t;
 \bar{y}_t – dinamikos eilutės prognozė periodui t.

Glodinimo koeficiento a reikšmės parinkimas yra svarbiausias momentas, atliekant prognostinius skaičiavimus. Jei koeficientas artimas vienetui, tai prognostinę reikšmę nulemia ankstesnės prognozės paklaida. Tačiau jei jis artimas nuliui, nauja prognostinė reikšmė artima ankstesniajai. Mažas glodinimo koeficiento reikšmės reikia panaudoti išlyginti tokią dinaminę eilutę, kurios lygiams turi stiprią įtaką atsitiktiniai poveikiai, t.y. nereguliarūs poveikio komponentai. Stabiliai dinamikos eilutei reikia parinkti didesnes glodinimo koeficiento a reikšmes. Kuo koeficientas a didesnis, tuo nauja prognostinė reikšmė tampa jautresnė einamiesiems prognozuojamo rodiklio pasikeitimams (Martišius S.A., Kėdaitis V., 2003).

Progozavimo paklaidų įvertinimas. Paklaidų skaičiavimas laiko eilutėse leidžia nustatyti prognozavimo metodo kokybę ir palyginti skirtingus metodus (Bencevičius E., Kriauciūnas A.).

MAPE – vidurkio absoliutinė procentinė paklaida MAPE (*Mean Absolute Percentage Error*). Ši paklaida skiriasi nuo prieš tai minėtos tik tuo, kad skaičiuojama santykinės paklaidos absoliutinė reikšmė (Bencevičius E., Kriaučiūnas A.):

$$\text{MAPE} = \frac{100}{n} \sum_{t=1}^n \left| \frac{A_t - F_t}{A_t} \right| \quad (24)$$

A_t – yra faktinė reikšmė;

F_t – prognozuojama reikšmė;

n – stebėjimų skaičius.

MAD – vidurkio absoliutinis nuokrypis MAD (*Mean Absolute Deviation*) skaičiuojama vidurkio absoliutinė paklaida laiko eilutėje (Bencevičius E., Kriaučiūnas A.):

$$\text{MAD} = \frac{\sum_{t=1}^n |A_t - F_t|}{n} \quad (25)$$

A_t – yra faktinė reikšmė;

F_t – prognozuojama reikšmė;

n – stebėjimų skaičius

MSE – vidurkio kvadratinė paklaida MSE (*Mean Squared Error*) šio paklaidos skaičiavimo metodo pranašumas yra tas, kad jis gerai įvertina dideles paklaidas. Šį metodą tikslinga pasirinkti skirtingų prognozavimo metodų palyginimui ir optimizavimui (Bencevičius E., Kriaučiūnas A.):

$$\text{MSE} = \frac{\sum_{t=1}^n (A_t - F_t)^2}{n} \quad (26)$$

A_t – yra faktinė reikšmė;

F_t – prognozuojama reikšmė;

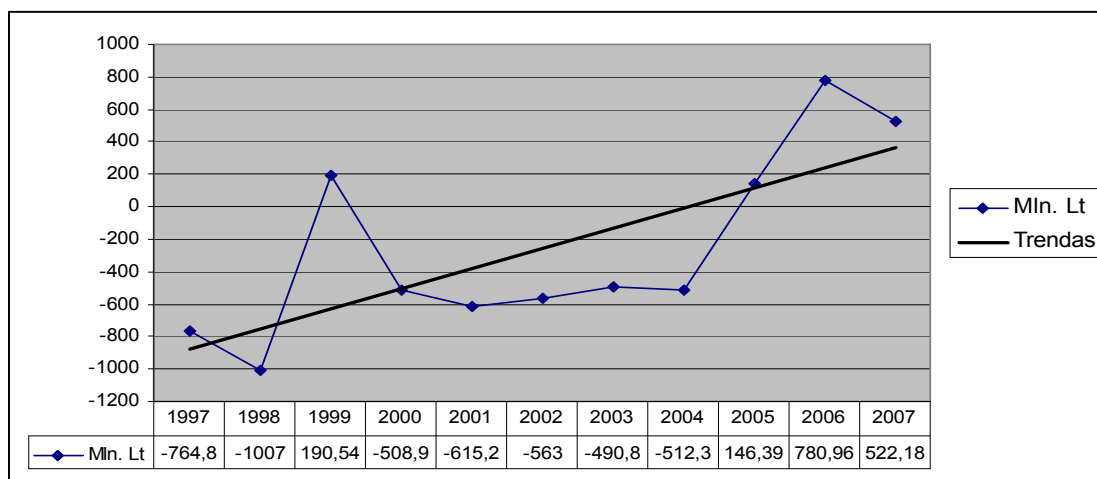
n – stebėjimų skaičius.

II. 1997-2007 METŲ LIETUVOS MOKĖJIMŲ BALANSO APIMTIES BEI STRUKTŪROS KITIMO ANALIZĖ

2.1. Lietuvos mokėjimų balanso kitimo tendencijos 1997-2007 m.

Mokėjimų balansas – šalies tarptautinės prekybos ir finansinių sandorių tarp valstybių atspindys, parodantis šalies užsienio ekonominių ryšių subalansuotumo lygį. Tarptautiniai sandoriai vienaip ar kitaip veikia šalies ekonomiką, todėl mokėjimų balansas yra svarbi priemonė šalies vidaus ir užsienio ekonominei politikai formuoti.

Lietuvos mokėjimų balanso apimtys kitimo tyrimas rodo, kad jis tiek subalansuotumo, tiek apimtys požiūriu per tiriamą laiką kinta įvairiai. Tai parodo 3 pav. duomenys.

3 pav. Mokėjimų balanso dinamika 1997-2007 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Statistikos departamentu prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/statistika/met5sk.html>>;

Analizuojamu laikotarpiu mokėjimų balansas išaugo 1286,98 mln. Lt (mokėjimų balansas pateiktas 6 priede) ir iš deficitinio virto pertekliniu t.y. asmenys, firmos ir vyriausybė, atlikdami savo sandorius, įvežė į Lietuvą daugiau pinigų, nei išvežė. Tačiau atskirais laikotarpiais t.y. 1997-1998 m. ir 2000-2004 m. mokėjimų balansas buvo deficitiniai ir tai reiškė, kad padidėjo litų nutekėjimas iš rinkos. Statistinės sklaidos rodiklių analizė atskleidė, kad mokėjimų balanso apimtis nuo vidurkio nukrypsta daugiau nei 527 mln.Lt, o mokėjimų balanso variantai kinta 1,5 mlrd. Lt intervale. Variacijos koeficiento reikšmė neinterpretuojama, nes gaunamas rodiklis yra neigiamas (skaičiavimai pateikti 7 priede).

1997 m. fiksuojamas neigiamas mokėjimų balansas. Nors kapitalo ir finansinė sąskaita buvo teigiamo dydžio, tačiau einamosios sąskaitos deficito nepadengė ir tai sąlygojo neigiamą mokėjimų balansą. Vadinasi, minėtais metais buvo daugiau pinigų išvežta nei įvežta į šalį.

1998 m. Rusijoje įvyko finansinė krizė, kuri Lietuvoje sukėlė pakankamai stiprų ekonominį šoką. Ekonominio sukrėtimo stiprumą ir svarbumą įtakojo trys pagrindiniai veiksniai. Visų pirma, nepaisant žymių praeities pertvarkų, iš visų trijų Baltijos valstybių Lietuva turėjo stipriausius užsienio prekybos ryšius su NVS ir Rusija. Antra – lėtesnis užsienio rinkų pajamų augimas sumažino paklausą eksportuojamoms lietuviškoms prekėms. Trečia, tiek vyriausybė, tiek kelios stambios įmonės per daug pasiklojė skolintomis iš užsienio lėšomis, o pastarasis skolinimosi būdas, patyrus realiojo lito kurso nuvertėjimo trečiosios šalies valiutų atžvilgiu, atsiėjo kur kas brangiau, nei buvo planuota. Realios valiutos kurso nuvertėjimo problema iškilo dėl taikomo fiksuoto valiutos kurso režimo (nustatytas lito ir JAV dolerio pastovus kursas), kuris įvestas laikantis TVF rekomendacijų. Tai sumažino lietuviškų prekių konkurencingumą užsienio rinkose (Graciela, L. Kaminsky, Carmen, M., 1996).

Nuo 1998 metų Lietuvos ūkis išgyveno nuosmukį, kuris pasireiškė mažėjančiu eksportu, didėjančiu ESD, valstybės skola, taip pat augančiu nedarbu. To pagrindinė priežastis buvo Rusijos finansinė krizė, įvykusi 1998 m. Pagrindiniai užsienio prekybos ryšiai Lietuvoje siejosi būtent su kaimynine šalimi, todėl maža atvira Lietuvos ekonomika neabejotinai pajuto neigiamą finansinės krizės Rusijoje poveikį (sutrikę atsiskaitymai, mažėjanti rinka, nuvertėjęs rublis).

Rusijos krizės neigiami padariniai Lietuvos ekonomikai buvo stipresni ir dėl vidinės ekonominės politikos vykdymo. Vyriausybė laiku nesiėmė reikiamų veiksmų, ko pasekoje žymiai išaugo fiskalinis deficitas. 1998 – 1999 metais buvo padaryta gana daug ekonominės politikos ginčytinų sprendimų (“Lietuvos telekomo” privatizavimo lėšų panaudojimas rublinių indėlių kompensacijoms, neskaidrus AB “Mažeikų nafta” privatizavimo procesas, biudžeto išlaidų mažinimo vengimas bei kt.) ir vangi reakcija į Rusijos finansinės krizės įtaką privedė Lietuvos ekonomiką prie gana kritiškos padėties, kuomet fiskalinio deficito dydis privertė imtis griežtų taupymo priemonių (1999 metais), kurių pasekmė – sumažėję valstybinio sektoriaus darbuotojų atlyginimai, kritęs vartojimas, sunkioje finansinėje padėtyje atsidūrusios biudžetinės įstaigos, sustabdyti vyriausybės investicijų projektai, ant žlugimo ribos atsidūręs žemės ūkis, nemokių įmonių bankrotai ir pan. (Graciela, L. Kaminsky, Carmen, M., 1996).

Taigi, Rusijos krizės padariniai sąlygojo mokėjimų balanso apimties pokyčius. 1999 m. užfiksuojamas teigiamas mokėjimų balansas, kuris sudarė 190,54 mln. Lt.

Nors 2000-2004 m. mokėjimų balansai buvo deficitiniai, tačiau deficitai mažėjo ir 2005 m. vėl fiksuojamas teigiamas mokėjimų balansas, kuris sudarė 146,39 mln. Lt. Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą ir jo padariniai sąlygojo perteklinius mokėjimų balansus 2005-2007 m. Šiuo laikotarpiu mokėjimų balansas išaugo 375,79 mln. Lt. arba 249,54 %. Tapusi ES nare, Lietuva perėmė ES bendrosios prekybos politikos reikalavimus ir priemones, t. y. visus ES

sutartinius santykius su trečiosiomis šalimis ir tarptautinėmis organizacijomis, nutraukė anksčiau sudarytas laisvosios prekybos sutartis (Jatuliavičienė, G., Kučinskienė M., Garuckas D., 2007).

Lietuvos stojimo sutartis panaikino visų muitų tarifus prekyboje su ES šalimis, o trečiųjų šalių atžvilgiu pradėtas taikyti ES diferencijuotas prekybos taikymas. Taigi, integracija į ES lėmė užsienio prekybos liberalizavimą ir muitų tarifų mažinimą, o tai sąlygojo eksporto didėjimą į ES nares ir importo mažėjimą iš trečiųjų šalių. Lietuvai, turinčiai ribotus išteklius (ypač inovacinius), naujų prekybos sąlygų taikymas turėjo ypatingą reikšmę konkurencingumui didinti globalioje erdvėje. Prekybos perorientavimas iš Rytų į Vakarų ir Lietuvos integracija į ES erdvę atvėrė naujų tarptautinio konkurencingumo didinimo galimybių. Lietuvos konkurencinė pozicija integruotoje ES priklauso nuo ūkio subjektų esminių kompetencijų ugdymo, vidaus veiksmų konkurencingumo didinimo ir perspektyvų globalioje erdvėje vertinimo priimant strateginius užsienio prekybos plėtros sprendimus.

Taip pat, nuo įstojimo į ES dienos Lietuva gali naudotis ES struktūrinių fondų parama socialinei ir ekonominei plėtrai finansuoti, o tai sąlygoja mokėjimų balanso apimtį teigiamai. Investicijos į verslo, žmonių išteklių, infrastruktūros plėtrą gali daryti didelę įtaką regionų ir savivaldybių socialinei, ekonominei plėtrai.

2006 m. mokėjimų balansas buvo didžiausias ir sudarė 780,96 mln. Lt. Nors minėtais metais einamosios sąskaitos deficitas išaugo 72,22 % lyginant su 2005 m., tačiau 82,27 % išaugusi kapitalo ir finansinė sąskaita lėmė perteklinį mokėjimų balansą.

Trendo funkcijos metodu įvertinus mokėjimų balanso kryptį, nustatyta, kad nors analizuojamu laikotarpiu ir buvo svyravimų, tačiau mokėjimų balanso kryptis išlieka teigiamo nuolydžio. Nors mokėjimų balansas turi didėjimo kryptį, tikėtina, kad 2007 m. kilusi pasaulinė krizė ir jos padariniai neigiamai paveiks mokėjimų balanso apimtį, o ypač einamąją sąskaitą, kadangi tiek eksportas, tiek importas tiesiogiai priklauso nuo vartojimo lygio.

Siekiant atskleisti mokėjimų balanso kitimo tendencijas ir ypatumus, toliau atliekama detali jo sudėtinių dalių analizė.

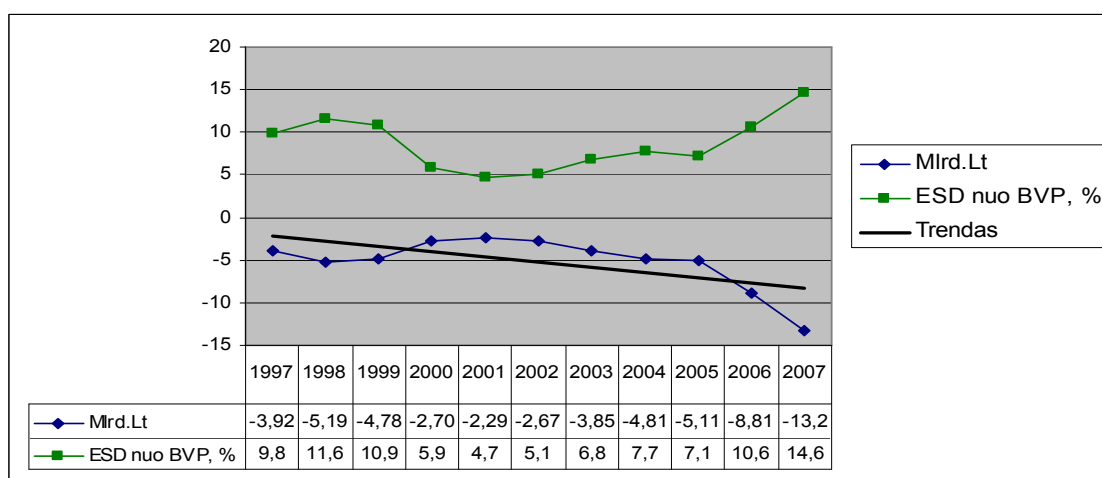
2.2. Einamosios sąskaitos analizė ir jos struktūros kitimo tendencijos bei jas lėmusios priežastys

2.2.1. Einamosios sąskaitos apimties analizė 1997-2007 m.

Einamoji sąskaita rodo šalies ekonominių santykių su užsienio šalimis mastą. Pasak Misiūno A., Rukšėnaitės J., (2007), iš visų mokėjimų balanso sąskaitų labiausiai dominanti yra einamoji sąskaita ir jos lygio vertinimas šalies BVP atžvilgiu.

Daugelį metų Lietuvos einamosios sąskaitos deficitas buvo gana didelis dėl prekybos prekėmis deficito, kurį iš dalies kompensavo teigiamas paslaugų ir einamųjų pervedimų balansas. Dėl spartaus realiojo BVP augimo tempo padidėjus importui prekybos prekėmis deficitas didėjo. Dideli realiojo BVP augimo tempai ir palyginti didelis einamosios sąskaitos deficitas atitinka greitą ekonomikos augimo tempą, kai užsienio santaupos mobilizuojamos panaudojant išorės finansavimą investicijoms padengti. Iki šiol einamosios sąskaitos deficito finansavimas nekėlė problemų, tačiau išorinė pozicija atspindi nemažus finansavimo poreikius vidutinės trukmės laikotarpiu (www.euro.lt).

1997-2007 m. einamosios sąskaitos santykis su BVP pateiktas 8 priede. Analizuojamu laikotarpiu einamosios sąskaitos saldo buvo neigiamo ženklo.

4 pav. ESD, ESD santykio su BVP dinamika 1997-2007 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Statistikos departamentu prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/statistika/met5sk.html>>;

1998-2001 m. einamosios sąskaitos deficitas mažėjo ir 2001 m. jis užfiksuotas mažiausias. Tai sudarė 2,22 mlrd. Lt. arba 4,7 % BVP.

1999 m. Lietuvos Respublikos mokėjimų balanso einamosios sąskaitos deficitas sudarė 4,78 mlrd. Lt. Anot Lietuvos banko specialistų, einamosios sąskaitos deficito pokyčius lėmė tiek jį mažinantys, tiek ir didinantys veiksniai. Dėl Rusijos krizės poveikio 1999 m. pastebimai sumažėjo prekių ir paslaugų eksportas (16,4 %), bendrosios vidaus investicijos (apie 14 %) ir BVP. Tai sumažino bendrąją vidaus paklausą. Galutinio vartojimo ir importo sumažėjimas buvo mažesnis už gamybos ir eksporto nuosmukį. Dėl šios priežasties mokėjimų balanso einamosios sąskaitos deficitas išliko santykinai aukštas (www.lb.lt).

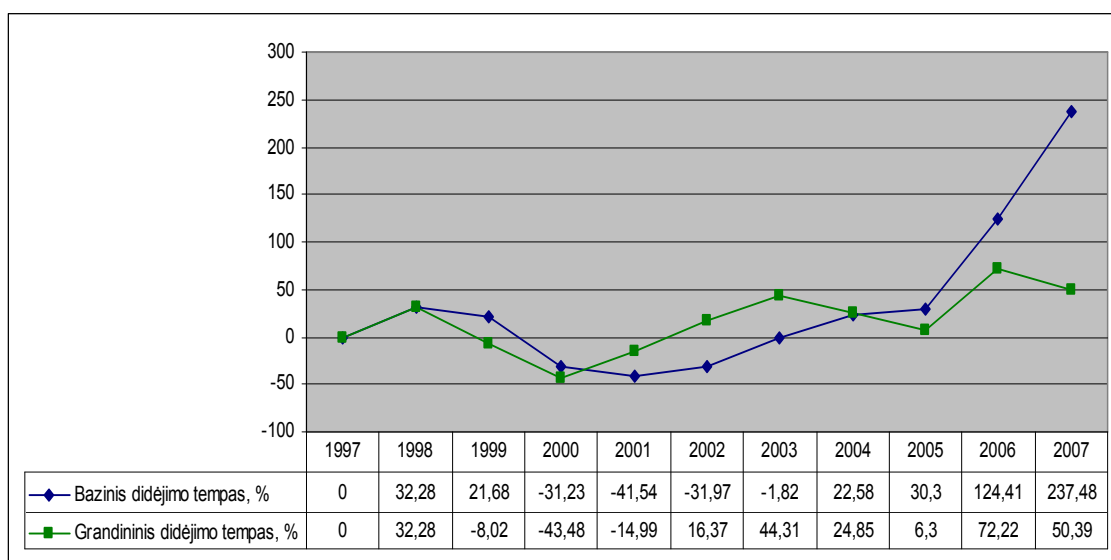
Kaip matyti, analizuojamu laikotarpiu didžiausias einamosios sąskaitos deficitas buvo 2007 m. ir sudarė daugiau nei 13 mlrd. Lt. Pastaraisiais metais einamosios sąskaitos deficitas sudarė 14,6 % nuo BVP. Taigi, galima teigti, kad Lietuva netenkina Tarptautinio valiutos fondo nustatyto kriterijaus - einamosios sąskaitos deficitas negali viršyti 8% nuo BVP. Valstybė gali

susidurti su skolinimosi užsienyje problemomis. Einamosios sąskaitos deficito finansavimas yra atliekamas keliais būdais. 2007 m. padidėjo skolos nedidinančiais srautais finansuojama ESD dalis. Jų lėšomis buvo padengta apie pusė deficito. Sparčiau panaudojant ES struktūrinių fondų paramą, didėjo neatlygintinai pervedamas kapitalas. Tikėtina, kad jis ir toliau didės, nes buvo sudarytos lengvesnės sąlygos gauti ES struktūrinių fondų paramą. Padidėjo ir tiesioginių užsienio investicijų dalis finansuojant einamosios sąskaitos deficitą. Iš dalies tai susiję su sparčiai augusiomis investicijomis, iš kurių daugiausiai buvo investicijų į naftos perdirbimo sektorių. Taip pat didėjo ir grynasis bankų skolinimasis užsienyje – ir toliau esantis pagrindinis einamosios sąskaitos deficito finansavimo šaltinis. Remiantis Lietuvos ekspertų duomenimis, aktyvus privataus sektoriaus skolinimasis lėmė tai, kad bendroji skola užsieniui per 2007 m. padidėjo 12,4 procentinio punkto ir sudarė 73,3 % BVP. Jos augimą daugiausiai lėmė didėjantis bankų ir kitų finansų įmonių grynųjų įsipareigojimai ir įmonių įsipareigojimai tiesioginiams investuotojams. Didėjant palūkanų normoms ir bendram šalies įsiskolinimui, ekonomikos plėtros finansavimo išorės kapitalo srautais tiesioginės sąnaudos, t.y. išlaidos palūkanoms mokėti, taip pat padidėjo ir sudarė apie 2 % BVP.

Einamosios sąskaitos deficito toleravimo laipsnis priklauso nuo kapitalo ir finansinės sąskaitos t.y. nuo įvežamo kapitalo, skiriamo finansuoti deficitui, struktūros. Šiuo požiūriu einamosios sąskaitos deficitas, kuris yra finansuojamas tiesioginėmis užsienio investicijomis ir kitais skolos nesukuriančiais srautais, yra priimtinesnis nei deficitas, finansuojamas trumpalaikio, skolą sukuriančio kapitalo srautais, kurie gali staiga nutrūkti pasikeitus rinkos situacijai.

Įvertinus einamosios sąskaitos apimties kryptį trendo funkcijos metodu, nustatyta, kad einamosios sąskaitos kryptis išlieka neigiamo nuolydžio. Didėjantis einamosios sąskaitos deficitas reiškia, kad šalis tampa vis labiau priklausoma nuo kapitalo įplaukų iš užsienio.

Procentinius einamosios sąskaitos deficito pokyčius atskleidžia dinaminė analizė, kuri pateikta 9 priede. Baziniai metai – 1997 m.

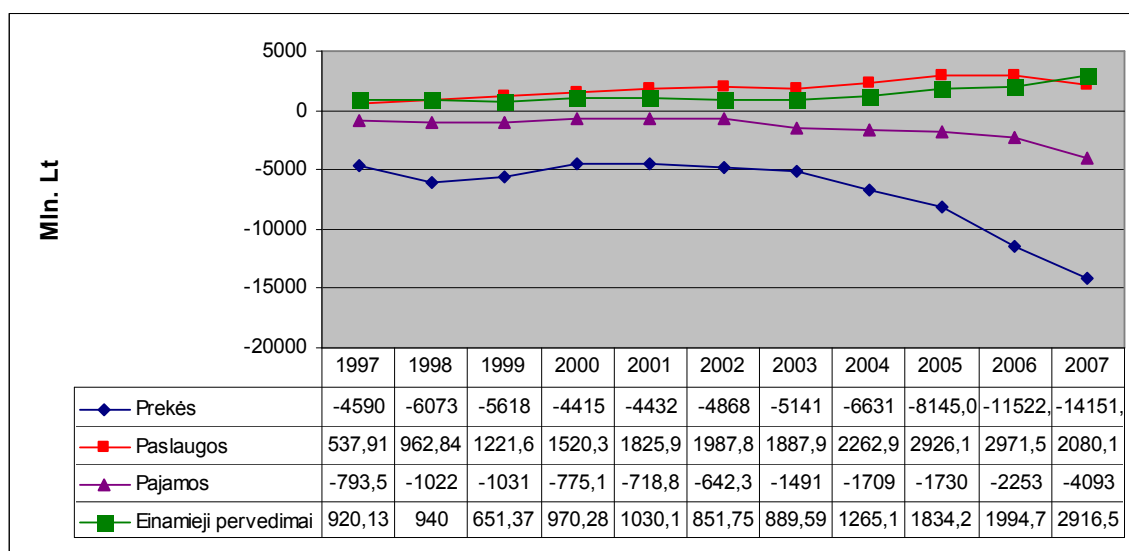
5 pav. Einamosios sąskaitos deficito dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Įvertinus dinamikos eilučių rodiklius nustatyta, kad einamosios sąskaitos deficitas analizuojamais metais išaugo 9,32 mlrd.Lt arba 237,48 %. 1998 – 2001 m. einamosios sąskaitos deficitas mažėjo. 2001 m. einamosios sąskaitos deficitas lyginant su baziniais metais sumažėjo 1,6 mlrd. Lt arba 41,54 %. Nuo 2002 m. pastebimas einamosios sąskaitos deficito augimas. Pagrindine einamosios sąskaitos deficito augimo priežastimi Nausėda G. (2004), įvardina pigų skolinimąsi, kuris neskatina taupymo (www.ve.lt).

Vertinant grandininio didėjimo rodiklius, nustatyta, kad 2000 m. lyginant su 1999 m., einamosios sąskaitos deficitas sumažėjo daugiau nei 2 mlrd. Lt arba 43,48 %, tačiau išliko. Tai sąlygojo po 1999 m. Rusijos krizės atsigaunanti užsienio prekyba. Lietuvos prekių ir paslaugų eksportas išaugo 20,55 %, o importas – 9,28 %. Taigi, einamosios sąskaitos deficitas 2000 m. pasiekė priimtina ribą t.y. 5,9 % BVP, tačiau neigiamas einamosios sąskaitos saldo rodo, kad šalis yra skolininkė kitų šalių atžvilgiu.

2006 m. išsiskyrė stipriai neigiamomis einamosios sąskaitos raidos tendencijomis – einamosios sąskaitos deficitas išaugo 72,22 % lyginant su 2005 m.. Minėtais metais einamosios sąskaitos deficitas sudarė 10,6 % nuo BVP (2005 m. buvo 7,1 % BVP). Pagrindinė ESD didėjimo priežastis buvo dėl didelės vidaus paklausos sparčiau už eksportą didėjęs importas (tiesa, nepaisant sparčiai didėjančių darbo sąnaudų, nematyti aiškių konkurencingumo mažėjimo požymių, o eksporto augimo tempas taip pat buvo didelis) (Ramanauskas T., 2007).

6 pav. Einamosios sąskaitos straipsnių dinamika 1997-2007 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Statistikos departamentu prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/statistika/met5sk.html>>;

Analizuojamu laikotarpiu prekių straipsnio saldo buvo neigiamas ir nuo 2001 m. kasmet augo. 2007 m. jis buvo didžiausias ir pasiekė daugiau nei 12 mlrd. Lt. Tai sąlygojo prekių importo spartesnis augimo tempas nei eksporto, atitinkamai importas padidėjo 14,5, o eksportas - 11,2 % lyginant su 2006 m. Didelis prekybos deficitas neramina, tačiau svarbu, kad importo augimo tendencija pernelyg nesustiprėtų.

Didėjant importo augimo tempams sparčiau nei eksporto, auga prekybos deficitas, kuris ne tik didina einamosios sąskaitos deficitą, bet mažina šalies gamintojų konkurencingumą ir didina valstybės skolą.

Lietuvos paslaugų saldo nuo 1996 m. yra teigiamas ir nuolat auga. Įplaukos už paslaugas mažina bendrąjį einamosios sąskaitos deficitą. Didžiausias teigiamas paslaugų balansas buvo pasiektas 2006 m., tačiau 2007 m. pradėjo mažėti, tai sąlygojo prasidėjusi dar neryški ekonominė krizė. Kasmet paslaugų eksportas didėja palyginus su importu, taigi auga paslaugų straipsnio perteklius taip mažindamas einamosios sąskaitos deficitą.

Analizuojant pajamų straipsnio dinamiką 1997-2007 m. nustatyta, kad mažiausias pajamų deficitas buvo 2002 m. ir sudarė 642,33 mln. Lt. Pajamų straipsnio pokyčius lėmė du pagrindiniai veiksniai – palūkanos, išmokėtos už valstybės skolą užsieniui ir tiesioginių užsienio investicijų pajamos. Nuo 2002 m. pajamų deficitas auga. 2007 m. pajamų straipsnio deficitas siekė daugiau nei 4 mlrd. Lt. Vėlgi tai įtakojo palūkanos, išmokėtos už valstybės skolą užsieniui ir tiesioginių užsienio investicijų pajamos. Taigi, užsienio skolos palūkanos kasmet auga ir lemia pajamų straipsnio deficito augimą. 1997-2007 m. palūkanos išaugo 422,49 %.

1999 m. fiksuojama mažiausia einamųjų pervedimų straipsnio apimtis t.y. 651,37 mln.Lt. Sumažėjusius einamųjų pervedimų srautus paveikė 1998 m. kilusi Rusijos krizė. Nuo 2002 m.

einamieji pervedimai auga. Tais metais einamieji pervedimai sudarė 851,75 mln. Lt., 2007 m. – 2916,52 mln. Lt., t.y. išaugo 242,42 %. Einamųjų pervedimų srauto į Lietuvą dydį lėmė pervedimai iš ES paramos fondų, daugiausia skirti žemės ūkio fondo kaimo plėtros programai finansuoti ir privačių asmenų perlaidos, kurių daugumą sudarė iš Lietuvos išvykusių ir užsienyje dirbančių asmenų pervedimai.

Taigi, einamosios sąskaitos deficito augimas reiškia, kad šalis daugiau suvartoja prekių nei sukuria.

4 lentelė

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp BVP ir ESD

Metai	BVP, mlrd. Lt (x)	ESD, mlrd. Lt (y)	x^2	y^2	xy
1997	40,00	-3,93	1599,81	15,41	-157,01
1998	44,70	-5,19	1997,96	26,96	-232,10
1999	43,67	-4,78	1906,78	22,81	-208,57
2000	45,74	-2,70	2091,85	7,29	-123,47
2001	48,64	-2,29	2365,55	5,27	-111,62
2002	52,07	-2,67	2711,28	7,13	-139,06
2003	56,96	-3,85	3244,37	14,85	-219,52
2004	62,70	-4,81	3931,01	23,15	-301,68
2005	72,06	-5,11	5192,70	26,16	-368,58
2006	82,79	-8,81	6854,65	77,60	-729,31
2007	98,14	-13,25	9631,20	175,50	-1300,09
Σ	647,4557	-57,39636	41527,18	402,13	-3891,01
r=-0,86, R=0,75					

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Tam tikro laikotarpio mokėjimų balanso rodikliai susiję su visuminiais ekonominiais vystymosi rodikliais tokiais kaip BVP. BVP yra gana tikslus ir svarbus šalies ekonomikos funkcionavimo rodiklis. Atlikus ryšio glaudumo analizę tarp BVP ir ESD, nustatyta, kad einamosios sąskaitos deficitai tiesiogiai priklauso nuo BVP, nes apskaičiuotas determinacijos koeficientas lygus 75 %, vadinasi, 75 % ESD kitimą lemia BVP kitimas, kitiems veiksniams nekintant. Apskaičiavus koreliacijos indeksą, kuris įvertina rodiklių tarpusavio ryšį, nustatyta, kad priklausomybė tarp BVP ir einamosios sąskaitos deficito yra atvirkštinė. Ryšys tarp šių rodiklių yra stiprus, remiantis ryšio glaudumo analize, didėjant BVP einamosios sąskaitos deficitai mažėja, tačiau analizuojamu laikotarpiu didėjo tiek BVP, tiek einamosios sąskaitos deficitai.

Taigi, analizuojamu laikotarpiu einamosios sąskaitos deficitai didėjo ir tai rodo, kad gryniesiems einamiesiems finansiniams srautams tarp Lietuvos ir užsienio, susiję su užsienio prekyba, darbo jėgos yra neigiami ir sparčiai didėja. Deficitai galimas, kol užsienio valstybės sutinka kompensuoti šį perteklinį vartojimą investicijų arba paskolų forma, tačiau ateityje Lietuva gali

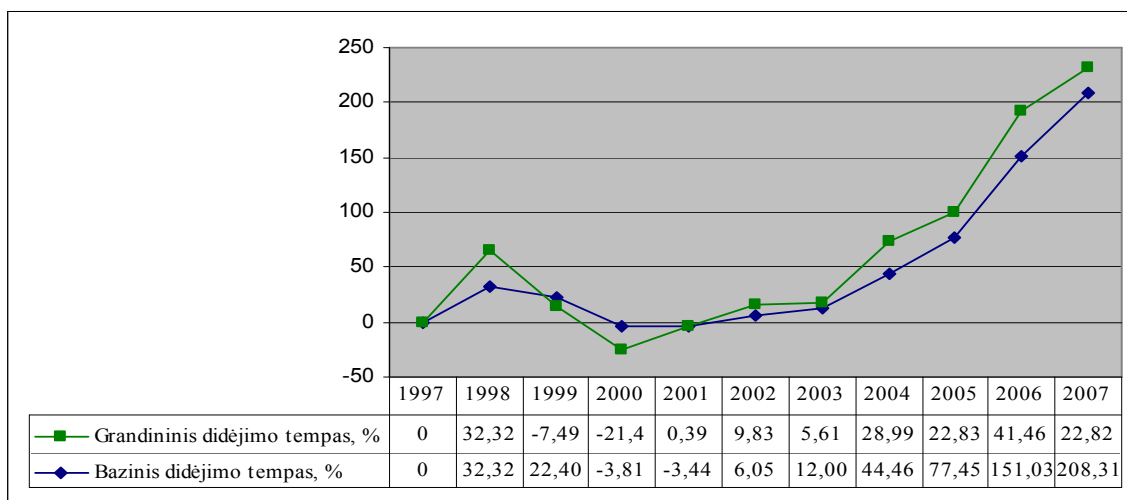
susidurti su skolinimosi problemomis, todėl reikia koreguoti ekonominę politiką, kadangi šalis tikrai negali finansuoti deficito amžinai skolindamasi užsienyje arba suvartodama savo tarptautines atsargas.

2.2.2. Einamosios sąskaitos struktūros kitimo analizė 1997-2007 m.

Nagrinėjant mokėjimų balansų einamąją sąskaitą, pastebėta, kad prekių straipsnio apimtis yra didžiausia lyginant su kitais einamosios sąskaitos straipsniais. Todėl užsienio prekyba yra svarbus aspektas tiriant einamąją sąskaitą ir jos deficitą.

Siekiant užtikrinti stabilų šalies ekonomikos augimą, užsienio prekybos plėtra yra veiksminga skatinamoji jėga, kuri, kaip rodo ekonomiškai išsivysčiusių valstybių patirtis, turi didelę įtaką bendrajam vidaus produktui didėti.

1998 m. valstybės ekonomika augo, buvo toliau skatinama ūkio subjektų tarptautinių ekonominių santykių plėtra, tačiau 1998 m. rugpjūčio mėn. įvykusi Rusijos krizė vienaip ar kitaip paveikė Lietuvos ekonominius rodiklius, pakeitė susiklosčiusias raidos tendencijas.

7 pav. Prekių straipsnio dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Išanalizavus prekių straipsnio dinaminis pokyčius 1997-2007 m., nustatyta, kad analizuojamais metais prekių deficitas išaugo daugiau nei 8 mlrd. Lt. arba 208,31 % (skaičiavimai pateikti 10 priede). Nors analizuojamu laikotarpiu tiek importas, tiek eksportas augo, tačiau didesni importo augimo tempai nei eksporto nulėmė einamosios sąskaitos deficito augimą. Prekių importas (skaičiuojant f.o.b. kainomis) 1999 m., palyginti su 1998 m sumažėjo 16,9 %. Minėtą laikotarpį lengvųjų automobilių importas sumažėjo 58,1 % investicinių prekių importas - 22,4 %, tarpinio vartojimo prekių -12,3 %, o vartojimo prekių importas -11,4 % .

Rodiklių analizė taikant grandininį metodą atskleidė, kad deficitas Lietuvoje nuo 2002 m. iki 2007 m. ženkliai išaugo t.y. 202,26 procentiniais punktais. 2000 m. lyginant su 1999 m.

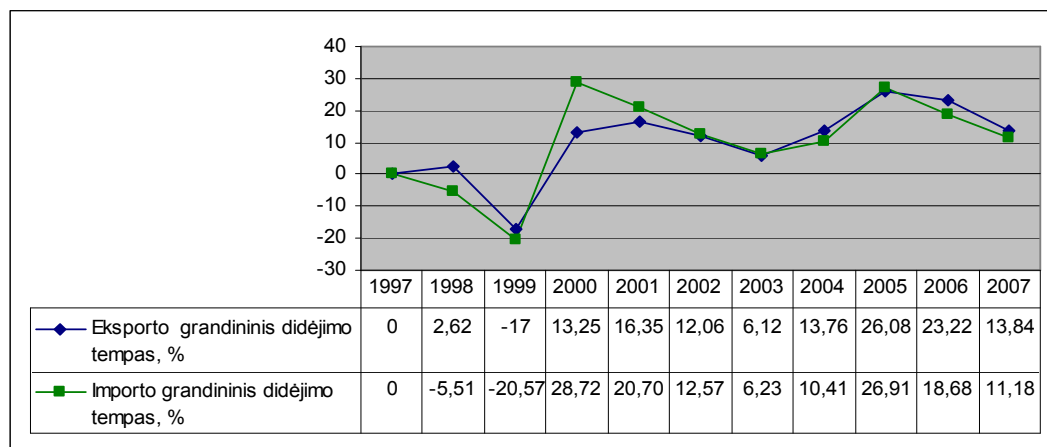
pastebimas prekių straipsnio deficito sumažėjimas, t.y. sumažėjo 3,81 %. Taigi, atlikus dinaminę analizę, pastebėta, kad deficitas nuolat didėja. Viena iš priežasčių susijusi su užsienio valiuta, kurią Centrinis bankas pasirenka fiksuotam lito kursui palaikyti. Valiutos kursas yra vienas pagrindinių šalies konkurencingumo tarptautinėje rinkoje rodiklių. Brangstant fiksuoto valiutos kurso pagrindui, neišvengiamai brangsta ir vietinė valiuta – litas. Dėl to eksportuojamos prekės tampa brangesnės ir mažiau paklausios užsienyje. Šalies gamintojai jaučia importuojamų prekių spaudimą, kurios pinga ir tampa patrauklesnės vietiniams vartotojams. Pvz., 1999-2002 m. laikotarpiu JAV dolerio kursas, kuris euro atžvilgiu 1999-2002 metų laikotarpiu kilo 25 % turėjo itakos Lietuvos prekių konkurencingumui tarptautinėje rinkoje. Tas pats įvyko ir su euru, kuris nuo perrišimo pradžios 2002 vasarį per vienerių metų laikotarpį spėjo pabrangti apie 20 %. Pateikti skaičiai byloja, jog 1999-2003 metų laikotarpiu lietuviškos prekės vien dėl dolerio-euro kurso svyravimo pabrango apie 45 %. Potencialiai mažėja eksportas, importuojamos prekės keičia vietines – visa tai neigiamai įtakoja einamąją sąskaitą (Šalaševičius R., 2003).

Atsižvelgiant į paminėtus argumentus, galima būtų teigti, jog Lietuvai ir toliau naudinga laikytis fiksuoto kurso politikos, konkurencingumą ir mokėjimų balansą išlaikant ne tokiomis pinigų politikos priemonėmis kaip laisvai ar valdomai plaukiojantis (šliaužianti devalvacija) lito kursas, o pirmiausia - naudojant kitų ekonominės politikos sričių priemones, tokias kaip fiskalinė ir pajamų politika, darbo santykių reguliavimas, prekybos politika.

Remiantis Razmaite I. (2006), pingant doleriui, prekės iš dolerio zonos šalių Lietuvoje tampa konkurencingesnės. Specialistai pabrėžia, kad dėl šios priežasties galima tikėtis šiek tiek pigesnių prekių iš Kinijos ir Pietryčių Azijos šalių. Dažniausiai tai yra plataus vartojimo prekės, todėl mažėjant jų kainoms stabdomas infliacijos tempas. Tačiau ekonomistai pažymi, kad pigesnis doleris kiek atpigina žaliavų - naftos, gamtinių dujų, metalų - importą iš Rusijos. Vis dėlto jie pabrėžia, kad tai nereiškia, jog šie rusiški išteklių Lietuvai pils.

Didžiausias deficito augimas buvo 2006 m., tam įtakos turėjo sumažėjęs eksporto augimas mineralinių produktų srityje iš didžiausios eksportuojamos bendrovės „Mažeikių nafta“, ir ženkliai išaugęs importas, kurio augimą lėmė pagerėjęs gyvenimo lygis ir padidėjusi perkamoji galia. 2006 m. dėl naftos tiekimo vamzdynais ir gaisro „Mažeikių naftoje“ sutrikusi naftos perdavimo veikla padarė neigiamą asimetrinį poveikį užsienio prekybos balansui – šiek tiek daugiau nei ketvirtadalį prekių balansą pablogino. Taip pat svarbūs veiksniai, didinę deficitą, buvo reikšmingas investicinių prekių, perdirbtų pramonės prekių, automobilių importo ir eksporto pablogėjimas. Visi šie veiksniai einamąją sąskaitą paveikė neigiamai. Eksporto mažėjimas lėmė didėjančią einamosios sąskaitos deficitą.

Šalims, ekonominiu išsivystymu atsiliekančioms nuo lyderių, perteklinis prekybos balansas yra būtinas valiutos išteklių, reikalingų tarptautiniams įsipareigojimams pagal kitas mokėjimų balanso sąskaitas atlikti, šaltinis.

8 pav. Eksporto ir importo dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Rodiklių analizė taikant grandininį metodą atskleidė (skaičiavimai pateikti 11,12 prieduose), kad 1999 m. eksporto ir importo apimtys labai sumažėjo, eksportas sumažėjo 17,00 %, o importas – 20,57 %. Tai sąlygojo 1998 m. rugpjūčio mėn. įvykusi Rusijos krizė, kuri paskatino smarkų nedarbo lygio padidėjimą, kuris per 1998-1999 metus Lietuvos didmiesčiuose ir miestuose pakilo nuo 10,2 % iki 12,4 %. Taip pat 1998-1999 metais vidutinis darbo užmokestis augo lėčiau nei statistinis darbo užmokesčio vidurkis, per 1999 II pusmetį vidutinis darbo užmokestis Lietuvoje sumažėjo nuo 984 iki 969 litų per mėnesį, tai sumažino vartojimą, prekių importą (www.lrinka.lt). Eksporto sumažėjimui skaudžių pasekmių sukėlė rublio nuvertėjimas 1998 m., tačiau nepaisant smarkaus lito stiprėjimo, eksporto metinis augimo tempas buvo apie 20 %, tuo tarpu importas atitinkamai augo tik 13 %. 1999-2002 m. pagrindiniu lito stiprėjimo laikotarpiu einamosios sąskaitos deficitas (proc. nuo BVP) sumažėjo nuo grėsmingo 11 % iki 5,1 % (Šalaševičius R., 2003).

Lietuvos integracija 2004 m. į ES suaktyvino užsienio prekybą. Kadangi metinė infliacija Lietuvoje 2005 metais (gruodį, palyginti su 2004-ųjų gruodžiu) buvo 3,0 %, o vidutinė metinė infliacija buvo 2,7 %, tai nedidelis kainų padidėjimas neapsunkino prekių išvežimo, nesumažino eksportuojamųjų prekių konkurencingumo. Tačiau infliacija Lietuvoje nuolat didėjo nuo 2005 m. vidurio, 2007 m. infliacija pakilo iki 5,8 %. Infliacijos augimas atspindi įvairius veiksnius, įskaitant didesnes energijos kainas pasaulio rinkose, reguliuojamų kainų padidėjimą ir neperdirbtų ir perdirbtų maisto produktų kainų augimą, pastarųjų kainos ypač sparčiai didėjo 2007 m. Esant per dideliam kainų kilimui, prekės ir paslaugos, gaminamos bei teikiamos šalies viduje, tampa per daug brangios pirkėjams - nerezidentams. Dėl šios priežasties mažėja šalies eksportas. Tuo pačiu, padidinus kainų lygį, importuojamos prekės, lyginant su prekėmis

gaminamomis toje šalyje, pirkėjams atrodo vis patrauklesnės. To pasekoje importas vis didėja. Be vis didėjančio darbo rinkos ir augančių darbo užmokesčio sąnaudų spaudimo, infliacijos augimą taip pat vis labiau spartino paklausos veiksniai, dėl kurių sparčiai didėjo paslaugų tarifai. Taigi, infliacijos augimas turi neigiamos įtakos mokėjimų balansui, kadangi kainų padidėjimas apsunkina prekių išvežimą, sumažina eksportuojamų prekių konkurencingumą tarptautinėje rinkoje bei padeda kapitalui plaukti į užsienį. Infliacija didina mokėjimų balanso nesubalansuotumą.

Ekonomikos augimą lėmė labai išaugusi vidaus paklausa, o ypač namų ūkių vartojimas ir investicijos. Kaip matyti, 2005 m. prekių eksportas išaugo net 26,08 %, o importas 26,91 %. Tai nulėmė namų ūkio vartojimas, kurį skatino didesnis dirbančiųjų aktyvumas (2003 m. nedarbo lygis buvo 12,7 %, o po 2004 m. įstojimo į ES, nedarbo lygis kasmet mažėjo, 2005 m. metais nedarbo lygis sumažėjo net 4,4 procentiniais punktais). Tai pat prekių eksporto didėjimui turėjo įtakos išaugęs atlyginimų lygis ir augantis skolinimasis. Eksportuojamų gaminių paklausa ir palankios kainos užsienio rinkose, didžiųjų eksportuojančių įmonių padidėjęs gamybos pajėgumas sudarė palankias sąlygas eksporto raidai. Lietuvos eksportuotojų konkurencines pozicijas palaikė ir tai, kad kitose valstybėse, eksportuojančiose į tas pačias rinkas kaip ir Lietuva, darbo užmokestis ir kainos taip pat augo gana sparčiais tempais: kartu nominaliąja verte brango šių šalių valiutos. Tačiau sparčiai išaugusi paklausa ne tik didino vietinės gamybos prekių vartojimą, bet ir prekių importą, o tai lėmė vis didėjantį užsienio prekybos balanso deficitą, kuris atsispindi ankčiau pateiktame grafike (7 pav.). 2007 m. eksporto ir importo augimo tempai pradėjo mažėti, tai galima sieti su ekonomikos artėjančiu perkaitimu, kurio požymiai šiais metais buvo dar nežymūs.

Kaip matyti, nuo 1998 m. Lietuvos importas sumažėjo. Nuo 1998 m. iki 1999 m. importas sumažėjo 15,06 procentinio punkto. Lietuvos importo mažėjimui didžiausią įtaką darė Rusijos krizė ir sumažėjusi paklausa. Susidūrę su pardavimų sumažėjimu ir didėjančiu prisitaikymo spaudimu, Lietuvos gamintojai pradėjo aktyviau reikalauti suteikti apsaugą nuo užsienio konkurencijos. Dėl šios priežasties sumažėjo ir importas. 2004 m. importas pradeda didėti, to pasekmė, Lietuvos įstojimas į ES, kadangi atsiverė sienos kitoms valstybėms laisvai įvežti savo prekes.

Taigi, pasak Titarenko (2006), pastaraisiais metais sparčiai didėjantis eksportas rodo, kad Lietuvos gamintojų konkurencingumas, didėjant žaliavų kainoms ir sustiprėjus spaudimui darbo jėgos rinkoje, kol kas nesumažėjo.

Eksporto ir importo struktūros kitimas 1997-2007 m., %

	Eksportas											Importas										
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Iš viso	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Investicinės prekės	5,2	5,2	5,3	5,5	5,5	10,9	12,4	8,1	8,2	9,8	11,7	15,5	16,1	14,9	12,5	14,1	18,4	19,8	18	16	16,8	18,3
Tarpinio vartojimo prekės	51,3	52,0	54,2	53,8	52,6	49,2	49,5	53	53,2	50,6	50	55,5	54,0	56,7	61,9	58,7	55,3	55,4	58,4	61	58,3	53,9
Vartojimo prekės	31,7	30,8	33,6	29,6	28,1	27,4	27,1	27	25,7	26,5	28,4	20,8	21,2	22,5	18,7	19,1	17,3	17,6	17,9	17,2	17,8	19,8
Benzinas	6,4	6,6	4,9	8,2	8,3	5,9	6,2	8,6	9,6	8,6	5	0,5	0,3	0,4	0,1	0,1	0,0	0	0,1	0,3	0,1	
Lengvieji automobiliai	5,3	5,2	1,8	2,7	5,3	6,3	4,7	3,2	3,2	4,2	4,8	6,3	6,8	3,4	4,0	6,1	7,1	5,9	5,0	5,2	6,5	7,7
Kiti	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,3	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	1,4	1,6	2,1	2,8	1,9	1,9	1,3	0,7	0,4	0,2	0,3

Saltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Statistikos departamentu prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/statistika/met5sk.html>>;

Kaip matyti iš lentelės, prekių eksporto ir importo struktūroje didelių pokyčių nebuvo. Tarpinio vartojimo prekės 1999 m. sudarė net 54,2 % viso šalies prekių eksporto. 2000 m. tarpinio vartojimo prekės sudarė net 61,9 % viso importo. Lentelės duomenys rodo, kad daugiau nei 50 % viso eksporto ir importo pokyčius sudaro tarpinio vartojimo ir vartojimo prekių pokyčiai. Statistikos departamento duomenimis, prekių importas 2007 m. padidėjo 15 % iki 61,5 mlrd. Lt, o eksportas sudarė 43,2 mlrd. Lt ir viršijo 2006 m. rodiklį. Lietuvos eksporto ir importo augimo tempus stipriai veikia prekyba mineraliniais produktais (Lietuvos ekonomikos perspektyvos, 2008).

Eksportui pagal KPN (Kombinuotoji prekių nomenklaturą) skirsnius didžiausią įtaką turėjo plastmasės ir jų dirbinių bei antžeminio transporto priemonių eksporto padidėjimas. Penkeri metai iš eilės dinamiškumu pasižymėjo maisto produktų eksportas, ženkliai daugiau išvežama chemijos pramonės produkcijos, metalo dirbinių medienos gaminių ir baldų. 2002-2007 m. mašinų ir įrengimų eksportas išaugo net 4334 mln. Lt., tai sudarė 56,66 %. Prekių importas daugiausia didėjo dėl antžeminio transporto priemonių, chemijos pramonės produkcijos, netauriųjų metalų ir jų dirbinių bei mašinų ir mechaninių įrenginių augimo. 2005 ir 2006 m. didelį indėlį į bendrą prekių eksporto ir importo prieaugį įnešė mineraliniai produktai. Pagrindinė mineralinių produktų eksporto dalį 2006 m. sudarė AB „Mažeikių nafta“ produkcija, o pagrindinė importo dalį – nafta. Iš esmės dėl didėjusių naftos produktų kainų eksportas ir importas 2005 m. atitinkamai buvo 27,5 % viso eksporto (padidėjo 38,4 %) ir 25,6 % viso importo (padidėjo 61,9 %). Dėl žaliavos tiekimo Mažeikių naftos gamyklai sutrikimų 2006 metais buvo prastesni mineralinių produktų gamybos didėjimo tempai tempai. Mineralinių produktų eksportas ir importas 2006 metais atitinkamai sudarė 24 % viso eksporto (padidėjo 4,3 %) ir 23,6 % viso importo (padidėjo 13,8 %). Didžiausiais eksporto augimo tempais, net 70 %,

2006 metais pasižymėjo „Plastikai“. Pastaraisiais metais buvo ženklios ir investicijos į jų gamybą. Sparčiai didėjo ir transporto priemonių eksportas – tiek vietos gaminių (laivų, dviračių), tiek reeksportuojamų automobilių. Nuo Lietuvos įstojimo į ES sparčiai plėtojosi maisto produktų pardavimas užsienyje (2006 m., palyginti su 2005 m., padidėjo 32,6 %). Silpnokus pastarųjų metų tekstilės gaminių ir chemijos produktų eksporto rodiklius iš dalies galima paaiškinti minėtų prekių kainų smukimu (Titarenko V., 2006).

Nagrinėjant prekių grupių eksporto ir importo pasiskirstymą pagal regionus nustatyta, kad Lietuvos pagrindine rinka išliko ES (6 lentelė).

6 lentelė

Eksporto ir importo kitimas pagal valstybes 1997-2007 m., %

Sąjunga, valstybė	ES		NVS		ELPA		KITOS VALSTYBĖS	
	Eksportas, %	Importas, %	Eksportas, %	Importas, %	Eksportas, %	Importas, %	Eksportas, %	Importas, %
1997	32,5	44,3	46,4	30,7	1,3	8,8	19,8	16,2
1998	38,00	47,2	35,7	26	2,2	9,0	24,1	17,8
1999	50,1	46,5	18,2	24,4	2,7	9,7	29,0	19,4
2000	47,9	43,3	16,3	31,7	2,5	8,1	33,3	16,9
2001	47,8	44,0	19,7	29,4	1,9	8,0	30,6	18,6
2002	48,4	44,5	19,2	26,0	4,1	7,8	28,3	21,7
2003	42	44,5	17,0	25,3	14,1	8,5	26,9	21,7
2004	66,9	63,3	16,3	26,7	6,9	1,5	9,9	8,5
2005	65,4	59,3	17,8	31,1	2,8	1,2	14,1	8,4
2006	63,2	62,6	21,2	27,9	3,6	1,0	12,3	8,5
2007	60,3	57,3	25,8	34,1	3,2	1,0	10,7	7,6
Vidurkis	51,1	50,6	23,1	28,5	4,1	5,9	21,7	15,0

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Statistikos departamentu prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/statistika/met5sk.html>>;

Kaip matyti iš pateiktos lentelės, auga prekyba su ES, iš ES šalių buvo įvežta beveik pusė visų importuojamų prekių, iš NVS šalių - 23,1 %. Didžiausią įtaką prekių eksportui didėti turėjo padidėjęs naftos perdirbimo produktų eksportas. 2000 m. palyginti su 1999 m., dėl padidėjusių naftos kainų šių prekių eksportas padidėjo 78,8 % ir sudarė 44,2 % viso prekių eksporto prieaugio. Transporto priemonių eksportas padidėjo 59,0 %, mašinų ir įrengimų - 18,1 % žemės ūkio ir maisto produktų - 18,4 %. Didžiausią prekių eksporto dalį sudarė naftos perdirbimo produktai bei tekstilė ir jos dirbiniai (atitinkamai - 21,2 % ir 18,6 %). Pastaraisiais metais eksportas į ES nuolat didėjo, o apskritai 1997–2001 m. jis beveik padvigubėjo. Importas iš ES taip pat nuolat didėjo ir per tą patį laikotarpį padidėjo 53,6 % (taigi eksportas augo greičiau nei importas). Tačiau su ES vis dar išlieka neigiamas prekybos balansas (2001 m. jis sudarė 2,4 mlrd. Lt, o 1998 m. buvo net 5,3 mlrd. Lt). Nuo 2004 m. prekių eksportas ir importas pradėjo didėti. Pagrindinė augimo priežastis - Lietuvos įstojimas į ES 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvos integracija į ES suaktyvino užsienio prekybą, kadangi buvo panaikinti muitai ir muitinės,

netarifiniai barjerai. Tai sąlygojo naujų rinkų atsivėrimą, efektyvumo padidėjimą, prekių ir paslaugų pasiūlos augimą.

Nors Lietuva iki stojimo į ES buvo pasirašiusi laisvosios prekybos sutartis su dauguma Centrinės ir Rytų šalių, o prekyboje su ES šalimis senbuvėmis taip pat buvo taikomi tik nedideli muitai kai kuriems produktams, tačiau įstojus į ES prekyba su naujosiomis ir senosiomis ES narėmis dar labiau suintensyvėjo. Muitų tarifų pokyčių įtaka Lietuvos pramonės prekių eksportui/importui į/iš ES praktiškai pasireiškė jau 1995 m., kadangi pagal Europos sutartį nuo 1995 m. buvo pradėtas vienpusis ES muitų tarifų mažinimas lietuviškos kilmės prekėms, o iki 2001 m., ir iš Lietuvos pusės, visi muitai ne žemės ūkio produkcijai buvo panaikinti. Tačiau pasaulinių rinkų globalizavimasis ir Lietuvos įstojimas į Pasaulinę prekybos organizaciją labai apribojo tokio pobūdžio efektą - vidutiniai konvenciniai muitai Lietuvoje 2001 m. pabaigoje buvo tik 5,3% (Miškinis A., Šegžda S., 2001). Todėl kainų pokytis dėl muitų tarifų pokyčių būtų palyginti nedidelis. 2004 m. duomenis lyginant su 2003 m. žemės ūkio ir maisto produktų eksportas į naujas nares padidėjo net 51 %, o į ES senbuves -53%. Importas iš ES šalių padidėjo nuo 22 % iki 23 % (Vilpišauskas, R., 2004).

Neigiamai reikia vertinti eksporto į NVS mažėjimą, nuo 1997 m. iki 2005 m. prekių eksportas į šias šalis sumažėjo 28,6 %. Eksporto padidėjimas 2001 m. iki 3,6 mlrd. Lt parodė, kad gerokas jo kritimas iki 2,2 mlrd. Lt 1999 m. buvo tik laikinas Rusijos krizės padarinys. Tačiau jeigu tai ne laikinas reiškinys, o galutinis rinkų praradimas, tai šitai gali turėti neigiamų ilgalaikių pasekmių – pavyzdžiui, gali sumažėti Vakarų eksportuotojų ir investuotojų dėmesys Lietuvai. Tačiau teigiamai būtų galima vertinti Lietuvos eksporto diversifikavimą dėl eksporto į NVS sumažėjimo. Eksporto išaugimas 2006 m. iki 21,2 % leidžia tikėtis, kad tas rinkas galima susigrąžinti. Statistika rodo, jog Lietuva praranda rinkas ne tik Rusijoje, bet ir Ukrainoje ir ypač Baltarusijoje. Tuo tarpu importas iš NVS po 1999 m. krizinio kritimo beveik stabilizavosi, jame apie 70 % sudaro mineralinių produktų importas iš Rusijos. Tačiau importas iš trečiųjų šalių per 2002-2006 m. laikotarpį sumažėjo nuo 33 % iki 22 % (Vilpišauskas, R., 2004).

Mažiausiai reikšminga iš nagrinėjamų trijų šalių grupių Lietuvos užsienio prekybai yra ELPA. Prekybos su ELPA mastas labai svyruoja.

Lietuvos eksporto perspektyvas stabdo pastaruosiu laikotarpiu sumažėjusios materialinės investicijos į apdirbamąją pramonę bei išsekęs atitinkamų tiesioginių užsienio investicijų srautas.

Todėl investicijų skatinimas ir TUI (tiesioginių užsienio investicijų) pritraukimas į eksportuojančius sektorius tampa strateginiu valstybės uždaviniu. Nors eksporto šuolio artimiausiu metu nesitikima, užsienio prekybos deficitas turėtų sumažėti, nes importo augimas sparčiai lėtėja.

Tiesinio koreliacinio koeficiento pagalba įvertinamas ryšis tarp eksporto ir prekių balanso (8 lentelė). Skaičiavimai pateikti 13 priede.

7 lentelė

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp eksporto ir prekių straipsnio

Metai	Eksportas (x)	Prekių straipsnis (y)	x ²	y ²	xy
1997	16769,65	-4589,95	281221161,12	21067641,00	-76971855,02
1998	15846,3	-6073,43	251105223,69	36886551,96	-96241393,81
1999	12586,73	-5618,26	158425772,09	31564845,43	-70715521,69
2000	16201,5	-4415,16	262488602,25	19493637,83	-71532214,74
2001	19555,55	-4432,16	382419535,80	19644042,27	-86673326,49
2002	22012,98	-4867,86	484571288,48	23696060,98	-113835295,53
2003	23385,08	-5140,76	546861966,61	26427413,38	-120217083,86
2004	25819,06	-6630,86	666623859,28	43968304,34	-171202572,19
2005	3276,3	-8145	1073695949,29	66341025,00	-266889658,50
2006	38888,34	-11522,04	1512302987,96	132757405,76	-448073009,01
2007	43234,23	-14151,06	1869198643,69	200252499,12	-611810182,78
Σ	267066,72	-75586,54	7488914990,27	622099427,07	-2134162113,62
r=-0,93, R=0,86					

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Atlikti skaičiavimai rodo stiprią atvirkštinę tarpusavio priklausomybę, kadangi eksportas – sudėtinė prekių sraipsnio dalis. Didėjant prekių eksportui mažėja prekių straipsnio deficitas. Atlikus skaičiavimus, gautas determinacijos koeficientas – 0,86, kuris parodo, kad eksporto pokyčiai einamosios sąskaitos prekių straipsnį veikia 86 %, t.y. mažina einamosios sąskaitos deficitą, o likusius 14 % sąlygoja kiti veiksniai. Makroekonomikos teorija teigia, kad, eksporto paklausa priklauso nuo užsienio šalių poreikių ir keičiasi, kintant prekių paklausai užsienio valstybėse, todėl konkrečiu momentu eksportas yra autonominis dydis, tiesiogiai nepriklausantis nuo šalyje pagaminto nacionalinio produkto. Taigi, prekių balanso pokyčiai, kuriuos sąlygoja eksporto apimčių pasikeitimai, priklauso nuo užsienio šalių ekonominės padėties, jų nacionalinių pajamų augimo, ypač nuo tų užsienio šalių į kurias eksportuojama didžiausia dalis eksporto.

Kai kurių autorių teigimu, valstybės vykdoma eksporto politika besąlygiškai koreliuoja su ekonomikos augimu (Harris R. and Schmitt N., 2000). Tačiau makroekonomikos teorija teigia, kad ekonominį augimą sąlygoja 2 veiksnių grupės – tiesioginio ir netiesioginio poveikio. Ekonominį augimą veikiantys tiesioginiai veiksniai - pasiūlos veiksniai (gamtos išteklių, darbo išteklių, kapitalas, mokslas ir technologija, verslininkystės gebėjimai) ir paklausos veiksniai. Netiesioginiai veiksniai – darbo užmokestis ir jo kaita, ribinis polinkis taupyti, ribinis polinkis investuoti, valstybės fiskalinė politika (Snieska V., ir kt., 2005). Taigi, eksportas nesąlygoja ekonomikos augimo.

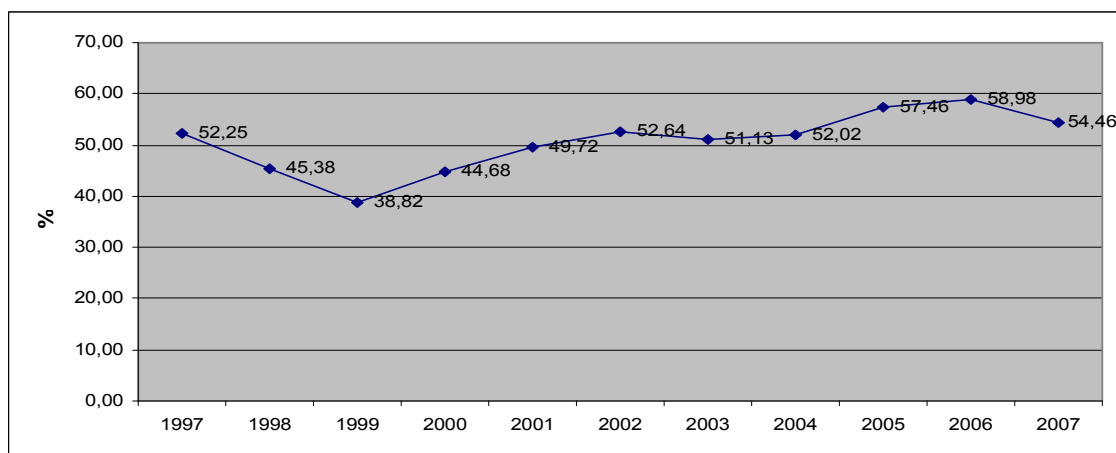
Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp importo ir prekių straipsnio

Metai	Importas (x)	Prekių straipsnis (y)	x^2	y^2	xy
1997	-21359,6	-4589,95	456232512,16	21067641,00	98039496,02
1998	-21919,73	-6073,43	480474563,27	36886551,96	133127945,77
1999	-18204,99	-5618,26	331421660,90	31564845,43	102280367,12
2000	-20616,57	-4415,16	425042958,56	19493637,83	91025455,20
2001	-23987,71	-4432,16	575410231,04	19644042,27	106317368,75
2002	-26880,74	-4867,86	722574182,95	23696060,98	130851679,02
2003	-28525,84	-5140,76	813723547,71	26427413,38	146644497,24
2004	-32449,92	-6630,86	1052997308,01	43968304,34	215170876,53
2005	-40912,3	-8145	1673816291,29	66341025,00	333230683,50
2006	-50410,38	-11522,04	2541206411,74	132757405,76	580830414,78
2007	-57385,29	-14151,06	3293071508,38	200252499,12	812062681,91
Σ	-342653,07	-75586,54	12365971176,02	622099427,07	2749581465,83
r=0,95; R=0,90					

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Kaip matyti, tiesinis koreliacinis koeficientas – 0,95 (skaičiavimai pateikti 14 priede) Atlikti skaičiavimai rodo stiprą tarpusavio ryšį, kadangi importas – prekių sraipsnio sudėtinė dalis. Determinacijos koeficientas – 0,90, kuris atskleidžia, kad importo pokyčiai prekių sraipsnį veikia 90 %, t.y. didina einamosios sąskaitos deficitą, o likusius 10 % prekių sraipsnį veikia kiti veiksniai. Makroekonomikos teorija teigia, kad importas tiesiogiai priklauso nuo nacionalinių pajamų. Ši funkcinė priklausomybė patvirtinta empiriškai ir pagrįsta, kad importuojamos produkcijos vartojimas laikomas nacionalinio vartojimo dalimi lygiagrečiai su produkcijos, pagamintos šalies viduje, vartojimu. Todėl importo lygio pasikeitimai, taip pat, kaip ir taupymo lygio pasikeitimai, sukeliama ir stimuliuojami pajamų augimo arba kitaip – sukeliama pajamų augimo tendencijų. Importo paklausa didėja augant pajamoms ir produktui šalies viduje. Taigi prekių balanso apimčių kitimą veikia importą sąlygojantis veiksnys – nacionalinės pajamos. Nacionalinės pajamos statistikos departamento duomenimis, 1997-2007 m. išaugo 140,22 %, o importo prieaugis tuo pačiu laikotarpiu sudarė 136,01 % (<http://db1.stat.gov.lt>).

Prekių ir paslaugų eksportas nuo BVP - vienas iš rodiklių, kuris parodo šalies galimybes konkuruoti pasaulinėse rinkose.

9 pav. Prekių ir paslaugų eksporto nuo BVP dinamika 1997-2007 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Šalies atvirumo arba jos priklausomybės nuo kitų šalių (ūkio integracijos) laipsnio matas yra jos eksporto ir bendrojo vidaus produkto santykis. Svarbu pažymėti, kad užsienio prekybos dalies BVP rodiklio dydį lemia ne tik Lietuvos ūkio subjektų prekių, paslaugų ir veiklos eksportabilumas, bet ir šalies bei jos rinkos dydis. Kuo vidaus rinka yra mažesnė, tuo labiau tai skatina plėtoti ūkinius ryšius, ieškoti vartojimo rinkų už šalies ribų ir rinkai būti kuo atviresnei tarptautinei prekybai.

Išanalizavus prekių ir paslaugų eksporto (skaičiavimai pateikti 15 priede) nuo BVP dinamiką 1997-2007 m., 1999 m. eksporto ir BVP santykis buvo mažiausias ir sudarė 38,82 %. Daugiausiai BVP buvo eksportuojama 2006 m. Minėtais metais eksporto procentinis dydis nuo BVP sudarė 58,98 %. Analizuojamu laikotarpiu vidutiniškai eksportuojama 50,69 % BVP. Taigi pusė sukurto Lietuvoje BVP yra eksportuojama į kitas šalis.

Remiantis 2007 m. duomenimis svarbiausi Lietuvos eksporto partneriai buvo Rusija, eksportas į šią šalį padidėjo 30,6 %. Eksportas į Rusiją sudaro 15,0 % viso Lietuvos eksporto. Kitos ne mažiau reikšmingos Lietuvos eksporto partnerės, į kurias eksporto apimtys sparčiai didėjo, buvo Latvija (12,8% viso eksporto), Vokietija (10,5%), Lenkija (6,3%) (www.lepa.lt).

Absoliutinį prekių sraipsnio reikšmių išsisklaidymo apie vidurkių dydį apibūdina variacijos rodikliai (skaičiavimai pateikti 17 priede).

9 lentelė

Prekių sraipsnio variacijos rodikliai

Dispersija:	9337007,8
Vid. kvadr. nuokrypis:	3055,65
Variacinis koeficientas:	-0,44
Variacinis užmojis:	-9735,99

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

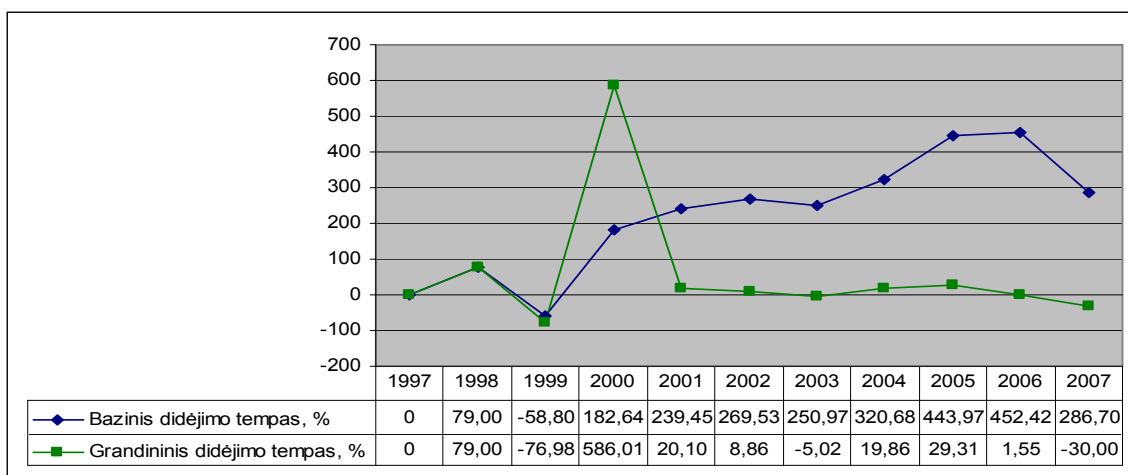
Prekių straipsnio variacijos rodiklių analizė atskleidė, kad variacijos užmojis yra lygus - 9735,99, šis rodiklis nėra visapusiškas variacijos požymio rodiklis, nes jis neapima visų visumos vienetų. Standartinis nuokrypis lygus 3055,65 mln.Lt., kuris parodo, kiek vidutiniškai prekių straipsnio reikšmės yra nutolusios nuo vidurkio (-6871,49 mln. Lt). Prekių straipsnio svyravimų laipsnį parodo variacijos koeficientas, kuris yra lygus 44 %. Taigi, prekių straipsnio svyravimai yra labai dideli, kadangi variacijos koeficientas yra didesnis nei 30 %, kuo šis rodiklis mažesnis, tuo visuma vienarūšiškesnė.

Nors eksporto apimtis kasmet didėja, ji iki šiol nėra pakankama, kad užtikrintų teigiamą užsienio prekybos balansą. Lietuvos ūkio subjektams, įgaunant vis didesnius plėtros tempus, rimta problema išlieka nepakankamas pasirengimas eksporto veiklai rinkos sąlygomis. Įmonėms dažnai trūksta iniciatyvos užsienio rinkose, pasireiškia nesugebėjimas vesti derybų su užsienio partneriais. Todėl, siekdamą įveikti užsienio prekybos balanso deficito didėjimą ir skatinti eksporto plėtrą, Vyriausybė imasi priemonių, kurios didintų produkcijos ir paslaugų konkurencingumą bei apimtį, o eksportas sudarytų kuo didesnę pardavimų dalį. Eksporto plėtros ir skatinimo strategija – pagrindinis Lietuvos eksporto politiką reglamentuojantis dokumentas (Meilienė E., Snieška V., 2006). Vyriausybės eksporto plėtros ir skatinimo strategijoje numatytos šios veiklos kryptys: eksportui palankios aplinkos kūrimas; eksportuotojų mokymas ir informacinis aprūpinimas; prekių ir paslaugų tarptautinio konkurencingumo didinimas; tarpusavio pasitikėjimo, pagrįsto Vyriausybės, verslo įmonių ir užsienio valstybių bendradarbiavimu, plėtojimas. Tačiau visų šių valstybės priemonių nepakanka. Lietuvos ūkis dar beveik neturi įgytų konkurencinių pranašumų (pažangios technologijos, lyderiavimas perspektyviose šalyse, įmonių reputacija, intelektinės nuosavybės teisės), o pagrindinis konkurencingumo veiksnys iki šio buvo – pigi kvalifikuota darbo jėga.

Importo didėjimą ir jo augimo lūkesčius lemė sparčiai didėjanti vidaus paklausa, kurią sąlygojo sparti šalies ūkio raida, didėjančios pajamos, palankesnės skolinimosi sąlygos. Ateityje importo augimą Lietuvoje sulėtins didėjančios palūkanos, kurios mažina vartojimo ir investicijų plėtrą.

Lietuva – nedidelė valstybė, turinti ribotą vidaus rinką, todėl jai būtina aktyvi užsienio prekyba. Galimybė eksportuoti produkciją daugeliui įmonių padeda ne tik išsilaikyti rinkoje, bet ir didinti gamybos, kartu ir prekybos, apimtis, išlaikyti ir kurti naujas darbo vietas. Lietuvoje verslo ateities perspektyvos siejamos su didėjančiu prekių eksportu ir paslaugomis.

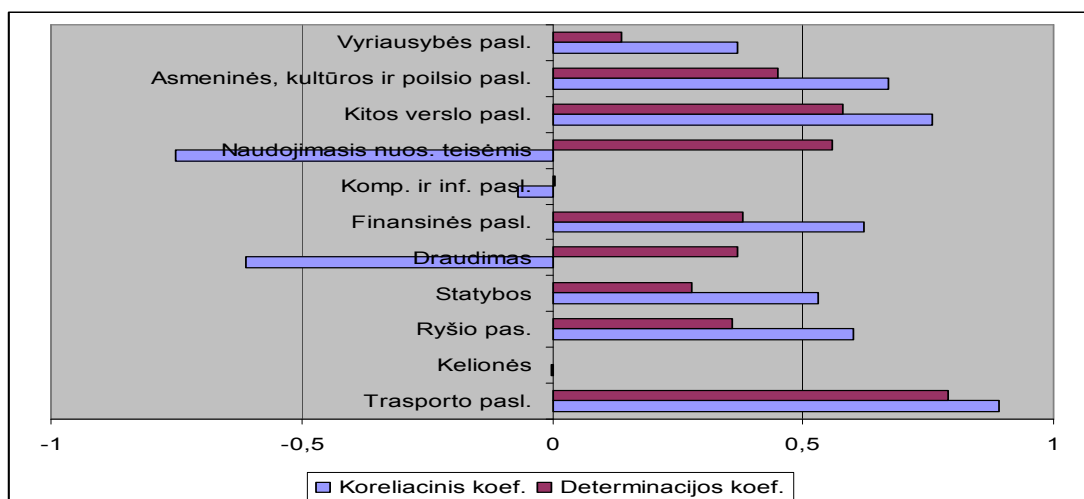
Paslaugų straipsnyje apskaitomos rezidentų paslaugos suteiktos nerezidentams ir nerezidentų paslaugos suteiktos rezidentams. Paslaugų straipsnio reikšmė mokėjimų balansui nuolat auga, nes teigiamo ženklo paslaugų straipsnio saldo mažina einamosios sąskaitos deficitą.

10 pav. Paslaugų balanso dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.
Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Išanalizavus paslaugų apimties dinaminis pokyčius (skaičiavimai 16 priede), nustatyta, kad 1997-2007 m., paslaugų perteklius išaugo daugiau nei 1,5 mlrd. Lt. arba 286,70 %. Tai lėmė spartesni paslaugų eksporto augimo tempai nei importo. Analizuojamu laikotarpiu paslaugų eksportas išaugo 147,52 %, o paslaugų importas – 126,66 % arba 20,86 procentiniais punktais lėčiau nei eksportas. Tai galima susieti su sparčiu ekonomikos augimu.

Rodikių analizė taikant grandininį metodą atskleidė, kad 2005 m. paslaugų augimas buvo didžiausias lyginant su praėjusiais metais ir sudarė 29,31 %. Tai lėmė sparčiau už importą išaugęs eksportas. 2005 m. lyginant su 2004 m. eksportas išaugo 27,12 %, o importas – 26,03 %. Eksporto išaugimą lėmė ne tik muitų panaikinimas įstojus į ES, bet ir vidutinės metinės infliacijos lygis (2,7 %), kuris neapsunkino prekių išvežimo ir nesumažino eksportuojančių prekių konkurencingumo tarptautinėje rinkoje. Kaip matyti, 2007 m. lyginant su 2006 m. paslaugų apimtis sumažėjo 30,00 %. Pokytį lėmė dar tik prasidedanti pasaulinė krizė, kuri įtakojo paslaugų eksporto ir importo augimo tempus. Paslaugų eksportas analizuojamais metais lyginant su 2006 m. padidėjo tik 2,77 %, o importas – 17,22 % arba 6,2 karto nei eksportas.

11 pav. Einamosios sąskaitos straipsnio „Paslaugos“ ir jos sudėtinių dalių koreliaciniai ir determinacijos koeficientai
Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Išanalizavus straipsnio „Paslaugos“ ir jo sudėtinių dalių koreliacinius ryšius ir remiantis prielaida, kad nagrinėjama dviejų veiksnių tarpusavio priklausomybė (skaičiavimai pateikti 17-27 prieduose), neatsižvelgiant į kitus veiksnius, nustatyta, kad mokėjimų balanso eilutės „Transporto paslaugos“ ir einamosios sąskaitos „Paslaugos“ tarpusavio priklausomybė yra stipriausia. Tiesinis koreliacinis koeficientas – 0,89. Augant transporto paslaugų apimčiai, didėja einamosios sąskaitos straipsnio „Paslaugos“ perteklius. Determinacijos koeficientas – 0,79. Transporto paslaugos pokyčiai einamosios sąskaitos straipsnį „Paslaugos“ lėmė 79 %, kitiems veiksniams nekintant. Tuo tarpu silpniausiai koreliuoja mokėjimų balanso eilutė „Kelionės“ ir einamosios sąskaitos straipsnis „Paslaugos“. Koreliacijos koeficientas tik -0,002. Determinacijos koeficientas 0,000004. Taigi, mokėjimų balanso eilutės „Kelionės“ pokyčiai beveik neįtakoja straipsnio „Paslaugos“, nors išsivysčiusiose pasaulio šalyse pragyvenimo lygis sąlygoja tarptautinio turizmo augimą, ypač auga verslo klasės kelionių skaičius.

10 lentelė

Paslaugų straipsnio apimties variacijos rodikliai

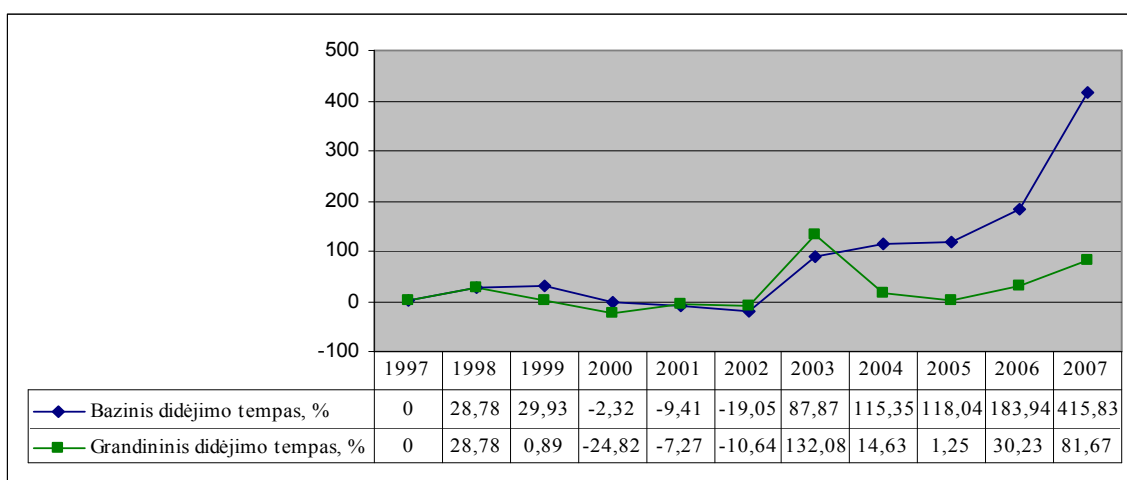
Dispersija:	709610,03
Vid. kvadr. nuokrypis:	842,38
Variacinis koeficientas:	0,48
Variacinis užmojis:	2749,92

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Paslaugų straipsnio variantai kinta 2,75 mlrd. Lt intervale, o variantai nuo vidurkio vidutiniškai nukrypsta 842,38 mln.Lt. Paslaugų straipsnio svyravimai yra labai dideli, kadangi variacijos koeficientas daugiau nei 30 % (skaičiavimai pateikti 28 priede).

Taigi, kiekvienais metais paslaugų sąskaitos apimtis didėja ir teigiamo ženklą paslaugų straipsnis mažina einamosios sąskaitos deficitą, kuris yra vienas iš svarbių makroekonominių rodiklių, nusakančių šalies ekonominę padėtį.

Nagrinėjant pajamų straipsnio balansą, bei jo įtaką einamosios sąskaitos balansui, pastebima analogiška situacija kaip ir prekybos balanso, kur neigiamas straipsnio saldo dar labiau paspartina einamosios sąskaitos deficito didėjimą. Straipsnis „Pajamos“ – viena iš mokėjimų balanso einamosios sąskaitos sudėtinių dalių. Pajamų balanse registruojamos darbo bei investicijų pajamos. Lietuvos pajamų sąskaita nuo 1995 m. tapo deficitine, jos deficitas nuolat didėja.

12 pav. Straipsnio „Pajamos“ dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.
Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Atlikus dinaminę analizę, (skaičiavimai pateikti 29 priede) nustatyta, kad analizuojamais metais prekių išaugo daugiau nei 3 mlrd. Lt. arba 387,05 %. Didžiausias pakilimas prasideda nuo 2003 m., kai pajamos išaugo nuo 87,87 % iki 415,83 %. 2001 m. pajamos sudarė 718,8 mln. Lt ir buvo 56,3 mln. Lt mažesnės negu 2000 m. Kaip ir ankstesniais metais, pajamų pokyčius lėmė du pagrindiniai elementai – palūkanos, išmokėtos už valstybės skolą užsieniui, ir tiesioginių užsienio investicijų pajamos. 2007 m. pajamų deficitas sudarė 4,1 mlrd. litų. Palyginti su 2006 m., pajamų deficitas padidėjo 1,8 karto. Taip atsitiko, todėl, kad sparčiai didėjant užsienio kapitalo įmonių pelnui ir kylant palūkanų normoms, ėmė greičiau augti investuotojų iš užsienio pajamos. Tačiau tai iš esmės nepadidino Lietuvos išorės nesubansuotumo, nes pajamų balanso deficito padidėjimą daugiausiai lėmė augantis investuotojų iš užsienio pelnas, kuris reinvestuojamas šalies viduje. 2007 m. deficito padidėjimą daugiausia lėmė padidėjusios tiesioginių investicijų ir kitų investicijų išlaidos.

Rodiklių analizė taikant grandininį metodą atskleidė, kad 2003 m. straipsnio „Pajamos“ augimas buvo didžiausias lyginant su praėjusiais metais ir sudarė 121,44 %. 2007 m. palyginti su 2006 m., darbo pajamų perviršis sumažėjo 19,8 % ir sudarė 429,5 mln. litų.

Tiesinio koreliacinio koeficiento metodu nustatyta (skaičiavimai pateikti 30-31 prieduose), kad straipsnį „Pajamos“ ir jos vieną iš sudėtinių dalių „Darbo pajamos“ sieja atvirkštinis vidutinio stiprumo ryšys, remiantis prielaida, kad neatsižvelgiama į kitus veiksnius. Koreliacijos koeficientas lygus -0,60, determinacijos koeficientas - 0,36. Taigi, mokėjimų balanso eilutės “Darbo pajamos” pokyčiai pajamų straipsnį lemia 36 %, o kitus - 64 % - kiti veiksniai. Vertinant tarpusavio ryšį tarp mokėjimų balanso eilutės “Investicijų pajamos“ ir pajamų straipsnio ir neatsižvelgiant į kitus veiksnius, tiesinio koreliacinio koeficiento reikšmė atskleidė, kad priklausomybė tarp šių dviejų kintamųjų yra labai stipri. Koreliacijos koeficientas 0,98, determinacijos koeficientas 0,96. Vadinasi, mokėjimų balanso eilutės “Investicijų pajamos” pokyčiai pajamų straipsnį sąlygoja net 96 %, o kitus 4 % lemia kiti veiksniai.

Atlikus variacijos rodiklių analizę, paaiškėjo, jog pajamų sąskaitos svyravimo, kitimo laipsnis yra labai didelis, t.y. 65 % (skaičiavimai pateikti 32 priede).

11 lentelė

Pajamų straipsnio apimties variacijos rodikliai

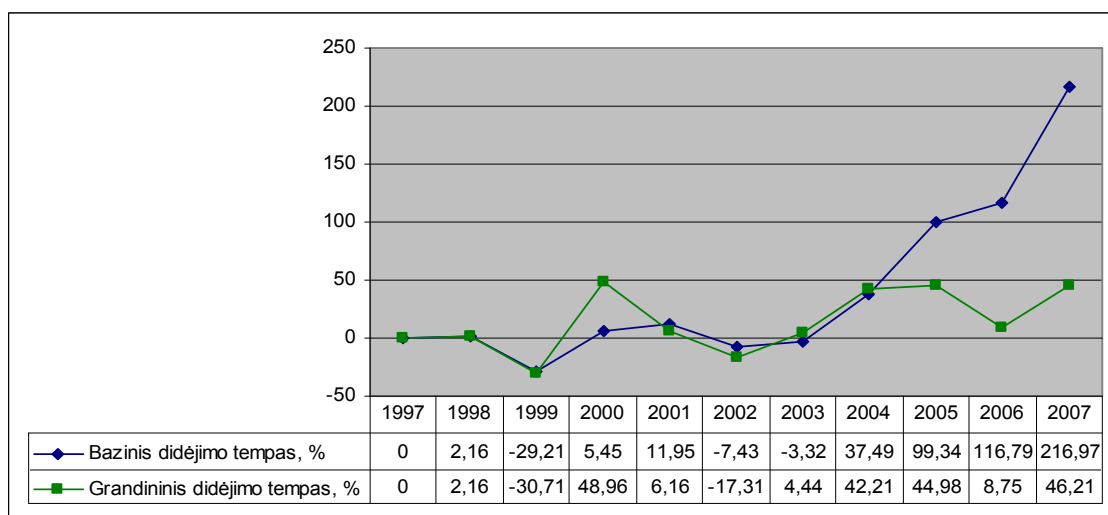
Dispersija:	926421,41
Vid. kvadr. nuokrypis:	962,5
Variacinis koeficientas:	-0,65
Variacinis užmojis:	-3427,6

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Pajamų straipsnio variantai kinta 3427,6 mln. Lt intervale, o variantai nuo vidurkio vidutiniškai nukrypsta 962,5 mln.Lt. Taigi galima teigti, kad pajamų straipsnios visuma yra labai kintanti, nepastovi.

Pajamų sąskaitos deficito didėjimą daugiausiai veikė augantis investuotojų iš užsienio pelnas, kuris reinvestuojamas šalies viduje.

Einamieji pervedimai – einamosios sąskaitos sudėtinė dalis. Straipsnis „Einamieji pervedimai“ susideda iš valdžios sektoriaus pervedimų ir kitų sektorių pervedimų. Pastaraisiais metais einamosios sąskaitos pokyčiams didelę įtaką turi einamųjų pervedimų srautas, kurių dydį lemia pervedimai iš ES paramos fondų ir privačių asmenų perlaidos (Misiūnas A., Rukšėnaitė J., 2007).

13 pav. Einamųjų pervedimų sąskaitos balanso dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Dinaminės analizės rodikliai atskleidė (skaičiavimai pateikti 33 priede), kad 1997-2007 m. einamieji pervedimai išaugo beveik 2 mlrd. Lt arba 216,97 %. 1999 m. einamieji pervedimai sumažėjo daugiausiai lyginant su baziniais metais – 268,76 mln. Lt arba 29,21 %. Tokį pokytį sąlygojo 1998 m. kilusi Rusijos krizė.

Rodiklių analizė taikant grandininį metodą, atskleidė, kad 1999 m. išsiskyrė stipriai neigiamomis raidos tendencijomis – einamųjų pervedimų straipsnio apimtis sumažėjo 30,71 % lyginant su 1998 m. Tokį pokytį lėmė smarkiai t.y. 30,36 % sumažėjęs einamųjų pervedimų srautas į Lietuvą. Kaip matyti, einamieji pervedimai nuo 2003 m. sparčiai išaugo. Viena iš priežasčių lemiančių einamųjų pervedimų augimą – privačios perlaidos, nes daug šalies piliečių dirba užsienyje. Vien 2001– 2005 m. oficialiai iš Lietuvos išvyko daugiau kaip 56 tūkst. gyventojų. Dar beveik 70 tūkst. emigravo neoficialiai (nedeklaravę savo išvykimo). Eurostato duomenimis, pagal išvykusių gyventojų skaičių (atėmus atvykusiųjų skaičių), tenkantį 1000-iui gyventojų, Lietuva 2005 m. pirmavo tarp ES šalių. Integracijos į ES poveikis Lietuvos gyventojų emigracijai yra itin didelis. Per pirmuosius dvejus Lietuvos narystės ES metus emigravo gerokai daugiau šalies gyventojų, nei per trejus metus iki įstojimo į ES (www.euro.lt).

Tačiau nors privačios perlaidos didina einamųjų pervedimų balansą, tačiau emigracija kenkia šalies konkurencingumui, o ypač aukštos kvalifikacijos darbuotojų išvykimas. Kaip teigiama Lietuvos statistikos departamento atliktame tyrime, analizuojančiame Lietuvos gyventojų struktūrą ir demografinę raidą, aukštesnįjį ir aukštąjį išsilavinimą turinčių Lietuvos gyventojų mobilumo rodikliai yra gerokai aukštesni negu žemesnio išsilavinimo gyventojų. Aukštą kvalifikaciją įgijusių asmenų migracija, kitaip tariant „protų cirkuliacija“, pasaulyje neretai laikoma natūraliu ir netgi sveikintinu reiškiniu, tačiau Lietuva susiduria su vienkryptės migracijos problema. Kvalifikuotiems darbuotojams negrįžtamai išvykstant šalis praranda ne tik

į jų išsilavinimą įdėtas lėšas, bet ir galimybę užsitikrinti intensyvią ekonominę, socialinę plėtrą ateityje (Martinaitis Ž., Žvalionytė D.).

12 lentelė

Einamųjų pervedimų straipsnio struktūra 1997-2007 m., %

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Vidurkis
Valdžia	43,65	43,91	35,81	26,05	13,70	37,16	33,40	16,93	17,63	20,07	34,32	29,33
Kiti sektoriai	56,35	56,09	64,19	73,95	86,30	62,84	66,60	83,07	82,37	79,93	65,68	70,67

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Struktūrinės analizės rodikliai atskleidė, kad einamųjų pervedimų sudėtyje didžiausią lyginamąjį svorį sudaro kitų sektorių pervedimai (privačios perlaidos), vidutiniškai – 70,67 %. Valdžios pervedimų vidutinis lyginamasis svoris tik 29,33 %. Taigi, einamųjų pervedimų pokyčius daugiau nulėmė kitų sektorių pervedimai nei valdžios pervedimai.

13 lentelė

Einamųjų pervedimų straipsnio apimties variacijos rodikliai

Dispersija:	420704,83
Vid. kvadr. nuokrypis:	648,62
Variacinis koeficientas:	0,50
Variacinis užmojis:	2265,15

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Einamųjų pervedimų straipsnio apimties variacijos rodiklių analizė atskleidė, kad einamųjų pervedimų straipsnio variantai kinta 2265,15 mln. Lt intervale. Variantai nuo vidurkio vidutiniškai nukrypsta 648,62 mln.Lt. Einamųjų pervedimų straipsnio svyravimai yra labai dideli, kadangi variacijos koeficientas daugiau nei 30 % (skaičiavimai pateikti 34 priede).

Augantys pervedimai iš ES paramos fondų ir privačių asmenų perlaidos teigiamai veikia einamąją sąskaitą, t.y. mažina einamosios sąskaitos deficitą.

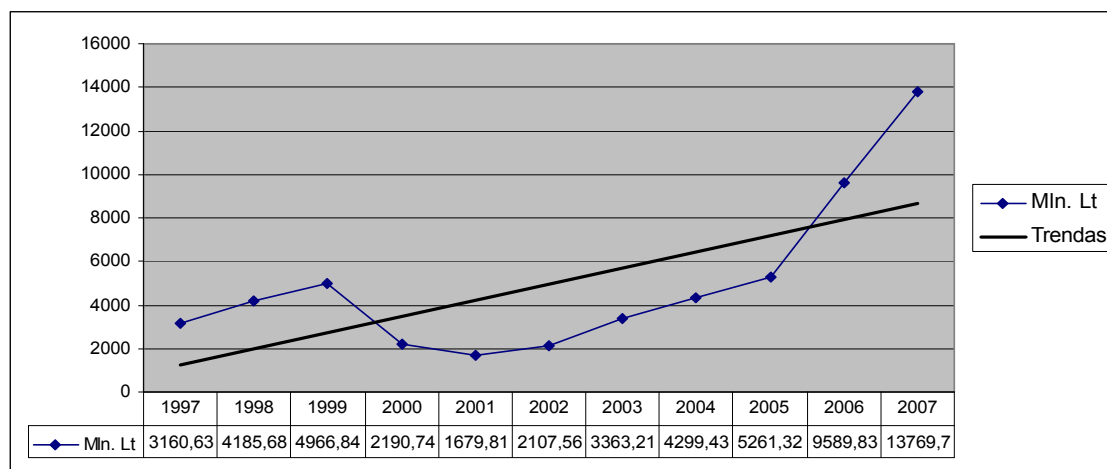
Taigi, atlikus einamosios sąskaitos struktūros analizę, galima teigti, kad analizuojamu laikotarpiu užsienio prekybos deficito augimas, kurį sąlygojo išaugusi vidinė paklausa, buvo pagrindinis veiksnys, lėmęs mokėjimų balanso nesubalansuotumą.

2.3. Kapitalo ir finansinės sąskaitos apimties ir struktūros kitimo analizė 1997-2007 m.

2.3.1. Kapitalo ir finansinės sąskaitos balanso apimties ir struktūros kitimo analizė 1997-2007 m.

Kapitalo ir finansinė sąskaita yra labai svarbi tuo, kad joje parodyti visi šalies investiciniai ryšiai su užsieniu, taip pat einamosios sąskaitos finansavimo šaltiniai.

Kapitalo ir finansinės sąskaita svarbi tuo, kad ja dengiamas einamosios sąskaitos deficitas, todėl būtina skatinti kapitalo įvežimą, ypač tiesiogines užsienio investicijas.

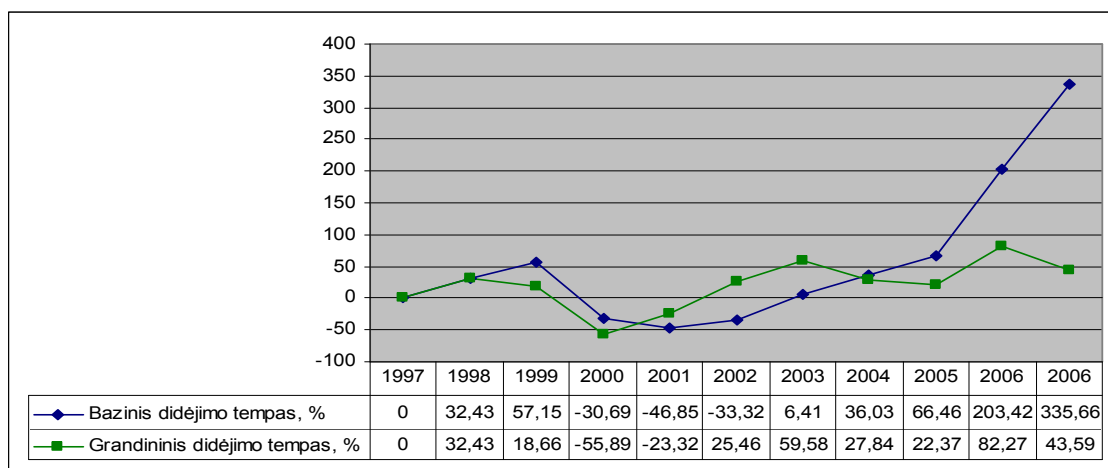

14 pav. Kapitalo ir finansinės sąskaitos balanso dinamika 1997-2007 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Statistikos departamentu prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/statistika/met5sk.html>>;

Analizuojant kapitalo ir finansinės sąskaitos apimtį dinamiką, pastebėta, kad 2001 m. kapitalo ir finansinės sąskaitos apimtį mažiausia ir sudarė 1679,81 mln.Lt. Sumažėjusį kapitalo ir finansinės sąskaitos dydį lėmė tiek kapitalo sąskaitos, tiek finansinės sąskaitos sumažėjimas lyginant su 2000 m., atitinkamai 35,62 % ir 23,28 %. Nors 2001 m. kapitalo ir finansinės sąskaitos apimtį buvo mažiausia, tačiau išliko teigiama. Vadinasi, nerezidentų investicijos šalyje buvo didesnės negu jų ūkių subjektų investicijos užsienyje. 2007 m. kapitalo ir finansinės sąskaitos apimtį sudarė daugiau nei 13 mlrd. Lt. Teigiama kapitalo ir finansinė sąskaita buvo pagrindinis einamosios sąskaitos deficito finansavimo šaltinis. Pritraukiant vis daugiau kapitalo į šalį, didėja šios sąskaitos svarba, nes paskutinius trejus metus kapitalo ir finansinės sąskaitos apimtys buvo didesnės už einamosios sąskaitos apimtį ir tai lėmė perteklinius mokėjimų balansus 2005-2007 m. Todėl būtina skatinti kapitalo pritraukimą į šalį, tobulinant įstatyminę bazę, arba bent jau stengtis išlaikyti kapitalo ir finansinės sąskaitos esamas tendencijas.

Trendo funkcijos metodu įvertinus kapitalo ir finansinės sąskaitos kryptį, nustatyta, kad nors analizuojamu laikotarpiu ir buvo svyravimų, tačiau kapitalo ir finansinės sąskaitos kryptis išlieka teigiamo nuolydžio.

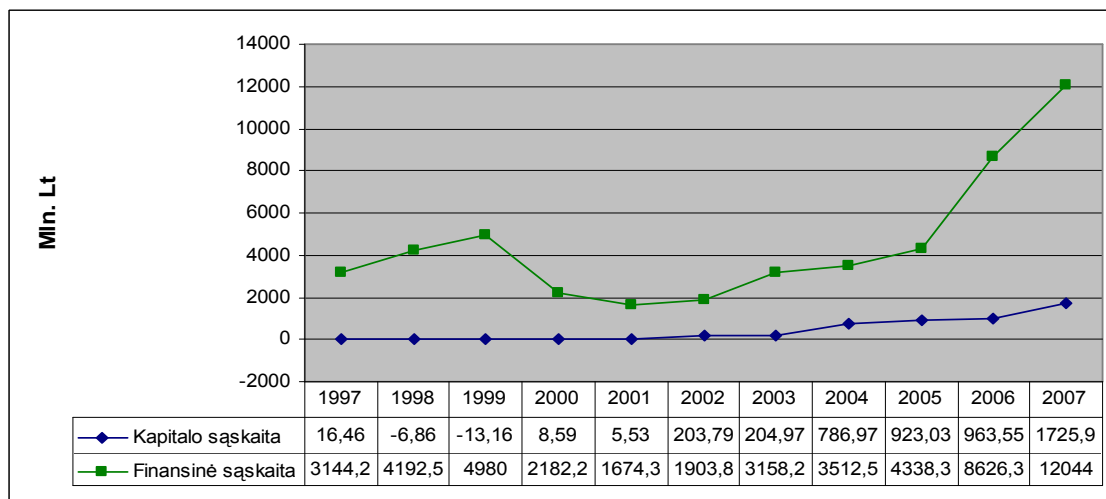

15 pav. Kapitalo ir finansinės sąskaitos balanso dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Dinaminės analizės metodo rodikliai atskleidė (skaičiavimai pateikti 35 priede), kad analizuojamais metais kapitalo ir finansinė sąskaita išaugo daugiau nei 10 mlrd. Lt. arba 335,66 %. Tai sąlygojo analizuojamu laikotarpiu sparčiau išaugęs investicijų srautas Lietuvoje nei investicijų srautas užsienyje.

Išanalizavus kapitalo ir finansinės sąskaitos grandininio metodu apskaičiuotus rodiklius, nustatyta, kad 2006 m. kapitalo ir finansinė sąskaita lyginant su 2005 m. padidėjo daugiau nei 4 mlrd. Lt arba 82,27 %. 2007 m. investicijų srautas užsienyje sudarė 6,2 mlrd. litų, o investicijų srautas Lietuvoje - 22,1 mlrd. litų. Palyginti su 2006 m., investicijų srautas užsienyje padidėjo 22,5 %, o investicijų srautas Lietuvoje - 24,3 %.

16 pav. Kapitalo ir finansinės sąskaitų apimčių dinamika 1997-2007 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Statistikos departamentu prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/statistika/met5sk.html>>;

Analizuojant kapitalo ir finansinės sąskaitų apimtis, nustatyta, kad analizuojamu laikotarpiu tiek kapitalo, tiek finansinė sąskaita augo. 1997-2007 m. kapitalo sąskaita išaugo 1,7 mlrd. Lt. ,o finansinė sąskaita – 8,9 mlrd. Lt. Taigi, nerezidentų investicijos šalyje buvo didesnės

negu jų ūkių subjektų investicijos užsienyje. Pastebima, kad kapitalo sąskaita 1998-1999 m. buvo neigiamo ženklo, taigi šiuo laikotarpiu investicijos užsienyje rezidentų viršijo nerezidentų investicijas Lietuvoje, atitinkamai rezidentų išvežtas kapitalas sudarė – 34,2 mln.Lt, o nerezidentų investicijos – 14,18 mln. Lt.

14 lentelė

Kapitalo ir finansinės sąskaitos struktūra 1997-2007 m., %

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Vidurkis
Kapitalo sąskaita	0,52	-0,16	-0,26	0,39	0,33	9,67	6,09	18,3	17,54	10,05	12,53	6,82
Finansinė sąskaita	99,48	100,16	100,26	99,61	99,67	90,33	93,91	81,7	82,46	89,95	87,47	93,18

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Struktūrinės analizės rodikliai atskleidė, kad kapitalo ir finansinės sąskaitos sudėtyje didžiausią lyginamąjį svorį sudaro finansinė sąskaita, vidutiniškai – 93,18 %, o kapitalo sąskaitos vidutinis lyginamasis svoris tik 6,82 %. Taigi, kapitalo ir finansinės sąskaitos pokyčius daugiau sąlygojo finansinė sąskaita nei kapitalo sąskaita.

15 lentelė

Kapitalo ir finansinės sąskaitos apimties variacijos rodikliai

Dispersija:	12047715
Vid. kvadr. nuokrypis:	3470,98
Variacinis koeficientas:	0,70
Variacinis užmojis:	12089,87

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

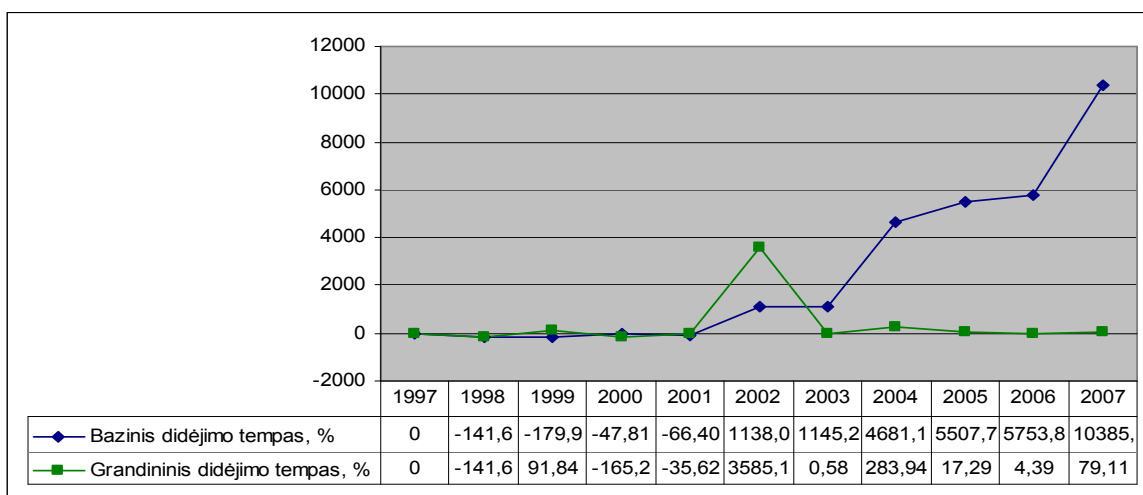
Kapitalo ir finansinės sąskaitos variantai kinta daugiau nei 2 mlrd. Lt intervale, o variantai nuo vidurkio vidutiniškai nukrypsta daugiau nei 3 mlrd. Lt. Kapitalo ir finansinės sąskaitos svyravimai yra labai dideli, kadangi variacijos koeficientas daugiau net 70 % (skaičiavimai pateikti 36 priede).

Augančios kapitalo įplaukos rodo, kad šalies ekonominis klimatas gerėja ir šalis tampa vis patrauklesne užsienio šalių investuotojams. Tačiau tokios juridinės normos, kaip draudimas užsienio investuotojams įsigyti Lietuvoje žemės ūkio paskirties žemę, lemia Lietuvos atsilikimą užsienio kapitalo pritraukimo srityje.

2.3.2. Kapitalo sąskaitos apimties ir struktūros kitimo analizė 1997-2007 m.

Kapitalo sąskaita – kapitalo ir finansinės sąskaitos subsąskaita. Kapitalo sąskaita registruoja tarptautinius sandorius kaip finansinius aktyvus.

Nagrinėjant mokėjimų balansų kapitalo sąskaitą, pastebėta, kad kapitalo sąskaitos pokyčius sąlygojo neatlygintinų kapitalo pervedimų srautai.

17 pav. Kapitalo sąskaitos dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Dinaminės analizės rodikliai atskleidė (37 priedas), kad 1997-2007 m. kapitalo sąskaitos apimtis išaugo 1,7 mlrd. Lt arba 10385,42 %. 2001 m. kapitalo sąskaita sumažėjo daugiausiai lyginant su baziniais metais – 181,8 mln. Lt arba 66,40 %. Tai sąlygojo spartus kapitalo įplaukų sumažėjimas 66,65 %.

Rodiklių analizė taikant grandininį metodą, atskleidė, kad 2002 m. išsiskyrė stipriai teigiamomis raidos tendencijomis – kapitalo sąskaitos apimtis išaugo 3585,1 % lyginant su 2001 m. Tokį pokytį lėmė smarkiai t.y. 3335,18 % padidėjusios kapitalo įplaukos, o kapitalo išvežimas padidėjo 193,18 %.

16 lentelė

Kapitalo sąskaitos apimties variacijos rodikliai

Dispersija:	304685,69
Vid. kvadr. nuokrypis:	1830,72
Variacinis koeficientas:	4,18
Variacinis užmojis:	1739,02

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

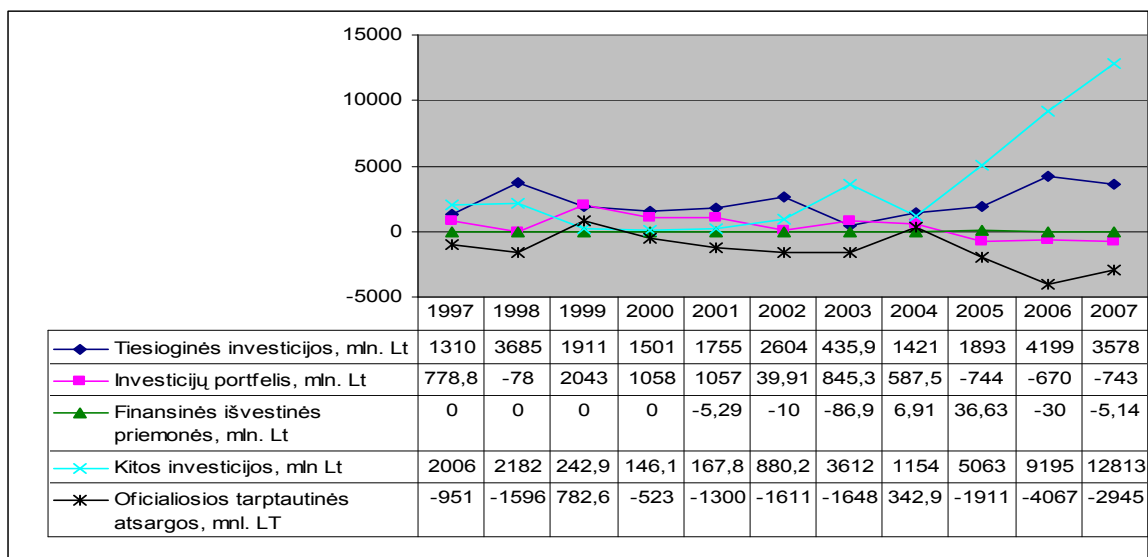
Vertinant variacijos rodiklius (38 priedas), nustatyta, kad kapitalo sąskaitos variantai yra išsidėstę 1,7 mlrd. Lt intervale. Variantai nuo vidurkio vidutiniškai nukrypsta daugiau nei 1,8 mlrd. Lt. Variacijos rodiklių analizė atskleidė, kad kapitalo sąskaitos kitimai yra labai dideli.

Taigi, neatlyginti kapitalo pervedimai, sąlygojantys kapitalo sąskaitos apimties pokyčius, kiekvienais metais auga ir teigiamai veikia kapitalo ir finansinę sąskaitą.

2.3.3. Finansinės sąskaitos apimties ir struktūros kitimo analizė 1997-2007 m.

Finansinėje sąskaitoje registruojami Lietuvos investicijos užsienyje, užsienio investicijos Lietuvoje, tarptautinės atsargos.

Užsienio investicijos Lietuvoje nuo pat nepriklausomybės atkūrimo nuolat didėja, t.y. finansinė sąskaita yra perteklinė. 2000 m. finansinė sąskaita buvo mažiausia per visą nagrinėjamą laikotarpį ir sudarė 2705 mln. Lt, neįtraukiant oficialiųjų atsargų. Staigus investicijų didėjimas prasidėjo nuo 2005 m. Tiesioginių investicijų augimas rodo, kad užsienio investuotojai teigiamai vertina Lietuvos ūkio plėtros perspektyvas.

18 pav. Finansinės sąskaitos straipsnių dinamika 1997-2007 m.

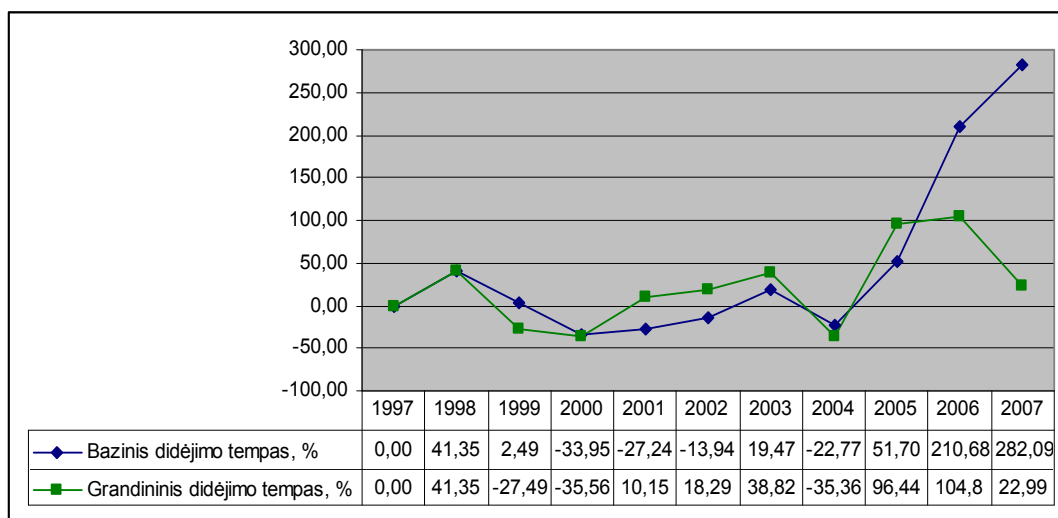
Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Statistikos departamentu prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/statistika/met5sk.html>>;

Grafike pateikti visi finansinės sąskaitos straipsniai. Kaip matyti iš grafiko, 1999 m. investicijų portfelio įplaukos sudarė 2043,18 mln.Lt. Per visą nagrinėjamą laikotarpį tik 1998 m. įsipareigojimai buvo minuso ženklo, t.y. -37,79 mln. Lt, o 1999 metais buvo žymus įsipareigojimų padidėjimas net iki 2050,96 mln. Lt. Finansines išvestines priemones platinti pradėtos tik nuo 2001 m., jų didėjimas pastebimas tik 2004- 2005 metų laikotarpyje. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, 2004 metais sulaukta 1,8 mlrd. litų tiesioginių užsienio investicijų, palyginti su 2003 metais, investicijų padaugėjo 13,1 procento, jos sudarė 15,5 mlrd. litų. Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų į šalį pokytis yra didžiausias 2006 m. – 73 proc. lyginant su 2005 m. Pusė tiesioginių užsienio į šalį įplaukų buvo gauta 2006 m. gruodžio mėn. Lenkijos naftos koncernui “PKN Orlen” pardavus valstybei priklausiusias 30,66 proc. “Mažeikių naftos” akcijų. (Šeferis, V., Lauri, M., Kazaks, M., 2007). TUI padidėjimas dažniausiai vertinamas teigiamai, jei valstybė sugeba šias investicijas paskirstyti ir panaudoti efektyviai. Tačiau šių investicijų augimas turi ir savo trūkumų: Lietuva parduodama įmonių akcijas užsienio investuotojams ir priimdamos naujas technologijas, gali nesugebėti sukurti laukiamų užimtumo galimybių vietiniams gyventojams dėl naudojamos išteklius taupančios technologijos, taip pat sukuriama santykinai mažai darbo vietų.

Bendros užsienio kapitalo investicijos Lietuvoje 1999 m. sudarė 4,95 mlrd. Lt, iš kurių 39,3 % sudarė tiesioginės užsienio investicijos, 41% - investicijų portfelio įplaukos ir 19,7 % - kitos investicijos, kuriose didžiąją dalį sudarė gautos grynosios užsienio paskolos. Daugiau kaip pusė užsienio kapitalo investicijų buvo nukreipiama Vyriausybės reikmėms - daugiausia šalies biudžeto deficitui finansuoti. Palyginti su 1998 m., bendrųjų užsienio kapitalo investicijų srautas Lietuvoje sumažėjo 860,4 mln. Lt, arba 14,8 %. Lietuvos vyriausybė mokėjimų balanso deficitui padengimui ėmėsi pardavinėti vertybinius popierius šalies viduje ir vertybinius popierius užsienyje, tačiau tai tik buvo pagalbinės priemonės. Dėl vertybinių popierių pardavimo sumažėjo dividendai iš užsienio įplaukų, taip pat padidėjo pelno išvežimas į užsienį. Mokėjimų balanso deficitą vyriausybė stengėsi padengti ir kitų šalių subsidijomis, dovanomis, kreditais.

Mokėjimų balanso einamosios sąskaitos deficitas iš dalies buvo finansuojamas iš Vyriausybės euroobligacijų emisijos ir gautų užsienio paskolų. Minėtos įplaukos buvo tarptautinių oficialiųjų atsargų didėjimo šaltiniu, o jų panaudojimas šias atsargas mažino. 1999 m. ir 2004 m. oficialiųjų tarptautinių atsargų straipsnis buvo teigiamas. Nuo 2002 m. šalies oficialiųjų tarptautinių atsargų srautai rodė oficialiųjų tarptautinių atsargų padidėjimą, kurį įtakoją padidėjęs Lietuvos banko išleistų ir apyvartą grynujų pinigų kiekis, padidėjęs centrinės valdžios indėliai Lietuvos banke ir kiti veiksniai.

2007 m. oficialiųjų tarptautinių atsargų srautas mokėjimų balanse buvo neigiamas. Oficialiųjų tarptautinių atsargų sumažėjimą lėmė centrinės valdžios indėlių Lietuvos banke sumažėjimas 994,4 mln.Lt, Lietuvos banko išorės įsipareigojimų sumažėjimas 235,7 mln. Lt, bei 6,5 mln. Lt sumažėjimas dėl kitų veiksnių (www.lb.lt). Kadangi, einamosios sąskaitos deficitas sparčiai augo, tai siekiant apsisaugoti nuo nacionalinės valiutos kurso kritimo – nacionalinė valiuta buvo superkama, o tai mažino oficialiąsias tarptautines atsargas.

19 pav. Finansinės sąskaitos dinaminiai pokyčiai 1997-2007 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Išanalizavus finansinės sąskaitos dinامينius pokyčius 1997-2007 m. (skaičiavimai pateikti 39 priede), nustatyta, kad analizuojamais metais finansinė sąskaita nuo 1998 m. išaugo net 240,74 %. Didžiausią įtaka finansinės sąskaitos didėjimui davė tiesioginės investicijos, kurios nuo 1997 m. iki 2007 m. išaugo net iki 2268 mln. Lt arba 36,6 %.

Rodiklių analizė taikant grandininį metodą atskleidė, kad 1999-2000 m. išsiskyrė stipriai neigiamomis finansinės sąskaitos raidos tendencijomis. Minėtais metais finansinė sąskaitos apimtis sumažėjo 13,86 %. Tai lėmė tiesioginių investicijų sumažėjimas 410, 64 mln.Lt arba 78,5 %, finansinis portfolio sumažėjimas net 51,79 % ir kitų investicijų sumažėjimas iki 60 % (101,78 mln. Lt). Tiesioginių užsienio investicijų augimas svarbus, nes jomis finansuojama einamoji sąskaita. Didėjant tiesioginėms užsienio investicijoms mažėja poreikis skolintis užsienyje einamosios sąskaitos deficitui dengti.

Labai svarbu skatinti tiesiogines užsienio investicijas į sritis, kuriose eksportas galėtų didėti: būtina derinti Lietuvos ir užsienio investuotojų interesus, šalinti barjerus investicijoms, tobulinti rizikos priežiūros institucinę infrastruktūrą ir veiklą, sudaryti teisingas ir ekonomines sąlygas plėtoti elektroninį verslą, kadangi visa tai įtakotų einamosios sąskaitos deficito mažėjimą ir kapitalo ir finansinės sąskaitos augimą, o tai padėtų išlaikyti perteklinį mokėjimų balansą.

Tiesioginių užsienio investicijų didėjimas procentais parodo, ar į šalį yra importuojama daugiau prekių ar paslaugų bei koks yra importuojamų prekių didėjimo tempas.

17 lentelė

Tiesioginių užsienio investicijų didėjimas, %

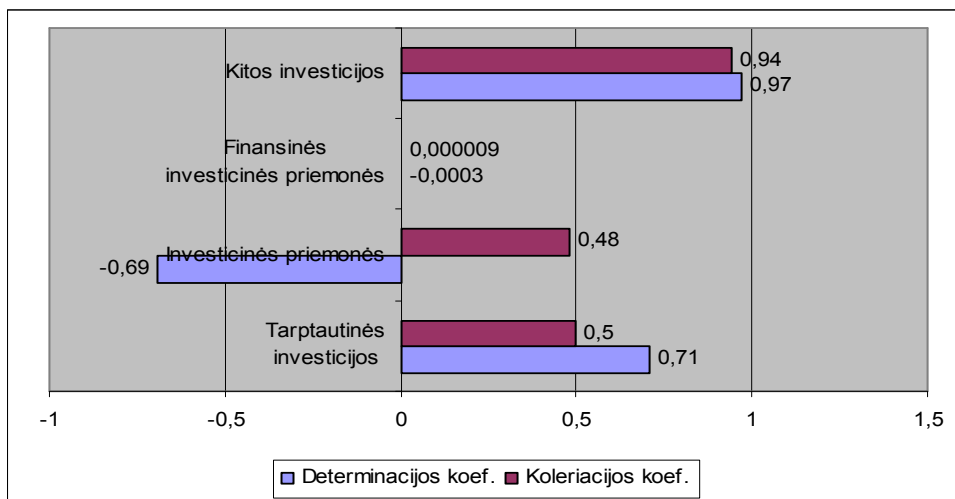
Metai	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
%	-	281,30	51,86	78,52	116,94	148,41	16,74	325,91	133,26	221,77	85,22

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Tiesioginės užsienio investicijos yra svarbus veiksnys, užtikrinantis šalies ekonomikos augimą, technologijų ir geros verslo praktikos perėmimą. Be to, tiesioginės užsienio investicijos yra laikomos stabilesnėmis, patikimesnėmis nei kitų rūšių investicijos ar kapitalo srautai.

Kaip matyti iš lentelės duomenų, didžiausias tiesioginių užsienio investicijų metinis didėjimo tempas buvo 2004 m., t.y. 325,91 %, tai siejama su Lietuvos įstojimu į ES. Atsivėrusios sienos sudarė geresnes galimybes užsienio investuotojams, taip pat turėjo įtakos palūkanų normoms Lietuvoje, kadangi Lietuvos ir užsienio ūkio subjektai po įstojimo į ES, pradėjo laikyti Lietuvą kaip stabilesnę ir geresnes augimo perspektyvas turinčią šalį. Dėl to mažėjanti šalies rizikos premija sąlygojo ir bendrą palūkanų normų lygio mažėjimą Lietuvoje. Nagrinėjamu laikotarpiu reikšmingai sumažėjusios palūkanų normos - vienas svarbiausių veiksnių, paskatinusių investicijų augimą. Tačiau Lietuva visgi toliau susiduria su nepakankama tiesioginių užsienio investicijų įplaukų problema.

2006 m. tiesioginių užsienio investicijų metinis augimo tempas sudarė 221,77 %. Šiam augimui reikšmingą įtaką padarė valstybės turimų Mažeikių naftos akcijų pardavimas Lenkijos investuotojams. Dėl Mažeikių naftos įsigijimo Lenkija pakilo į pirmą didžiausių Lietuvos investuotojų sąrašo vietą – Lenkijos įmonėms teko 21 % visų investicijų TUI šalyje. Ženkliai Lietuvoje investavo Skandinavijos investuotojai: Danijai teko 13% ,Švedijai – 11 % , Suomija – 8 % visų investicijų.Vokietijos dalis siekė 9 % , Rusijos – 8 % . Daugiausiai investicijų buvo nukreipta į apdirbamąją gamybą (38 %), finansinį tarpininkavimą (17 %), taip pat transportą, sandėliavimą ir ryšius (14 %) (Kuokštis V., 2007).

20 pav. Finansinės sąskaitos ir jos sudėtinių dalių koreliaciniai ir determinacijos koeficientai

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Išanalizavus finansinės sąskaitos ir jos sudėtinių dalių koreliacinius ryšius ir remiantis prielaida (skaičiavimai pateikti 40-43 prieduose), kad nagrinėjama dviejų veiksnių tarpusavio priklausomybė, neatsižvelgiant į kitus veiksnius, nustatyta, kad mokėjimų balanso eilutės “Kitos investicijos” ir “Finansinės sąskaitos“ tarpusavio priklausomybė yra stipriausia. Tiesinis koreliacinis koeficientas – 0,97. Augant kitų investicijų apimčiai, didėja finansinės sąskaitos perteklius. Determinacijos koeficientas – 0,94. Kitų investicijų pokyčiai finansinę sąskaitą įtakoja 94 %. Tuo tarpu silpniausiai koreliuoja mokėjimų balanso eilutė “Finansinės investicinės priemonės” ir „Finansinė sąskaita“. Koreliacijos koeficientas tik -0,099. Determinacijos koeficientas 0,0098. Taigi, mokėjimų balanso eilutės “Finansinės investicinės priemonės“ pokyčiai beveik neįtakoja „Finansinės sąskaitos“. Tiesioginių investicijų pokyčiai finansinę sąskaitą įtakoja 50 %, ir tarp jų egzistuoja tiesioginis ryšys, tuo tarpu investicijų portfelio pokyčiai finansinę sąskaitą veikia 48 %, bet tarp jų egzistuoja atvirkštinis ryšys.

Finansinės sąskaitos variacijos rodikliai

Dispersija:	16420873,3
Vid. kvadr. nuokrypis:	4052,27
Variacinis koeficientas:	0,68
Variacinis užmojis:	12942,71

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Finansinės sąskaitos variantai kinta daugiau nei 2 mlrd. Lt intervale, o variantai nuo vidurkio vidutiniškai nukrypsta daugiau nei 4 mlrd. Lt. Finansinės sąskaitos svyravimų laipsnį parodo variacijos koeficientas, kuris yra lygus 68 % (skaičiavimai pateikti 44 priede). Taigi, finansinės sąskaitos svyravimai, kitimai yra labai dideli, kadangi variacijos koeficientas yra didesnis nei 30 %, kuo šis rodiklis mažesnis, tuo visuma vienarūšiškesnė.

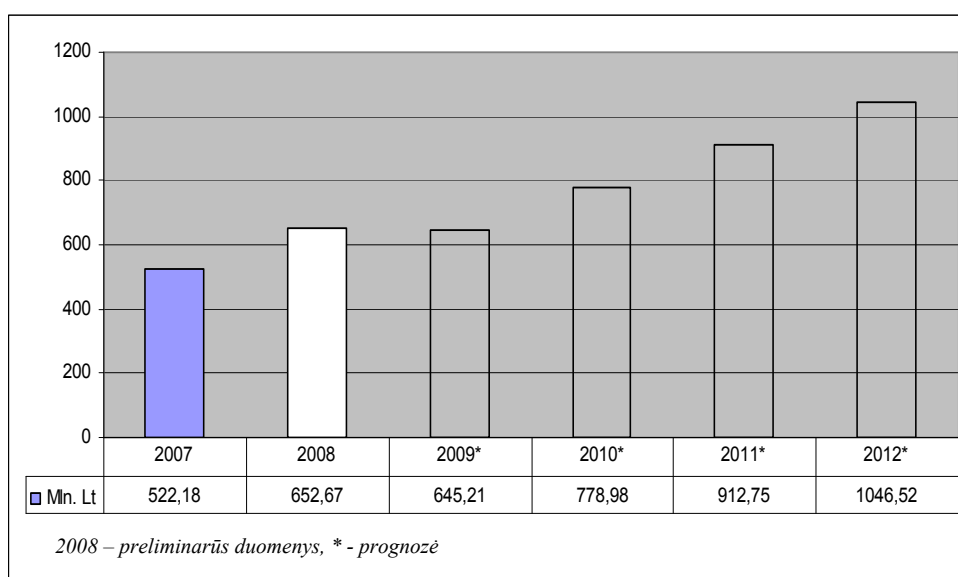
Atlikus finansinės sąskaitos analizę, galima teigti, kad tiesioginės užsienio investicijos yra ir valstybės ekonominio augimo rodiklis, ir priemonė, kryptingai naudojama tam augimui pasiekti. Bendrą grynų įplaukų srauto dydį daugiausiai lėmė grynosios kitų investicijų bei tiesioginių užsienio investicijų įplaukos ir visą nagrinėjamą laikotarpį tai buvo pagrindiniai einamosios sąskaitos deficito finansavimo šaltiniai

III. LIETUVOS MOKĖJIMŲ BALANSO PROGNOZIŲ VERTINIMAS

3.1. Mokėjimų balanso sąskaitų perspektyvų vertinimas 2008-2012 m.

3.1.1. Mokėjimų balanso perspektyvų vertinimas 2008-2012 m.

Siekiant įvertinti mokėjimų balanso ateities perspektyvas, atliekamas prognozavimas naudojant tiesinio trendo funkciją, ekstrapoliacijos būdą, eksponentinio glodinimo metodą. Prognozės tikslumas, naudojant bet kokį prognozavimo metodą, mažėja, ilgėjant prognozavimo laikotarpiui.

21 pav. Mokėjimų balanso prognozė 2008-2012 m., naudojant tiesinio trendo funkcijos analizę

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Remiantis išankstiniais Lietuvos banko duomenimis, mokėjimų balanso apimtis 2008 m. sudarė 652,67 mln Lt. (www.lb.lt), tačiau apskaičiuota prognozė 2008 m. mažesnė ir sudarė 511,44 mln. Lt. Atlikus mokėjimų balanso prognozavimą tiesinio trendo metodu, nustatyta, kad mokėjimų balanso apimtis 2009-2012 m. didės. Prognozuojamu laikotarpiu mokėjimų balanso apimtis išaugs 401,31 mln. Lt arba 62,20 %. Nors prognozuojamu laikotarpiu mokėjimų balanso apimtis didės, tačiau 2009 m. prognozuojama mokėjimų balanso apimtis sumažės 7,46 mln. Lt arba 1,14 % lyginant su išankstiniais 2008 m. duomenimis.

Prognozės tikslumui apskaičiuota vidutinė absoliutinė procentinė paklaida, tačiau šis rodiklis neinterpretuojamas, nes gauta neigiama reikšmė t.y. -1,66 %.

Mokėjimų balanso apimties prognozavimas ekstrapoliacijos metodu

Metai	2008	2009	2010
Mokėjimų balanso apimties prognozė, mln. Lt	650,88	779,58	908,27

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Įvertinus mokėjimų balanso apimties prognozes, nustatyta, kad mokėjimų balanso apimtis 2008-2010 metų laikotarpiu augs. Pastebima, kad 2008 m. mokėjimų apimties prognozė nežymiai mažesnė už 2008 m. preliminarinius duomenis t.y. 1,79 mln. Lt.

Mokėjimų balanso apimties prognozė eksponentinio glodinimo metodu

Metai	Mokėjimų balansas, mln. Lt		Paklaida	Paklaidos kvadratas		Paklaida	Paklaidos kvadratas
		a=0.5			a=0.9		
1997	-764,8	-	-	-	-	-	-
1998	-1007	-764,80	-242,20	58660,84	-764,80	-242,20	58660,84
1999	190,54	-885,90	1076,44	1158723,1	-982,78	1173,32	1376679,82
2000	-508,9	-347,68	-161,22	25991,888	73,21	-582,11	338849,72
2001	-615,2	-428,29	-186,91	34935,348	-450,69	-164,51	27063,80
2002	-563	-521,75	-41,26	1701,975	-598,75	35,75	1277,99
2003	-490,8	-542,37	51,57	2659,7228	-566,57	75,77	5741,83
2004	-512,3	-516,59	4,29	18,371939	-498,38	-13,92	193,84
2005	146,39	-514,44	660,83	436700,42	-510,91	657,30	432040,33
2006	780,96	-184,03	964,99	931199,07	80,66	700,30	490419,77
2007	522,18	298,47	223,71	50047,632	710,93	-188,75	35626,57
2008	Prognozė	410,32			541,06		
Suma			2350,25	2700638,34		1450,95	2766554,52
MAD			235,03			145,09	
MAPE	100,09						

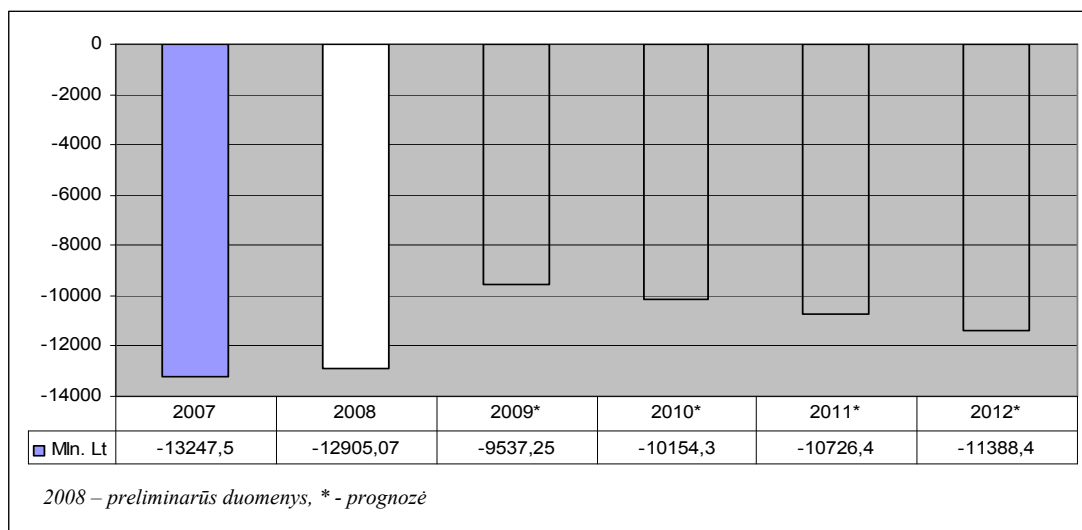
Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Pagal pateiktus apskaičiuotus duomenis, kai $a = 0,5$, prognozuojama, kad 2008 m. mokėjimų balanso apimtis bus 410,32 mln. Lt, o vidutinė paklaida lygi 235,03 mln. Lt., bet kai $a = 0,9$, tuomet vidutinė paklaida lygi 145,09. Tad esant $a = 0,9$ prognozė patikimesnė ir prognozuojama 2008 m. mokėjimų balanso apimtis 541,06 mln. Lt. Tačiau apskaičiuoto MAPE rodiklio reikšmė teigia, kad prognozė yra netiksli.

Formaliai pritaikant praeities tendencijas ateičiai, mokėjimų balanso apimtis 2008-2012 m. didės, tačiau neatmetama galimybė, kad tendencijos pasikeis dėl ekonomikos cikliškumo, politinių, karinių santykių.

3.1.2. Einamosios sąskaitos bei jos straipsnių perspektyvų įvertinimas 2008-2012 m.

Pastaruju metu stiprus vidaus paklausos augimas sąlygojo importo paklausą ir lėmė einamosios sąskaitos deficito augimą. Didėjantis neigiamas prekių straipsnio saldo buvo pagrindinis veiksnys lėmęs einamosios sąskaitos deficito augimą, kadangi eksporto augimo tempai buvo žymiai lėtesni nei importo.

22 pav. Einamosios sąskaitos prognozė 2009-2012 m., naudojant tiesinio trendo funkcijos analizę

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Remiantis išankstiniais Lietuvos banko duomenimis, einamosios sąskaitos apimtis 2008 m. lyginant su 2007 m. sumažėjo 342,43 mln Lt. (www.lb.lt). Apskaičiuota einamosios sąskaitos apimtys prognozė 2008 m. sudarė 8920,2 mln. Lt. Išliekant einamosios sąskaitos apimtys didėjimo tendencijoms, einamosios sąskaitos prognozavimo rodikliai, gauti taikant tiesinio trendo metodą, rodo, kad einamosios sąskaitos apimtis 2009 m. lyginant su 2008 m. sumažės 3367,82 mln. Lt arba 26,09 %. Prognozuojamu laikotarpiu einamosios sąskaitos apimtis išaugs 1851,15 mln. Lt arba 19,41 %, tačiau buvusios apimtys 2007 m. einamoji sąskaita, remiantis prognozėmis, nepasieks. Prognozės tiksumui apskaičiuota vidutinė absoliutinė procentinė paklaida, tačiau šis rodiklis neinterpretuojamas, nes gauta neigiama reikšmė t.y. -144,24 %.

Vienas iš būdų, kuris padidina prekių eksportą, o prekių importą mažina, taigi tuo pačiu mažina ir einamosios sąskaitos deficitą yra nacionalinės valiutos devalvacija ir vis dažniau visuomenės informavimo priemonėse užsimenama apie lito devalvacijos galimybę, tačiau devalvacija tik laikinai sumažintų einamosios sąskaitos deficitą. Padidėjęs prekių konkurencingumas paskatintų eksportą, sumažintų importo augimo tempus, tačiau ilgoju laikotarpiu dėl išaugusios paklausos ir esamų ribotų išteklių, prekės brangtų, o tai vėl sumažintų prekių konkurencingumą ir padidintų einamosios sąskaitos deficitą. Taigi, nacionalinės valiutos

devalvavimas gali tik laikinai padidinti tarptautinį konkurencingumą, tai laikinas sprendimas einamosios sąskaitos deficitui sumažinti, todėl nerekomenduojamas.

21 lentelė

Einamosios sąskaitos straipsnių prognozė 2009-2012 m., naudojant tiesinio trendo funkcijos analizę

	2007	2008	2009*	2010*	2011*	2012*
Prekių straipsnio prognozė, mln. Lt	-14151,06	12 950,68	-11362,71	-12110,1	-12858,5	-13606,8
Paslaugų straipsnio prognozė, mln. Lt	2080,12	1 187,84	3260,82	3464,51	3668,2	3871,89
Pajamų straipsnio prognozė, mln. Lt	-4069,93	-3 660,65	-2904,89	-3142,7	-3380,51	-3618,32
Einamųjų pervedimų straipsnio prognozė, mln. Lt	2916,52	2 518,42	2454,78	2620,22	2785,66	2951,1

2008 – preliminarūs duomenys; * - prognozė

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Atlikus prognozės analizę, taikant tiesinio trendo funkciją, nustatyta, kad prekių straipsnis 2008-2012 m. išaugs 2993,46 mln Lt. arba 78 %, tačiau buvusios apimties 2007 m. prekių straipsnis, remiantis prognozėmis, nepasieks. 2008 m. lyginant su 2007 m., matyti, kad prekių straipsnio apimtis sumažės ir tai teigiamai sąlygos einamosios sąskaitos deficitą t.y. jį sumažins.

Išliekant paslaugų straipsnio apimties didėjimo tendencijoms, prognozuojama, kad paslaugų straipsnio apimtis 2009 m. lyginant su 2008 m. išaugs 2072,98 mln. Lt. Prognozuojamu laikotarpiu paslaugų straipsnio apimtis išaugs 611,07 mln. Lt arba 18,74 % ir tai teigiamai sąlygos einamosios sąskaitos deficitą.

Pajamų straipsnio apimtis 2008 m. lyginant su 2007 m. sumažės 1402,85 mln. Lt arba 34,47 %. 2012 m. pajamų neigiamas saldo prognozuojamas 3618,32 mln. Lt., o tai reiškia, kad išmokos nerezidentams už jų investicijas Lietuvoje vis dar viršys šalies ūkio subjektų gautas pajamas už jų investicijas užsienyje.

Atlikus einamųjų pervedimų prognozavimą, nustatyta, kad einamųjų pervedimų apimtis 2009-2012 m. didės. Prognozuojamu laikotarpiu einamųjų pervedimų apimtis išaugs 496,32 mln. Lt arba 20,22 %. Remiantis preliminariais Lietuvos banko duomenimis, einamųjų pervedimų straipsnio apimtis 2008 m. sumažėjo 398,1 mln Lt lyginant su 2007 m. Nors prognozuojamu laikotarpiu einamųjų pervedimų apimtis didės, tačiau tik 2012 m. einamųjų pervedimų apimtis pasieks 2007 m. apimtį.

Einamosios sąskaitos apimties prognozavimas ekstrapoliacijos būdu

Metai	2008	2009	2010
Einamosios sąskaitos apimties prognozė, mln. Lt	-17908,6	-22569,6	-27230,7

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Įvertinus einamosios sąskaitos apimties prognozes, nustatyta, kad einamosios sąskaitos deficitas 2008-2012 metų laikotarpiu augs. Pastebima, kad 2008 m. einamosios sąskaitos apimties prognozė nuo 2008 m. preliminarių duomenų skiriasi 5003,53 mln. Lt. Taigi, gautos prognozės nėra patikimos.

Einamosios sąskaitos apimties prognozė eksponentinio glodinimo metodu

Metai	Einamoji sąskaita, mln. Lt	a=0.5	Paklaida	Paklaidos kvadratas	a=0.9	Paklaida	Paklaidos kvadratas
1997	-3925,4	-	-	-	-	-	-
1998	-5192,48	-3925,40	-1267,08	1605491,726	-3925,40	-1267,08	1605491,73
1999	-4746,3	-4558,94	-187,36	35103,7696	-5065,77	319,47	102062,36
2000	-2699,59	-4652,62	1953,03	3814326,181	-4778,25	2078,66	4320815,76
2001	-2294,96	-3676,11	1381,15	1907561,511	-2907,46	612,50	375151,01
2002	-2670,59	-2985,53	314,94	99188,77831	-2356,21	-314,38	98835,05
2003	-3854	-2828,06	-1025,94	1052550,319	-2639,15	-1214,85	1475855,77
2004	-4811,73	-3341,03	-1470,70	2162956,652	-3732,52	-1079,21	1164704,59
2005	-5114,93	-4076,38	-1038,55	1078585,453	-4703,81	-411,12	169020,87
2006	-8808,87	-4595,66	-4213,21	17751179,32	-5073,82	-3735,05	13950614,55
2007	-13247,5	-6702,26	-6545,24	42840132,91	-8435,36	-4812,14	23156645,33
2008	Prognozė	-9974,88			-12766,29		
Suma			-12098,96	72347076,6		-9823,21	46419197,01
MAD			-1209,90			-982,32	
MSE				7234707,66			4641919,7
MAPE	-28,73						

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Atliekant prognozę eksponentinio glodinimo metodu, prognozės tikslumas priklauso nuo išlyginimo konstantos (a) pasirinkimo. Šiuo atveju paklaida mažesnė, kai išlyginimo konstanta $a=0,9$, prognozė patikimesnė ir prognozuojama, kad 2008 m. einamosios sąskaitos apimtis sieks 12766,29 mln. Lt. Lyginant 2008 m. preliminarius duomenis su eksponentinio glodinimo metodo apskaičiuotais duomenimis, einamosios sąskaitos apimties prognozinės skiriasi tik 138,78 tūkst. Lt, tai tik patvirtina pateiktą teiginį, kad prognozė patikimesnė, kai išlyginimo konstanta $a=0,9$. Prognozės tiksumui apskaičiuota vidutinė absoliutinė procentinė paklaida, tačiau šis rodiklis neinterpretuojamas, nes gauta neigiama reikšmė t.y. -28,73 %.

Formaliai pritaikant praeities tendencijas ateičiai, einamosios sąskaitos straipsnių apimtys 2008-2012 m. didės, tačiau neatmetama galimybė, kad tendencijos pasikeis dėl ekonomikos cikliškumo, politinių, karinių santykių.

Taigi, 2007 m. prasidėjusi pasaulinė krizė ir 2008-2009 m. ekonominė krizė Lietuvoje ženkliai didins bedarbystę, kuri 2009 m. pabaigoje gali siekti 200 tūkst. Metų pabaigoje nekilnojamo turto krizė visame pasaulyje, bankų paskolų sugriežtinimas ir nekilnojamo turto lengvatų panaikinimas paskatins iki tol susiformavusį Lietuvos nekilnojamojo turto rinkos burbulą mažėjimą. Mažės eksporto apimtys, gamyba. Metų pabaigoje mažės prekybos su užsieniu deficitas, kadangi stipriai mažės importo apimtys, dėl sumažėjusio vidaus vartojimo. Silpstanti vidaus paklausa ir ženkliai atpigę energijos išteklių sumažins užsienyje perkamų prekių ir paslaugų įvežimo apimtį.

2008 m. savo valiutas devalvavo Lenkija, Rusija, Baltarusija, Ukraina, Vengrija. Litas šių valstybių atžvilgiu darosi brangus ir šalies įmonės susiduria su prekių realizavimo užsienyje sunkumais, kadangi Lietuvos prekių konkurencingumas krito dėl kainų lyginant su devalvavusių valiutų valstybių prekių kainomis. Vienas antikrizinės programos motyvų – mažinti eksportuojamos produkcijos sąnaudas – kol kas menkai gelbsti eksportuotojus. Siūlomas kurti eksporto rėmimo fondas, į kurį ketinama pritraukti ES lėšų ir palaikyti eksportuotojus, tačiau to nepakanka. Eksporto srautą išsaugoti būtina, nes eksportuotojai kuria darbo vietas ir moka mokesčius valstybei. Tačiau šiandien Lietuvos įmonės, kurios yra sudariusius eksporto sutartis su valiutų devalvavusiomis šalimis, kad bus atsiskaitoma jų nacionaline valiuta, gauna iki 30 % mažiau pinigų, nei tikėjosi. Siekiant išvengti galimų nuostolių dėl valiutos rizikos, patariama draustis valiutos rizikos draudimu, tačiau šis draudimas brangus ir retai naudojamas. Lietuvos eksportuotojų padėtį šiuo metu taip pat apsunkina didinami mokesčiai. Taigi, Lietuvos eksporto apimtis mažins smukę konkurencingumas

Importą šiek tiek skatins kai kuriems produktams (pavyzdžiui, mėšai, degalams) kaimyninėse šalyse taikomi mažesni mokesčiai bei lito atžvilgiu nusilpusios Lenkijos, Rusijos, Baltarusijos valiutos.

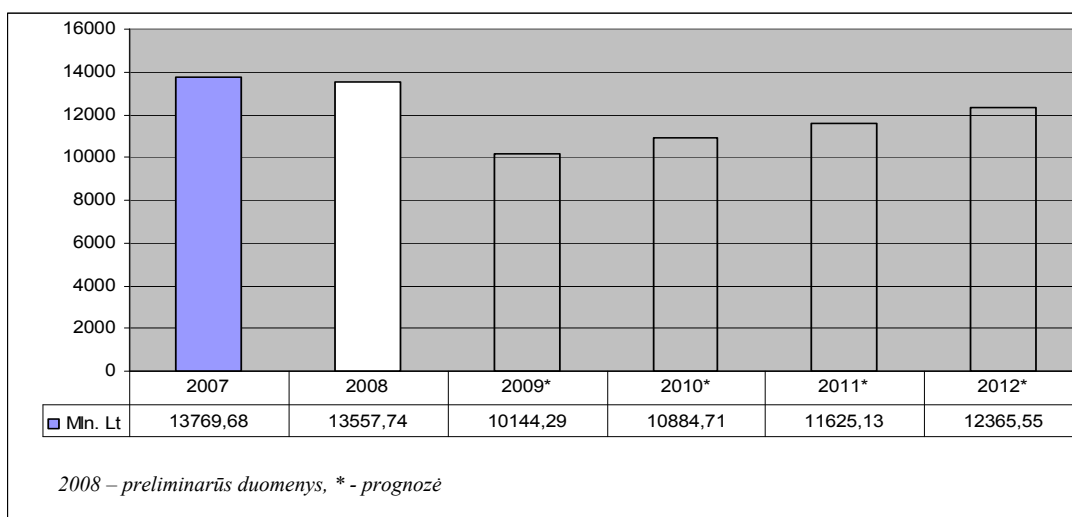
Nors pajamų prognozė 2008-2012 m., taikant tiesinio trendo funkciją rodo pajamų mažėjimą, tačiau investicinių pajamų nutekėjimas iš mūsų šalies 2009 m. turėtų beveik visiškai sustoti, kadangi įmonių pelningumas smuks drastiškai, o dividendų apmokestinimas nuo metų pradžios tapo itin aukštas. Taigi, šis veiksny, turės teigiamos įtakos einamosios sąskaitos balansui artimiausiu metu.

Taigi, formaliai pritaikant praeities tendencijas ateičiai, einamosios sąskaitos straipsnių apimtys didės, tačiau darbe atliktos prognozių tendencijos dėl išvardintų veiksnių įtakos gali nepasitvirtinti.

Einamosios sąskaitos deficito problema neišnyks savaime, todėl siekiant subalansuoti einamąją sąskaitą, rekomenduojama skatinti konkurencingumą. Siekiant didesnio konkurencingumo integruotoje ES rinkoje, būtina skatinti kurti ir diegti naujas technologijas, plėsti inovacinę veiklą, pritraukti tiesiogines užsienio investicijas į aukštųjų technologijų sektorius. Nors ES turi dideles savo konkurencinių pranašumų tobulinimo galimybes, tačiau dabartiniams Lietuvos ūkio subjektams reikėtų aktyviau plėsti savo užsienio prekybos ryšius ES integruotoje rinkoje ir pasaulyje, taip prisidėti prie šalies ekonomikos augimo, numatytų tikslų ir prioritetų įgyvendinimo.

3.1.3. Kapitalo ir finansinės sąskaitos bei jos straipsnių perspektyvų įvertinimas 2009-2012 m.

Siekiant įvertinti kapitalo ir finansinės sąskaitos ateities perspektyvas, atliekamas prognozavimas naudojant tiesinio trendo funkciją.

23 pav. Kapitalo ir finansinės sąskaitos apimties prognozė 2009-2012 m., naudojant tiesinio trendo funkcijos analizę
Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Preliminariais Lietuvos banko duomenimis remiantis, kapitalo ir finansinės sąskaitos apimtis 2008 m. sumažėjo 211,94 mln Lt. lyginant su 2007 m. (www.lb.lt). Kapitalo ir finansinės sąskaitos apimties prognozė 2008 m. sudarė 9403,87 mln. Lt. Prognozuojama, kad kapitalo ir finansinės sąskaitos apimtis 2009 sumažės 3413,45 mln. Lt arba 25,18 %. Nuo 2009 m. kapitalo ir finansinės sąskaitos apimtis pradės augti. Prognozuojamu laikotarpiu kapitalo ir finansinės sąskaitos apimtis išaugs 2212,26 mln. Lt arba 21,90 %, tačiau buvusios apimties 2007 m. finansinė ir kapitalo sąskaita, remiantis prognozėmis, nepasieks. Apskaičiuoto MAPE rodiklio reikšmė teigia, kad prognozė yra netiksli. MAPE rodiklio reikšmė – 49,16 %.

Kapitalo ir finansinės sąskaitos apimties prognozavimas ekstrapoliacijos metodu

Metai	2008	2009	2010
Kapitalo ir finansinės sąskaitos apimties prognozė, mln. Lt	14830,61	15891,52	16952,43

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Prognozuojama, kad kapitalo ir finansinės sąskaitos apimtis didės 2008-2010 metų laikotarpiu. 2008 m. kapitalo ir finansinės sąskaitos apimtis sieks daugiau nei 14 mlrd. Lt, tačiau remiantis išankstiniais duomenimis, prognozė daugiau nei 1 mln. Lt didesnė nei preliminarūs duomenys.

Kapitalo ir finansinės sąskaitos apimties prognozė eksponentinio glodinimo metodu

Metai	Kapitalo ir finansinė sąskaita, mln. Lt	a=0.5	Paklaida	Paklaidos kvadratas	a=0.9	Paklaida	Paklaidos kvadratas
1997	3160,63	-	-	-	-	-	-
1998	4185,68	3160,63	1025,05	1050727,50	3160,63	1025,05	1050727,50
1999	4966,84	3673,155	1293,69	1673620,88	4083,18	883,67	780863,83
2000	2190,74	4319,9975	-2129,26	4533737,50	4878,47	-2687,73	7223911,37
2001	1679,81	3255,36875	-1575,56	2482385,37	2459,51	-779,70	607937,31
2002	2107,56	2467,59	-360,03	129621,15	1757,78	349,78	122345,81
2003	3363,21	2287,57	1075,64	1156991,33	2072,58	1290,63	1665720,55
2004	4299,43	2825,39	1474,04	2172787,01	3234,15	1065,28	1134827,44
2005	5261,32	3562,41	1698,91	2886291,21	4192,90	1068,42	1141517,62
2006	9589,83	4411,87	5177,96	26811315,47	5154,48	4435,35	19672345,84
2007	13769,68	7000,85	6768,83	45817089,45	9146,29	4623,39	21375690,55
2008	Prognozė	10385,26			13307,34		
Suma			14449,27	88714566,87		11274,12	54775887,82
MAD			1444,93			1127,41	
MSE				8871456,69			5477588,78
MAPE	39,12						

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Įvertinus apskaičiuotus duomenis, kai $a = 0,5$, prognozuojama, kad 2008 m. kapitalo ir finansinės sąskaitos apimtis bus 10385,26 mln. Lt, o vidutinė paklaida lygi 1444,93 mln. Lt., bet kai $a = 0,9$, tuomet vidutinė paklaida lygi 1127,41. Tad esant $a = 0,9$ prognozė patikimesnė ir prognozuojama 2008 m. kapitalo ir finansinės sąskaitos apimtis bus 13307,34 mln. Lt. Vidurkio kvadratinė paklaida (MSE) taip pat patvirtina vidutinės paklaidos (MAD) rodiklio duomenis, kad kai $a = 0,9$, prognozė patikimesnė nei esant $a = 0,5$. Apskaičiuoto MAPE rodiklio reikšmė teigia, kad prognozė yra netiksli.

Finansinės sąskaitos straipsnių prognozė 2009-2012 m., naudojant tiesinio trendo funkcijos analizę

	2007	2008	2009*	2010*	2011*	2012*
Tiesioginių investicijų prognozės, mln. Lt	3577,85	2855,32	2963,13	3070,94	3178,75	3286,56
Investicijų portfelio prognozės, mln. Lt	-743,28	-683,82	-861,03	-1038,24	-1215,45	-1392,66
Finansinių išvestinių priemonių prognozės, mln. Lt	-5,14	10,6	13,6	16,6	19,6	22,6
Kitų investicijų prognozės, mln. Lt	12813,14	8975,68	9903,52	10831,36	11759,2	12687,04
Oficialiųjų atsargų prognozės, mln. Lt	-2943,97	2706,82	-1302,41	-1346,43	-1390,45	-1434,48

2008 – preliminarūs duomenys; * - prognozė

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Vertinant finansinės sąskaitos prognozavimo rodiklius, nustatyta, 2008-2012 m. prognozuojamas finansinių investicinių priemonių augimas, t.y. 12 mln. Lt. arba 213,21 %. Šis augimas teigiamai paveiktų finansinės sąskaitos didėjimo tempus.

Remiantis išankstiniais Lietuvos banko duomenimis, 2008 m. tiesioginės investicijos sumažėjo 722,53 mln. Lt. arba 79,81 %. Šį sumažėjimą galima sieti su 2007 m. prasidėjusia pasauline krize. Nors užsienio investuotojai teigiamai vertina Lietuvos ekonominių persitvarkymą, bet pabrėžia, kad Lietuvai dar trūksta politinio stabilumo ir rinkos skaidrumo. Anot jų tiesioginėms investicijoms trukdo nepakankamas įstatymų stabilumas – dažni įstatymų pasikeitimai, aiškumo bei teisinės sistemos pasikeitimai, aiškumo bei teisinės sistemos vientisumo stoka.

Kaip matyti iš lentelės duomenų tiesioginių užsienio investicijų srauto į Lietuvą prognozės optimistinės. Palankias sąlygas tiesioginių užsienio investicijų srauto į Lietuvą didėjimui sudaro: geri santykiai su kaimynais, atviros ir liberalios ekonomikos politikos tęstinumas telekomunikacijų, transporto, naftos gamybos, perdirbimo ir paskirstymo kompanijų privatizavimas.

Oficialiųjų atsargų prognozės rodo, kad jos mažės ir tai didins einamosios sąskaitos deficitą, kadangi oficialiosios atsargos yra vienas iš pagrindinių einamosios sąskaitos finansavimo šaltinių. Kaip matyti iš lentelės duomenų, 2008 m. preliminariais duomenimis oficialiosios atsargos sudaro 2706,82 mln. Lt, o vėlesniais metais pradeda mažėti ir pasiektų neigiamas apimtis. To pasekmė siejama su 2007-2008 m. prasidėjusia Pasauline krize, kuri lėmė centrinės valdžios indėlių banke ir kitų veiksmų padidėjimas, taip pat kitų pinigų finansinių institucijų indėlių Lietuvos banke ir grynųjų pinigų apyvartoje sumažėjimas.

Formaliai pritaikant praeities tendencijas ateičiai, kapitalo ir finansinės sąskaitos straipsnių apimtys 2008-2012 m. didės, tačiau neatmetama galimybė, kad tendencijos keisis dėl ekonomikos cikliškumo, politinių, karinių santykių. Tačiau būtina skatinti kapitalo įvežimą -

tobulinti įstatyminę bazę kapitalo pritraukimui, mažinti korupciją. Taip pat labai svarbu skatinti tiesiogines užsienio investicijas į sritis, kuriose eksportas, ypač aukštų technologijų, galėtų didėti: būtina derinti Lietuvos ir užsienio investuotojų interesus, šalinti kliūtis investicijoms, tobulinti rizikos priežiūros institucinę infrastruktūrą ir veiklą, sudaryti teises ir ekonomines sąlygas plėtoti elektroninį verslą. Tačiau Lietuvoje per mažai lėšų ir kitų išteklių skiriama rinkų tyrimams, mažai prekybos atstovybių užsienyje. Kol kas menkas ir nerezultatyvus tiesioginių užsienio investicijų skatinimas.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Šalies mokėjimų balansas yra svarbiausia šalies statistinė ataskaita, kurioje parodoma ekonominių operacijų su kitomis šalimis vertė. Pagrindinis mokėjimų balanso tikslas – parodyti šalies užsienio ryšių subalansuotumo lygį. Mokėjimų balansas susideda iš dviejų didelių dalių: einamosios sąskaitos ir kapitalo sąskaitos, kurios susideda ir smulkesnių straipsnių. Einamojoje sąskaitoje pavaizduojama šalies užsienio prekyba, pajamos ir einamieji pervedimai. Kapitalo sąskaitoje parodoma užsienio turto ir įsipareigojimų užsieniui kaita. Nagrinėti makroekonominius procesus pasitelkus šalies mokėjimų balansą yra svarbu, nes šalies vadovai mato ar šalies konkurencingumas didėja ar mažėja, palyginus su kitomis šalimis, taip pat, ar neatsiliekiama nuo kitų šalių techninės ir ekonominės pažangos požiūriu, ar šalyje pagamintos prekės turi paklausą tarptautinėje rinkoje.

Vertinant mokėjimų balanso kitimo tendencijas, pastebima, kad 1999 m. užfiksuojamas teigiamas mokėjimų balansas (190,54 mln. Lt). Tai sąlygojo 1998 m. Rusijoje kilusi finansinė krizė, kuri Lietuvoje sukėlė pakankamai stiprų ekonominį šoką. Nuo 1998 metų Lietuvos ūkis išgyveno nuosmukį, kuris pasireiškė mažėjančiu eksportu, didėjančiu ESD, valstybės skola, taip pat augančiu nedarbu. Antras įvykis sąlygojęs Lietuvos mokėjimų balansą, buvo Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą 2004 m. 2005 m. vėl fiksuojamas teigiamas mokėjimų balansas (146,39 mln. Lt). Tapusi ES nare, Lietuva perėmė ES bendrosios prekybos politikos reikalavimus ir priemones, t. y. visus ES sutartinius santykius su trečiosiomis šalimis ir tarptautinėmis organizacijomis, nutraukė anksčiau sudarytas laisvosios prekybos sutartis. Taigi, integracija į ES lėmė užsienio prekybos liberalizavimą ir muitų tarifų mažinimą, o tai sąlygojo eksporto didėjimą į ES nares ir importo mažėjimą iš trečiųjų šalių.

Vertinant einamosios sąskaitos kitimą, akivaizdu jog dažniausiai jos nesubalansuotumą lemia prekybos balansas, kur užsienio prekybos balanso kitimą lemiantys veiksniai neatskiriamai tampa ir einamosios sąskaitos nesubalansuotumo priežastimis. Išanalizavus einamosios sąskaitos kitimo tendencijas 1997-2007 m., nustatyta, jog prekybos disbalansą lėmė kelios pagrindinės priežastys. Pirma, 1998 m. kilusi Rusijos krizė, kurios padariniai neigiamai įtakojo šalies ekonominę raidą – didėjo nedarbo lygis, mažėjo vidutinis darbo užmokestis ir šie veiksniai tiesiogiai sumažino vartojimą, dėl kurio sumažėjo eksporto ir importo apimtys. Antra, 2004 m. Lietuvos integracija į ES suaktyvino užsienio prekybą. Investicijas skatino auganti bendra paklausa ir pajėgumų trūkumas, be to, kylančios išteklių kainos ir išaugę darbuotojų atlyginimai vertė įmones modernizuotis. Žemos paskolų palūkanų normos, įmonių generuojami pelnai, viršplaninis biudžeto pajamų surinkimas ir ES fondų parama skatino investicijas ir didino

vartojimą. Sparčiai išaugusi paklausa ne tik didino šalies gamintojų prekių vartojimo apimtį, bet ir prekių importą, o tai lėmė vis didėjantį užsienio prekybos deficitą.

Įvertinus visų einamosios sąskaitos straipsnių įtaką einamosios sąskaitos deficitui, galima teigti, kad teigiami paslaugų ir einamųjų pervedimų balansai negali kompensuoti deficitinių prekybos ir pajamų balansų. Pagrindinė einamosios sąskaitos deficito susidarymo priežastis yra labai ženkliai padidėjęs prekių straipsnis, kurį privalu per kelis artimiausius metus sureguliuoti arba bent jau stabilizuoti. Rekomenduojama skatinti prekių konkurencingumą. Siekiant didesnio konkurencingumo integruotoje ES rinkoje, būtina skatinti kurti ir diegti naujas technologijas, plėsti inovacinę veiklą, pritraukti tiesiogines užsienio investicijas į aukštų technologijų sektorius. Nors ES turi dideles savo konkurencinių pranašumų tobulinimo galimybes, tačiau dabartiniams Lietuvos ūkio subjektams reikėtų aktyviau plėsti savo užsienio prekybos ryšius ES integruotoje rinkoje ir pasaulyje, taip prisidėti prie šalies ekonomikos augimo, numatytų tikslų ir prioritetų įgyvendinimo.

Kapitalo ir finansinė sąskaita svarbi tuo, kad ja dengiamas einamosios sąskaitos deficitas, todėl būtina skatinti kapitalo įvežimą, ypač tiesiogines užsienio investicijas. Analizuojant kapitalo ir finansinės sąskaitų apimtį, nustatyta, kad analizuojamu laikotarpiu tiek kapitalo, tiek finansinė sąskaita augo. 1997-2007 m. kapitalo sąskaita išaugo 1,7 mlrd. Lt., o finansinė sąskaita – 8,9 mlrd. Lt. Taigi, nerezidentų investicijos šalyje buvo didesnės negu jų ūkių subjektų investicijos užsienyje. Augančios kapitalo įplaukos rodo, kad šalies ekonominis klimatas gerėja ir šalis tampa vis patrauklesne užsienio šalių investuotojams. Tačiau tokios juridinės normos, kaip draudimas užsienio investuotojams įsigyti Lietuvoje žemės ūkio paskirties žemę, lemia Lietuvos atsilikimą užsienio kapitalo pritraukimo srityje. Viena svarbiausių dalių finansinėje sąskaitoje – tiesioginės užsienio investicijos. Didžiausias tiesioginių užsienio investicijų metinis didėjimo tempas buvo 2004 m., t.y. 325,91 %, tai siejama su Lietuvos įstojimu į ES. Atsivėrusios sienos sudarė geresnes galimybes užsienio investuotojams, taip pat turėjo įtakos palūkanų normoms Lietuvoje, kadangi Lietuvos ir užsienio ūkio subjektai po įstojimo į ES, pradėjo laikyti Lietuvą kaip stabilesnę ir geresnes augimo perspektyvas turinčią šalį. Dėl to mažėjanti šalies rizikos premija sąlygojo ir bendrą palūkanų normų lygio mažėjimą Lietuvoje. Nagrinėjamu laikotarpiu reikšmingai sumažėjusios palūkanų normos - vienas svarbiausių veiksnių, paskatinusių investicijų augimą. Tačiau Lietuva visgi toliau susiduria su nepakankama tiesioginių užsienio investicijų įplaukų problema. Tiesioginių užsienio investicijų augimas svarbus, nes jomis finansuojama einamoji sąskaita. Didėjant tiesioginėms užsienio investicijoms mažėja poreikis skolintis užsienyje einamosios sąskaitos deficitui dengti. Labai svarbu skatinti tiesiogines užsienio investicijas į sritis, kuriose eksportas galėtų didėti: būtina derinti Lietuvos ir užsienio investuotojų interesus, šalinti barjerus investicijoms, tobulinti rizikos priežiūros

institucinę infrastruktūrą ir veiklą, sudaryti teises ir ekonomines sąlygas plėtoti elektroninį verslą.

Atlikus Lietuvos mokėjimų balanso analizę akivaizdu, jog būtina siekti sumažinti užsienio prekybos disbalansą, kur svarbiausia šiuo atveju skatinti eksporto plėtrą, o šiam tikslui įgyvendinti būtina siekti darbo našumo augimo, vietinės produkcijos konkurencingumo tarptautinėje rinkoje didinimo. Šalyje būtina skatinti investicijas į priemones, padedančias didinti eksportuojamų produktų gamybos našumą.

Siekiant įvertinti mokėjimų balanso ateities perspektyvas, atliktas prognozavimas. Formaliai pritaikius praeities tendencijas ateičiai, mokėjimų balanso apimtis 2008-2010 metų laikotarpiu augs, tačiau neatmetama galimybė, kad tendencijos pasikeis dėl ekonomikos cikliškumo, politinių, karinių santykių. Apskaičiuoto MAPE rodiklio reikšmė teigia, jog prognozė yra netiksli. Norint, kad pasitvirtintų darbe atliktos prognozės, būtina skatinti kapitalo įvežimą - tobulinti įstatyminę bazę kapitalo pritraukimui, mažinti korupciją. Taip pat labai svarbu skatinti tiesiogines užsienio investicijas į sritis, kuriose eksportas, ypač aukštų technologijų, galėtų didėti: būtina derinti Lietuvos ir užsienio investuotojų interesus, šalinti kliūtis investicijoms.

LITERATŪRA

1. Balčiūnas, N., Čepulis, M., Jurgutytė, A., Mulevičiūtė, R., Petrauskaitė, L., Radėnas, T., Virbickas, E., Žemlauskaitė, I. (2002). *Mokėjimų balansas: teoriniai pagrindai ir einamosios sąskaitos deficitas*. Vilniaus universitetas, Vilnius.
2. Balčiūnas, N., Banelienė, R. ir kt. (2002). *Valstybės skola: teoriniai pagrindai ir skolinimosi rizika*. Vilniaus universitetas, Vilnius.
3. 1998 m. Baltijos valstybių mokėjimų balansų palyginamoji analizė. [Internete]. [žiūrėta 2008-01-06]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos1999_2/kalinauskas.pdf>;
4. Bartosevičienė, V., Stukaitė D., (2003). *Ekonominės statistikos praktikumas*. Kaunas: Technologija.
5. Bartosevičienė, V. (2003). *Ekonominė statistika*. Kaunas: Technologija.
6. Baumol W.J., Blinder A.S., (1995). *Macroeconomics*. Harcourt College Pub.
7. Bencevičius E., Kriaučiūnas A. *Paklausos prognozavimo algoritmų jungimas į kompiuterizuotus įmonių veiklos procesus*. [Internete]. [žiūrėta 2009-04-12]. Prieiga per internetą: http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/konf05/konf_02/IT2005/Sekc11.pdf
8. Brown, W. B., Hogendorn, J. S. (1993). *International Economics*. Wokingham, University of Winnipeg.
9. Dubauskas G., (2001). *Tarptautiniai finansai. Mokomoji knyga*. Vilnius: generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademija.
10. Džikevičius, A.(2002). *Nacionalinis mokėjimų balansas*. [Internete]. [žiūrėta 2007-12-12]. Prieiga per internetą: <<http://finansai.tripod.com/nmb.htm>>
11. *Finansų ministerijos fiskalinės politikos interneto kursas. Nacionalinės sąskaitos*. [Internete]. [žiūrėta 2008-05-12]. Prieiga per Internetą: <<http://finansai.tripod.com/P2.htm>>
12. Graciela, L. Kaminsky, Carmen, M. (1996). Reinhart The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems. *International Finance Discussion Paper*. No. 544.
13. Harris R., Schmitt N., (2000). *Strategic export policy with foreign direct investment and import substitution*. The Economic Journal, No 62.
14. Jatuliavičienė, G., Kučinskienė M., Garuckas D., (2007). *Lietuvos užsienio prekybos pokyčiai integruotoje Europos Sąjungos rinkoje*. Ekonomika. Vilnius.

15. 2007 m. kovo mėn. Lietuvos Respublikos mokėjimų balansas (pagrindinių rodiklių apžvalga). [Internete]. [žiūrėta 2008-05-12]. Prieiga per Internetą <http://www.lb.lt/news/pg.dll?lng=LT&did=1594>
16. Kuokštis, V. (2007). *Lietuvos ekonomikos tyrimas 2007/2008 (1)*. Vilnius.
17. Kvainauskaitė V. (2004). *Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.
18. *Lietuva – arti kritinės ribos*. [Internete]. [žiūrėta 2009-01-12]. Prieiga per internetą: <http://www.ve.lt/?data=2004-12-30&rub=1065924814&id=1104334466>;
19. *Lietuvos bankas*. [Internete]. [žiūrėta 2009-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/statistics/statbrowser.aspx?group=7232&lang=lt&orient=vert>;
20. *Lietuvos bankas dešimtaisiais atkurtais veiklos metais*. [Internete]. [žiūrėta 2009-01-12]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/leidiniai/ataskaitos/ataskaita1999.pdf>;
21. *3-asis Lietuvos ekonomikos tyrimas 1998/1999*. [Internete]. [žiūrėta 2008-01-06]. Prieiga per internetą: http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/3_asis_lietuvos_ekonomikos_tyrimas_19981999_2/2378
22. *Lietuvos integracijos į ES poveikis kvalifikuotų Lietuvos viešojo sektoriaus darbuotojų išvykimui dirbti į užsienį*. [Internete]. [žiūrėta 2009-04-12]. Prieiga per internetą: http://www.euro.lt/documents/poveikio_tyrimai/2006/emigracijos_ataskaita_lt.pdf
23. *2006 m. Lietuvos konvergencijos ataskaita*. [Internete]. [žiūrėta 2009-04-12]. Prieiga per internetą: http://www.euro.lt/documents/com2006_0223lt01.pdf;
24. *Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija. Funkcijos ir uždaviniai*. [Internete]. [žiūrėta 2008-05-12]. Prieiga per internetą: <http://www.vpk.lt/lt/veikla/funkcijos-ir-uzdaviniai/>
25. *Lietuvos Respublikos 2002 m. asntrojo ketvirčio mokėjimų balansas*. [Internete]. [žiūrėta 2008-05-12]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/leidiniai/mok_bal/lrmbal_2002_2.pdf
26. *Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija*. [Internete]. [žiūrėta 2008-05-12]. Prieiga per internetą: <http://www.urm.lt/index.php?-1469298702>
27. Lileikienė, A., Šaparnis, G., Tamošiūnas, T. (2004). *Magistro darbo rengimo metodika*. VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
28. Martinaitis Ž., Žvalionytė D. *Emigracija iš Lietuvos: ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti*. [Internete]. [žiūrėta 2009-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/47/str112-134.pdf>

29. Martišius, S.A., Kėdaitis, V. (2003). *Statistika: 1 dalis. Statistinės analizės teorija ir metodai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
30. McGrath. P. T., (1999) *Tarptautinės ekonomikos pagrindai*. Vilnius.
31. Meilienė E., Snieška V., (2006). Lietuvos ekonominės politikos ir eksporto skatinimo strategijos sąveika. [Internete]. [žiūrėta 2009-03-27]. Prieiga per internetą: <http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z11/1648-2603-2006-nr11-48.pdf>.
32. Misiūnas A., Rukšėnaitė J., (2007). *Mokėjimų balansų panašumai ir skirtumai naujosiose Europos Sąjungos narėse*. Lietuvos ekonomikos apžvalga. Statistikos departamentas. Vilnius;
33. Miškinis A., Šegžda S. (2001). *Muitų politikos, integruojantis į Europos Sąjungą, apžvalga // Lietuvos ekonomikos apžvalga 2001 m. lapkritis*.
34. Norman S. F., (1996). *What is the balance of payments?*. Federal Reserve Bank of Boston;
35. Obstfeld M., Rogoff K., (1996). *Foundations of International Macroeconomics*. Cambridge;
36. Paulavičius, K.,B., Navickas, V.(2000). *Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. I dalis*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
37. Paliulytė, R., (2005). *Makroekonomika*. Vilnius
38. Rakauskienė G. O., (2006). *Valstybės ekonominė politika*. Vilnius. Mykolo Romerio universitetas.
39. Ramanauskas T., (2007). *Einamosios sąskaitos deficito priimtinumai*. [Internete]. [žiūrėta 2009-01-12]. Prieiga per internetą: http://finansai123.googlepages.com/ESD_priimtinumai.pdf;
40. Razmaitė I. (2006). *Pigesnis doleris eksportuotojų nejaudina*. [Internete]. [žiūrėta 2009-01-12]. Prieiga per internetą: http://www.zum.lt/min/index.cfm?fuseaction=displayHTML&attributes.file=File_2826.cfm&langparam=LT
41. Rudzkis, R. (2007). *Šalies mokėjimų balansas kelia nerimą*. [Internete]. [žiūrėta 2008-01-06]. Prieiga per internetą: <http://www.veidas.lt/lt/leidinys.full/46e7dc8049deb.2>
42. Snieška, V., Bernatonytė, D., Kavaliauskienė, V. (1992). *Tarptautinių ekonominių santykių bei globalinių problemų ekonomikos pagrindai*. Technologija, Kaunas.
43. Snieška, V., Baumilienė V., ir kt. (2005). *Makroekonomika*. Technologija, Kaunas.
44. Snieška, V., Čiburienė J. (2005). *Makroekonomika*. Technologija, Kaunas.
45. Startienė, G. (2002). *Tarptautinės prekybos finansavimas*. Technologija, Kaunas.

46. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. [Internete]. [žiūrėta 2008-01-06]. Prieiga per internetą: < <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1270> >
47. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. [Internete]. [žiūrėta 2008-01-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/statistika/met5sk.html>>;
48. Šalaševičius R., (2003). *Lito devalvacija – išsigelbėjimas ar grėsmė*. [Internete]. [žiūrėta 2009-01-12]. Prieiga per internetą: <http://verslas.banga.lt/lt/patark.full/3ec1fcc6f4ab>
49. Šaferis, V., Lauri, M., Kazaks, M.(2007). *Baltijos šalių apžvalga*.
50. Štaras, R., Žvinklys, J. (1996). *Prognozavimo metodai, jų ypatumai ir taikymas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
51. Titarenko, V., Rudzkis, R., Titova, N., Rojama, J. (2007). *Lietuvos ekonomikos apžvalga už 2006 m.* [Internete]. [žiūrėta 2009-02-12]. Prieiga per internetą: http://www.dnb nord.lt/files/Ataskaitos/Lithuanian/lea_2006_lapkritis1215.pdf.
52. *Valiutų kursai*. [Internete]. [žiūrėta 2008-08-06]. Prieiga per internetą: <http://www.geocities.com/valerjakut/Knyga1/dalis_20.doc>
53. Valkauskas, R. (2004). *Statistika. Mokomoji knyga*. Vilnius.
54. *Valstybės finansų makroekonominis poveikis*. [Internete]. [žiūrėta 2008-05-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.fmmc.lt/lit/world/paskaita4-9.htm>>
55. *Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos . Pagrindiniai VSAT veiklos akcentai*. [Internete]. [žiūrėta 2008-05-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.pasienis.lt/index.php?802442514>>
56. Vaškelaitis, V. (2006). *Pinigai: centriniai bankai ir jų funkcijos*. Lietuvos mokslas, Vilnius.
57. Vainienė, R. (1998). *Prekyba ar teigiamas prekybos balansas?* [Internete]. [žiūrėta 2007-12-12]. Prieiga per internetą: < <http://www.lrinka.lt/Leidiny/prekyba/1998.5.balansas.phtml> >
58. Vilpišauskas, R. (2004). *Lietuvos Respublikos prekybos politika ir jos raida: veiksmų analizė*. Pinigų studijos nr. 3
59. Vilpišauskas R., (2004). *Tarptautinis konkurencingumas ir Lietuvos eksporto politika*. Pinigų studijos. [Internete]. [žiūrėta 2007-12-12]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2004_1/vilpisauskas.pdf
60. *Veiklos kryptys*. 2008. [Internete]. [žiūrėta 2008-05-12]. Prieiga per internetą: <http://www.finmin.lt/c/portal/layout?p_1_id=PUB.1.48>
61. [Internete]. [žiūrėta 2008-05-12]. Prieiga per internetą: < <http://www.gelna.lt/incoterms.htm> >

62. [Internetė]. [žiūrėta 2008-05-24]. Prieiga per Internetą:
<www.sti.lt/leid_pristat/Tekstai/europa/I_dalis.pdf
63. [Internetė]. [žiūrėta 2008-05-24]. Prieiga per Internetą:<
www.mruni.lt/.../katedros/bankininkystes_ir_investiciju_katedra/2007m/paskaitos/3P.EkonPusiausvyra.doc>;
64. [Internetė]. [žiūrėta 2009-01-12]. Prieiga per Internetą:<
http://www.lb.lt/stat_pub/statbrowser.aspx?group=8008>;
65. [Internetė]. [žiūrėta 2009-01-12]. Prieiga per Internetą:<
http://www.lepa.lt/files/File/InfoCentras/Atsisiusti/2007_lietuvos_ekonomikos_apzvalga.pdf>;
66. [Internetė]. [žiūrėta 2009-04-12]. Prieiga per Internetą:
< <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

PRIEDAI

Pagrindinės sąvokos

Mokėjimų balansas – visų sandorių tarp vienos šalies ir likusios pasaulio gyventojų apibendrintasis užrašas. Visi Tarptautiniai sandoriai, kurie didina litų pritekėjimą į Lietuvą, Lietuvos mokėjimų sąskaitose bus parašyti kaip kreditas. Litų nutekėjimas bus parodytas kaip debetas ir parašytas su minuso ženklu (Sniečka V., Baumilienė V., 2005).

Mokėjimų balansas – tai statistinė ataskaita, į kurią įtraukiamos šalies atitinkamo laikotarpio ekonominės operacijos su likusiu pasauliu. Mokėjimų balanse parodomos ekonominės operacijos (sandoriai), įvykusios tarp šalies ekonomikos subjektų (rezidentų) ir užsienio ekonomikos subjektų (nerezidentų). Ekonominė operacija mokėjimų balanse apibrėžiama kaip ekonominis srautas, parodantis ekonominės vertės sukūrimą, pokytį, mainus, perdavimą arba išnykimą.

Rezidentai – tai juridiniai ir fiziniai asmenys, kurių ekonominių interesų centras yra šalies viduje (Lietuvoje). Jie yra nuolat gyvenantys ir veikiantys Lietuvoje arba gyvenantys ir veikiantys kitose šalyse trumpiau negu vienus metus. Lietuvos piliečiai, dirbantys Lietuvos ambasadose, atstovybėse ir kituose panašaus pobūdžio objektuose, užsienyje besimokantys studentai, nors jų mokslo trukmė užsienyje gali būti ilgesnė negu vieni metai, taip pat yra priskiriami rezidentams.

Nerezidentai – tai juridiniai ir fiziniai asmenys kurių ekonominių interesų centras yra kitose šalyse, jie yra nuolat gyvenantys ir veikiantys kitose šalyse arba gyvenantys ir veikiantys Lietuvoje trumpiau negu vienus metus. Lietuvoje esančių užsienio ambasadų, atstovybių ir kitų panašaus pobūdžio objektų darbuotojai (užsienio šalių piliečiai), studentai užsieniečiai, nors jų mokslo trukmė Lietuvoje gali būti ilgesnė negu vieni metai, priskiriami nerezidentams.

Einamoji sąskaita. Ji reguliuoja tarptautinių prekių, paslaugų ir kitų grynųjų pajamų judėjimą. Joje yra šios dalys: 1) prekių eksportas ir importas (matomoji prekyba); 2) paslaugų eksportas ir importas (nematomoji prekyba) – turizmas, transporto paslaugos, banko paslaugos ir kt. Abi šios dalys kartu sudaro prekybos balansą arba grynąją (neto) prekių ir paslaugų eksportą.

Kapitalo sąskaita. Ji registruoja tarptautinius sandorius kaip finansinius aktyvus: 1) jeigu Lietuvoje užsieniečiai investuos į įmones ir akcijas daugiau nei Lietuvos piliečiai investuos į kapitalą užsienyje, šis skirtumas bus įrašytas į mokėjimų balanso kapitalo sąskaita su pliuso ženklu; 2) jeigu už išvežtą iš Lietuvos prekę pinigų pervežimo laikotarpį iš pirkėjo iš karto neišreikalaujama, atitinkama suma su minuso ženklu bus įrašyta į kapitalo sąskaitą. Ji reikš, kad pirkėjui suteiktas kreditas; 3) kitos operacijos finansiniais aktyvais – užsienio valiutą, įplaukiančią į Lietuvos bankų sąskaitas litais, ar valiutą, už kurią perkamos Lietuvos vyriausybės obligacijos.

Transporto paslaugos apima visas transporto paslaugas, teikiamas vienos ekonomikos rezidentų kitos ekonomikos rezidentams, įskaitant keleivių vežimą, prekių gabenimą (krovinių vežimą), transporto priemonės nuomą su vairuotoju (įgula) (užsakomąją), kitas transporto paslaugas ir papildomas bei pagalbines paslaugas.

Kelionių paslaugos apima prekes ir paslaugas, skirtas asmeniniam vartojimui, įsigytas Lietuvos piliečių užsienyje ir užsieniečių Lietuvoje, išbuvusių lankomoje šalyje ne ilgiau kaip vienus metus.

Ryšių paslaugos apima pašto, kurjerių ir telekomunikacijų paslaugas.

Statybos paslaugos apima statybvietės paruošimo, pastatų statybos ir remonto, techninės priežiūros, mašinų ir įrengimų montavimo, derinimo ir paleidimo darbus. Be to, prie jų priskiriama statybinių mašinų, įrengimų (monolito formavimo), įrenginių su operatoriumi nuoma.

Draudimo paslaugos apima įvairių rūšių draudimo paslaugas, kurias nerezidentams teikia rezidentų draudimo įmonės, ir atvirkščiai.

Finansinės paslaugos – tai piniginis ir kitas finansinis tarpininkavimas bei pagalbinės paslaugos, išskyrus draudimo ir pensijų fondų valdymo įmonių paslaugas.

Kompiuterinės ir informacinės paslaugos apima su kompiuterine technine ir programine įranga susijusias, duomenų apdorojimo, naujienų agentūrų ir kitas informacijos teikimo paslaugas.

Mokėjimai už autorių teises ir licencijas apima mokėjimus už franšizę ir panašias teises bei kitus mokėjimus už autorių teises ir licencijas.

Kitos verslo paslaugos apima prekybinio tarpininkavimo ir kitas su prekyba susijusias, veiklos lizingo (paprastosios nuomos), teisinės, apskaitos, vadybos konsultacijų ir ryšių su visuomene, reklamos, rinkos tyrimų ir viešosios nuomonės apklausos, mokslinių tyrimų ir plėtros, architektūros, inžinerijos ir kitos techninės veiklos, žemės ūkio, kasybos ir pirminio apdirbimo, atliekų tvarkymo ir nukenksminimo paslaugas.

Asmeninės, kultūros ir poilsio organizavimo paslaugos apima garso ir vaizdo bei susijusias paslaugas, švietimo, sveikatos priežiūros, kitas asmenines, kultūros ir poilsio organizavimo paslaugas.

Vyriausybines paslaugas apima vyriausybinius sandorius (įskaitant tarptautinių organizacijų), neištrauktus į jokias kitas anksčiau apibrėžtas paslaugas. Įtraukti visi ambasadų, konsulatų, karinių dalinių bei gynybos įstaigų (tiek prekių, tiek paslaugų) sandoriai su nerezidentais.

Darbo pajamos. Į straipsnį „Darbo pajamos“ įtraukiamos pajamos, kurias gauna ir persiunčia (arba parsiveža) darbininkai, dirbantys sezoninius darbus kitose šalyse, arba dirbantys kitose šalyse ne ilgiau kaip vienus metus.

Investicijų pajamos. Investicijų pajamos susijusios su gaunamomis pajamomis už disponuojamą užsienio turtą, ir išlaidomis, susijusiomis su finansiniais įsipareigojimais. Investicijų pajamos apima dividendus, palūkanas, nepaskirstytąjį pelną (nuostolį), kitas investicinės veiklos pajamas ir išlaidas.

Tiesioginių investicijų pajamos. Šiame straipsnyje parodomos visos tiesioginio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės tarpusavio veiklos pajamos ir išlaidos: pajamos iš akcinio kapitalo ir pajamos iš kito kapitalo.

Investicijų portfelio pajamos. Tai iš nuosavybės vertybinių popierių (akcijos, kurios nepriskiriamos tiesioginėms investicijoms) gautini ir mokėtini dividendai bei skolos vertybinių popierių (obligacijos, vekseliai, pinigų rinkos priemonės) sukauptos palūkanos.

Einamieji pervedimai – tai ekonominės operacijos, kurių metu nerezidentas neatlygintinai perduoda rezidentui prekes, paslaugas ar finansinį turtą.

Kitų sektorių pervedimus sudaro visi einamieji pervedimai, neparodyti sektoriuje „Valdžios sektoriaus einamieji pervedimai“ (tarp fizinių asmenų, tarp nevyriausybinių institucijų arba organizacijų (arba tarp šių dviejų grupių), tarp fizinių asmenų bei nevyriausybinių institucijų arba organizacijų ir vyriausybinių institucijų).

Tiesioginės investicijos. Tai tarptautinių investicijų kategorija, apimanti ilgalaikius ekonominius finansinius santykius ir interesus tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės. TUI sudaro akcinis kapitalas (akcijos, įvertintos rinkos kaina), reinvesticijos ir kitas kapitalas (tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės tarpusavio įsipareigojimai skolinantis ir skolinant turtą).

Reinvesticijas sudaro tiesiogiai užsienio investuotojui priklausanti pelno (nuostolio) dalis, kuri jam ataskaitiniu laikotarpiu nepaskirstyta dividendų forma, o likusi įmonėje (proporcingai pagal tiesioginį akcijų dalyvavimą) ir filialų įplaukos, nepervestos tiesioginiam investuotojui.

Oficialiosios tarptautinės atsargos. Tai likvidus, turintis didelę paklausą ir kreditingumą Lietuvos banko valdomas šalies užsienio turtas. Oficialiosios tarptautinės atsargos prireikus gali būti panaudotos netiesiogiai reguliuojant tarptautinių mokėjimų disbalansą, darant poveikį valiutų kursui ar kitiems panašioms tikslams.

Statistinės informacijos šaltiniai

Respondentas	Duomenų šaltiniai	Rodikliai	Duomenų pateikimo periodiškumas	Duomenų pateikimo terminas
Komeraciniai bankai	Ataskaita mokėjimų balansui sudaryti (forma B-09-01)	Duomenys apie paslaugų sandorius su nerezidentais, investicijų pajamas, einamuosius pervedimus. Tiesioginių investicijų, investicijų portfelio ir kitų investicijų srautai ir likučiai, likučių pasikeitimo veiksniai. Pagrindinių rodiklių duomenys, paskirstyti pagal šalis.	Ketvirtis	Per 25 d. ataskaitiniam ketvirčiui pasibaigus
	Ataskaita mokėjimų balansui sudaryti (forma B-09-02)	Apima 40 pagrindinių rodiklių. Tik duomenys apie srautus.	Mėnuo	Per 15 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
	Ataskaita apie tarptautinius mokėjimus (forma B-09-03)	Tiktai suvestiniai duomenys apie tarptautinius mokėjimus (įplaukos ir mokėjimai) pagal pagrindinius mokėtojus.	Mėnuo	10 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
	Ataskaita apie pervedimus iš užsienio	Ataskaitiniai duomenys apie buvusiems Rusijos kariškiams pervedamas pensijas.	Mėnuo	Per 15 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
Lietuvos bankas	Duomenys apie LB pajamas ir išlaidas, LB balanso duomenys. Informacija apie LB atpirkimo sandorius, užsienio valiutos pirkimo-pardavimo sandorių duomenys. Duomenys apie registruojamas paskolas be valstybės garantijos.	Piniginio aukso, SST, atsargų pozicijos TVF likučių pokyčiai, užsienio valiutos atpirkimo sandoriai, kiti turto ir įsipareigojimų pokyčiai, valiutų kursai ir piniginio aukso kainos.	Mėnuo	Duomenys apie tarptautines oficialiąsias atsargas per 3 d., o duomenys apie LB sandorių su nerezidentais pajamas ir išlaidas – per 15 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
	LB vertybinių popierių duomenų bazių duomenys	Duomenys apie vertybinių popierių likučius pagal priemones, emitento šalis ir sektorius, valiutas. Vertybinių popierių palūkanos.	Mėnuo	Pagal poreikį
Europos	ECB Centrinės	Duomenys apie vertybinių	Mėnuo	Pagal poreikį

centrinis bankas	vertybinių popierių duomenų bazės duomenys	popierių likučius pagal priemones, emitento šalis ir sektorius, valiutas, vertybinių popierių palūkanas.		
Ne PFI	Įmonės ir nerezidentų finansinės-komercinės veiklos ataskaita (forma B-09-04)	Finansiniai reikalavimai ir įsipareigojimai nerezidentams (paskolos, įsiskolinimai už prekes ir paslaugas, skolos vertybiniai popieriai, investicijų pajamos, suteiktos ir gautos paslaugos).	Mėnuo	Per 15 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
Statistikos departamentas	Įmonės finansinės-komercinės veiklos su nerezidentais ataskaita (forma F-06) (teikia apie 5 000 įmonių)	Finansiniai reikalavimai ir įsipareigojimai nerezidentams (akcijų, skolos vertybinių popierių, indėlių bankuose, paskolų, įsiskolinimų už prekes ir paslaugas likučiai ir srautai, investicijų pajamos, paslaugų eksportas ir importas). Finansinių rodiklių ir paslaugų duomenys paskirstyti pagal šalis.	Ketvirtis Metai	Per 60 d. ataskaitiniam laikotarpiui pasibaigus
	Užsienio prekybos statistikos duomenys (pagal muitinės deklaracijų ir Intrastato ataskaitų duomenis)	Bendros prekių eksporto ir importo apimtys pagal prekių grupes ir šalis (prekybos partneres).	Mėnuo	Per 25 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus (bendri eksporto ir importo duomenys); kiti duomenys 4 d. po paskelbimo
	TUI ataskaita (forma TUI-01) (teikia apie 3 000 įmonių)	Visi TUI komponentai: akcinis kapitalas (likučiai ir srautai); reinvesticijos, skolos priemonės (likučiai ir srautai); TUI pajamos ir išlaidos. Visi duomenys paskirstyti pagal veiklas ir šalis, atskirai TUI užsienyje ir Lietuvoje.	Ketvirtis Metai	Per 60 d. ataskaitiniam laikotarpiui pasibaigus
	Įmonės, teikiančios turizmo paslaugas, ataskaita (forma F-09)	Atvykstamojo ir išvykstamojo turizmo paslaugos vertine išraiška, turistų skaičius pagal šalis, kelionės trukmė, vienadienių turistų skaičius.	Ketvirtis	Per 60 d. ataskaitiniam ketvirčiui pasibaigus
	Apgyvandinimo paslaugų ataskaita (forma HOT-01)	Svečių skaičius pagal šalis, nakvynių skaičius, pajamos iš nerezidentų.	Ketvirtis	Per 60 d. ataskaitiniam ketvirčiui pasibaigus
	Sanatorijos ir	Svečių skaičius pagal	Ketvirtis	Per 60 d.

	(ar) reabilitacijos centro ataskaita (forma SAN-01)	šalis, nakvynių skaičius, pajamos iš nerezidentų.		ataskaitiniam ketvirčiui pasibaigus
	Duomenys apie humanitarinę pagalbą	Ataskaitiniai duomenys apie humanitarinės pagalbos (labdaros) siuntas į Lietuvą.	Mėnuo	Per 25 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
Lietuvos Respublikos Finansų ministerija	Įplaukų, gautų iš nerezidentų už Lietuvos Respublikoje privatizuotus objektus, ataskaita (forma B-09-05)	Įplaukos gautos iš nerezidentų už privatizuotus objektus.	Mėnuo	Per 25 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
	Europos Sąjungos finansinės paramos Lietuvai ataskaita (forma B-09-06)	Įplaukos iš PHARE ir ES paramos fondų, duomenys apie užsienio humanitarinę pagalbą.	Mėnuo	Per 25 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
	Lietuvos įmokų (įnašų) į Europos Sąjungos biudžetą ataskaita (forma B-09-07)	Mokėjimai į ES biudžetą.	Mėnuo	Per 25 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
	Nerezidentams išplatintų skolos vertybinių popierių ir iš nerezidentų gaunamų paskolų ataskaita (forma B-09-08)	Paskolų registro duomenys apie valstybės vardu ir su valstybės garantija gautas ir gražintas užsienio paskolas, išplatintas ir valstybės išpirktas euroobligacijas (pagal šalis kreditorės), paskolų ir euroobligacijų administravimo išlaidos, mokėtinos palūkanos.	Mėnuo	Per 25 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
	Ataskaitiniai duomenys apie Lietuvos biudžeto konsulines pajamas		Ketvirtis Metai	Per 60 d. ataskaitiniam laikotarpiui pasibaigus
	Ataskaitiniai duomenys apie dalyvavimą tarptautinėse finansinėse organizacijose	Duomenys apie įsigytas akcijas, įmokas už pasirašytas akcijas.	Ketvirtis Metai	Per 60 d. ataskaitiniam laikotarpiui pasibaigus
	Ataskaitiniai duomenys apie numatomas gauti ir gražinti		Mėnuo	Per 3 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus

	paskolas ir apie užsienyje investuotas lėšas			
Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerija	Ataskaitiniai duomenys apie Lietuvos Respublikos ambasadų ir atstovybių išlaidas	Lietuvos ambasadų ir atstovybių išlaidos.	Mėnuo	Per 25 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
	Ataskaitiniai duomenys apie Lietuvos Respublikos dalyvavimą tarptautinėse organizacijose	Duomenys apie stojamuosius ir nario mokesčius ir kt.	Mėnuo	Per 25 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
	Ataskaitiniai duomenys apie dvišalių techninės pagalbos projektų vykdymą	Duomenys apie projektų vykdymą pagal valstybes.	Mėnuo	Per 25 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos	Ataskaitiniai duomenys apie pridėtinės vertės mokesčio grąžinimą užsienio ambasadoms ir atstovybėms, reziduojančioms Lietuvoje		Mėnuo	Per 25 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
	Ataskaitiniai duomenys apie nerezidentams išmokėtą darbo užmokestį		Ketvirtis Metai	Per 60 d. ataskaitiniam laikotarpiui pasibaigus
Akcinė bendrovė „Lietuvos centrinis vertybinių popierių depozitoriumas“	Vertybinių popierių statistika	Ataskaitiniai duomenys apie vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų sąskaitose esančių vertybinių popierių pasiskirstymą tarp Lietuvos ūkio subjektų ir nerezidentų (pagal kiekvieną vertybinį popierių).	Mėnuo	Per 25 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija	Duomenys apie įmokas	Ataskaitiniai duomenys apie nerezidentų įmokas ir išmokas už akcijų paketus.	Mėnuo	Per 25 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
	Duomenys apie pajamas	Vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų gautos pajamos.	Ketvirtis	Per 40 d. ataskaitiniam ketvirčiui pasibaigus

<i>OMX Nordic Exchange</i>	Duomenys apie vertybinių popierių kainas	Duomenys apie Baltijos šalyse registruotų nuosavybės ir skolos vertybinių popierių bei kolektyvinių investavimo fondų vienetų kainas.	Diena	Kiekvieną darbo dieną
Pensijų ir kolektyvinio investavimo fondai	Pranešimas apie fondo investicijų portfelio sudėtį	Laikotarpio pabaigos duomenys apie vertybinių popierių kiekį, valiutą, nominaliąją, išigijimo ir rinkos vertę, palūkanų normą pagal vertybinių popierių rūšis ir valstybes.	Mėnuo	Per 10 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba	Duomenys apie įplaukas iš užsienio	Ataskaitiniai duomenys apie Lietuvoje reziduojančių diplomatinių tarnybų sumokėtas socialinio draudimo įmokas už samdomus Lietuvos piliečius (pagal valstybes). Ataskaitiniai duomenys apie gautas iš užsienio ir į kitas valstybes pervestas lėšas, skirtas pensijoms (pagal valstybes).	Mėnuo	Per 25 d. ataskaitiniam mėnesiui pasibaigus
Miestų ir rajonų savivaldybės	Įplaukos, gautos iš nerezidentų	Duomenys apie įplaukas, gautas iš nerezidentų už jiems parduotus arba išnuomotus savivaldybės objektus.	Metai	Per 60 d. ataskaitiniams metams pasibaigus

Šaltinis: Statistikos departamentas <http://www.lb.lt/lt/statistika/met5sk.html>

Mokėjimų balanso struktūra pagal P. Makgratą

EINAMOJI SĄSKAITA	
1. Prekių eksportas	Įplaukos (+)
2. Prekių importas	Išplaukos (-)
Prekių prekybos balansas	
3. Paslaugų eksportas	Įplaukos (+)
4. Paslaugų importas	Išplaukos (-)
Balansas paslaugoms	
5. Prekybos balansas	
6. Palūkanų pajamos iš užsienyje turimo turto	Įplaukos (-)
7. Palūkanų mokėjimai už užsieniečiams priklausantį turtą, laikomą Lietuvoje	Išplaukos (-)
8. Grynieji vienašališki perdavimai	Įplaukos arba Išplaukos
Balansas	
9. Einamosios sąskaitos balansas	
KAPITALO SĄSKAITA	
10. Užsienio aktyvai šalyje, kiti nei oficialūs valiutos rezervai	Įplaukos (+)
11. Vietinių piliečių aktyvai užsienyje, kiti nei oficialūs valiutos rezervai	Išplaukos (-)
12. Kapitalo sąskaitos balansas	
13. Oficialūs užsienio valiutos rezervai	
14. Oficialūs vietinės valiutos rezervai	
15. Grynasis oficialių valiutos rezervų kaupimas	13 + 14eilutės

Šaltinis: Startienė, G. Tarptautinės prekybos finansavimas. (2002). Kaunas: Technologija

Mokėjimų balanso struktūra pagal A. Baklį

Prekių ir paslaugų eksportas (-)
Prekių ir paslaugų importas (=)
Prekių ir paslaugų balansas (+)
Pajamos iš palūkanų, pelnai ir dividendai (+)
Pervedimai (=)
Einamoji sąskaita (+)
Tiesioginės investicijos (+)
Ilgalaikio kapitalo judėjimas (portfelinės investicijos į užsienio nuosavybės vertybinius popierius) (=)
Pagrindinis balansas (+)
Trumpalaikio kapitalo judėjimas (depozitai bankuose ir trumpalaikės valiutinės spekuliacijos) (+)
Valiutų srautų balansas (+)
Oficialusis finansavimas (valstybinio kapitalo judėjimas: pakeitimai TVF balanse, tarptautiniu atsargų pokyčiai) (=) 0

Šaltinis: Buckley, A. *Multinacional finance*. (1996). London. Prentice Hall Europe

Bendra Mokėjimų balanso schema**I. EINAMOJI SĄSKAITA****A. Prekės ir paslaugos**

Prekės

1. Eksportas**2. Importas**

Paslaugos

B. Pajamos

Darbo pajamos

*Investicijų pajamos***C. Einamieji pervedimai**

Vyriausybė

Kiti sektoriai

II. KAPITALO IR FINANSINĖS SĄSKAITŲ BALANSAS**A. Kapitalo sąskaita**

Kapitalo neatlygintini pervedimai

B. Finansinė sąskaita

Tiesioginės investicijos

Investicijų portfelis

Kitos investicijos

Oficialiosios tarptautinės atsargos

III. KLAIDOS IR PRALEIDIMAI

Šaltinis: Snieška, V., Baumilienė V ir kt. (2005). *Makroekonomika*. Technologija, Kaunas.

Mokėjimų balanso variacijos rodikliai

	Mokėjimų balanso apimties variacija	Nuokrypis nuo vidurkio	Nuokrypis nuo vidurkio kvadratas
Metai	x_i	$x_i - \bar{x}$	$(x_i - \bar{x})^2$
1997	-764,8	-473,62	224315,90
1998	-1007	-715,82	512398,27
1999	-190,54	100,64	10128,41
2000	-508,9	-217,72	47402,00
2001	-615,2	-324,02	104988,96
2002	-563	-271,82	73886,11
2003	-490,8	-199,62	39848,14
2004	-512,3	-221,12	48894,05
2005	146,39	437,57	191467,50
2006	780,96	1072,14	1149484,18
2007	522,18	813,36	661554,49
Iš viso:	-3203,01	-	3064368,03
Vidurkis:	-291,18	-	-
Dispersija:			278578,91
Standartinis nuokrypis:			527,81
Variacinis užmojis:			1545,76
Variacinis koeficientas:			-1,81

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Einamosios sąskaitos balansas ir jo palyginimas su BVP 1997 – 2007 m.

	Einamosios sąskaitos balansas, mln. Lt					Palyginus su BVP, %				
	Ketvirčiai				Metai	Ketvirčiai				Metai
	I	II	III	IV		I	II	III	IV	
1997	-771,73	-967,41	-556,63	-1 629,64	-3 925,41	-9,3	-9,9	-5,1	-14,9	-9,8
1998	-914,68	-1 169,34	-1 506,10	-1 602,36	-5 192,48	-9,4	-10,4	-12,5	-13,7	-11,6
1999	-750,21	-1 511,31	-992,63	-1 522,15	-4 776,30	-7,7	-13,3	-8,6	-13,7	-10,9
2000	-573,36	-688,56	-420,86	-1 016,81	-2 699,59	-5,5	-6,0	-3,6	-8,4	-5,9
2001	-546,29	-485,66	-7,27	-1 255,74	-2 294,96	-5,0	-4,0	-0,1	-9,7	-4,7
2002	-512,58	-792,41	-177,20	-1 188,40	-2 670,59	-4,5	-6,0	-1,3	-8,6	-5,1
2003	-476,21	-1 158,06	-734,76	-1 484,97	-3 854,00	-3,8	-8,2	-5,0	-9,7	-6,8
2004	-1 025,51	-1 578,29	-1 188,35	-1 019,58	-4 811,73	-7,6	-10,2	-7,3	-5,9	-7,7
2005	-776,93	-1 349,88	-1 418,71	-1 569,41	-5 114,93	-5,2	-7,6	-7,4	-7,8	-7,1
2006	-1 703,25	-1 780,83	-2 573,56	-2 751,23	-8 808,87	-9,8	-8,8	-11,6	-12,0	-10,6
2007	-2 952,25	-4 267,60	-3 421,81	-3 683,77	-13 247,5	-14,6	-17,5	-13,1	-13,5	-14,6

Šaltinis: [Internete]. [žiūrėta 2009-01-12]. Prieiga per Internetą: www.lb.lt

Einamosios sąskaitos balanso dinamikos eilučių rodikliai 1997-2007 m.

Metai	Einamosios sąskaitos balansas, mln.Lt.	Absoliutus lygio padidėjimas, tūkst.		Didėjimo tempas, %	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
1997	-3925,41	-	-	-	-
1998	-5192,48	-1267,07	-1267,07	32,28	32,28
1999	-4776,3	-850,89	416,18	21,68	-8,02
2000	-2699,59	1225,82	2076,71	-31,23	-43,48
2001	-2294,96	1630,45	404,63	-41,54	-14,99
2002	-2670,59	1254,82	-375,63	-31,97	16,37
2003	-3854,00	71,41	-1183,41	-1,82	44,31
2004	-4811,73	-886,32	-957,73	22,58	24,85
2005	-5114,93	-1189,52	-303,2	30,30	6,30
2006	-8808,87	-4883,46	-3693,94	124,41	72,22
2007	-13247,5	-9322,09	-4438,63	237,48	50,39

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Prekių dinamikos eilučių rodikliai 1997-2007 m.

Metai	Prekių sąskaita, mln. Lt	Absoliutus lygio padidėjimas, tūkst.		Didėjimo tempas,	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
1997	-4589,95				
1998	-6073,43	-1483,48	-1483,48	32,32	32,32
1999	-5618,26	-1028,31	455,17	22,40	-7,49
2000	-4415,07	174,88	1203,19	-3,81	-21,42
2001	-4432,16	157,79	-17,09	-3,44	0,39
2002	-4867,76	-277,81	-435,6	6,05	9,83
2003	-5140,76	-550,81	-273	12,00	5,61
2004	-6630,86	-2040,91	-1490,1	44,46	28,99
2005	-8145,00	-3555,05	-1514,14	77,45	22,83
2006	-11522,04	-6932,09	-3377,04	151,03	41,46
2007	-14151,06	-9561,11	-2629,02	208,31	22,82

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Importo dinamikos eilučių rodikliai 1997-2007 m.

Metai	Importo straipsnis	Absoliutus lygio padidėjimas, tūkst.		Didėjimo tempas,	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
1997	-21359,6				
1998	-21919,7	-560,13	-560,12	2,62	2,62
1999	-18205	3154,61	3714,74	-14,77	-16,95
2000	-20616,6	743,03	-2411,58	-3,48	13,25
2001	-23987,7	-2628,11	-3371,14	12,30	16,35
2002	-26880,7	-7166,24	-2893,03	25,85	12,06
2003	-28525,8	-7166,24	-1645,1	33,55	6,12
2004	-32449,9	-11090,32	-3924,08	51,92	13,76
2005	-40912,3	-19552,7	-8462,38	91,54	26,08
2006	-50410,4	-29050,78	-9498,08	136,01	23,22
2007	-57385,3	-36025,69	-6974,91	168,66	13,84

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Eksporto dinamikos eilučių rodikliai 1997-2007 m.

Metai	Eksportas, mln. Lt	Absoliutus lygio padidėjimas, tūkst.		Didėjimo tempas,	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
1997	16769,65				
1998	15846,3	-923,35	-923,35	-5,51	-5,51
1999	12586,73	-4182,92	-3259,57	-24,94	-20,57
2000	16201,5	-568,15	3614,77	-3,39	28,72
2001	19555,55	2785,9	3354,05	16,61	20,70
2002	22012,98	6615,43	2457,43	31,27	12,57
2003	23385,08	6615,43	1372,1	39,45	6,23
2004	25819,06	9049,41	2433,98	53,96	10,41
2005	32767,3	15997,65	6948,24	95,40	26,91
2006	38888,34	22118,69	6121,04	131,90	18,68
2007	43234,23	26464,58	4345,89	157,81	11,18

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp eksporto ir prekių straipsnio

Metai	Eksportas (x)	Prekių straipsnis (y)	x^2	y^2	xy
1997	16769,65	-4589,95	281221161,12	21067641,00	-76971855,02
1998	15846,3	-6073,43	251105223,69	36886551,96	-96241393,81
1999	12586,73	-5618,26	158425772,09	31564845,43	-70715521,69
2000	16201,5	-4415,16	262488602,25	19493637,83	-71532214,74
2001	19555,55	-4432,16	382419535,80	19644042,27	-86673326,49
2002	22012,98	-4867,86	484571288,48	23696060,98	-113835295,53
2003	23385,08	-5140,76	546861966,61	26427413,38	-120217083,86
2004	25819,06	-6630,86	666623859,28	43968304,34	-171202572,19
2005	3276,3	-8145	1073695949,29	66341025,00	-266889658,50
2006	38888,34	-11522,04	1512302987,96	132757405,76	-448073009,01
2007	43234,23	-14151,06	1869198643,69	200252499,12	-611810182,78
Σ	267066,72	-75586,54	7488914990,27	622099427,07	-2134162113,62
r=-0,93, R=0,86					

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\bar{x} = 24278,79; \quad \bar{y} = -6871,50;$$

$$\bar{x}^2 = 680810453,66; \quad \bar{y}^2 = 56554493,37;$$

$$\bar{xy} = -194014737,60;$$

$$\sigma_x^2 = 680810453,66 - 24278,79^2 = 91350809,8; \quad \sigma_y^2 = 56554493,37 - (-6871,50)^2 = 9336981,12; \quad \sigma_x = \sqrt{91350812,8} = 9557,76$$

$$\sigma_y = \sqrt{9336981,12} = 3055,65;$$

$$r = \frac{-194014737,60 - 24278,79 \times (-6871,50)}{9557,76 \times 3055,65} = \frac{-27183032,11}{29205169,34} = -0,93;$$

$$R^2 = 0,86;$$

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp eksporto ir prekių straipsnio

Metai	Importas (x)	Prekių straipsnis (y)	x^2	y^2	xy
1997	-21359,6	-4589,95	456232512,16	21067641,00	98039496,02
1998	-21919,73	-6073,43	480474563,27	36886551,96	133127945,77
1999	-18204,99	-5618,26	331421660,90	31564845,43	102280367,12
2000	-20616,57	-4415,16	425042958,56	19493637,83	91025455,20
2001	-23987,71	-4432,16	575410231,04	19644042,27	106317368,75
2002	-26880,74	-4867,86	722574182,95	23696060,98	130851679,02
2003	-28525,84	-5140,76	813723547,71	26427413,38	146644497,24
2004	-32449,92	-6630,86	1052997308,01	43968304,34	215170876,53
2005	-40912,3	-8145	1673816291,29	66341025,00	333230683,50
2006	-50410,38	-11522,04	2541206411,74	132757405,76	580830414,78
2007	-57385,29	-14151,06	3293071508,38	200252499,12	812062681,91
Σ	-342653,07	-75586,54	12365971176,02	622099427,07	2749581465,83
r=0,95; R=0,90					

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\bar{x} = -31150,28 \quad \bar{y} = -6871,50;$$

$$\bar{x}^2 = 1124179197,82; \quad \bar{y}^2 = 56554493,37$$

$$\bar{xy} = 249961951,44$$

$$\sigma_x^2 = 1124179197,82 - (-31150,28)^2 = 153839253,74; \quad \sigma_x = \sqrt{153839253,74} = 12403,2$$

$$\sigma_y^2 = 56554493,37 - (-6871,50)^2 = 9336981,12; \quad \sigma_y = \sqrt{9336981,12} = 3055,65;$$

$$r = \frac{249961951,44 - (-31150,28) \times (-6871,50)}{12403,2 \times 3055,65} = \frac{35912802,42}{37899838,08} = 0,95;$$

$$R^2 = 0,90;$$

15 priedas

Prekių ir paslaugų eksporto procentinis santykis su BVP

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Prekių ir paslaugų eksportas	20897,04	20282,45	16952,9	20436,5	24182,31	27411,4	29120,91	32616,69	41408,72	48828,76	53450,41
BVP	39997,6	44698,6	43666,7	45736,8	48636,9	52070	56959,4	62697,8	72060,4	82792,8	98138,7
Eksportas/BVP, %	52,25	45,38	38,82	44,68	49,72	52,64	51,13	52,02	57,46	58,98	54,46

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Statistikos departamentu prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/statistika/met5sk.html>>;

16 priedas

Prekių straipsnio variacijos rodikliai

	Prekių straipsnio apimtys variacija	Nuokrypis nuo vidurkio	Nuokrypis nuo vidurkio kvadratas
Metai	x_i	$x_i - \bar{x}$	$(x_i - \bar{x})^2$
1997	-4589,95	2281,54	5205424,77
1998	-6073,43	798,06	636899,76
1999	-5618,26	1253,23	1570585,43
2000	-4415,07	2456,42	6033999,22
2001	-4432,16	2439,33	5950330,85
2002	-4867,76	2003,73	4014933,91
2003	-5140,76	1730,73	2995426,33
2004	-6630,86	240,63	57902,80
2005	-8145	-1273,51	1621827,72
2006	-11522,04	-4650,55	21627615,30
2007	-14151,06	-7279,57	52992139,38
Iš viso:	-75586,35	-	102707085,48
Vidurkis:	-6871,49	-	-

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Paslaugų dinamikos eilučių rodikliai 1997-2007 m.

Metai	Paslaugų sąskaitos balansas, mln.Lt	Absoliutus lygio padidėjimas, tūkst.		Didėjimo tempas,	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
1997	537,91				
1998	962,84	424,93	424,93	79,00	79
1999	1221,62	683,71	258,78	127,10	26,88
2000	1520,33	982,42	298,71	182,64	24,45
2001	1825,91	1288	305,58	239,45	20,10
2002	1987,75	1449,84	161,84	269,53	8,86
2003	1887,91	1350	-99,84	250,97	-5,02
2004	2262,89	1724,98	374,98	320,68	19,86
2005	2926,06	2388,15	663,17	443,97	29,31
2006	2971,54	2433,63	45,48	452,42	1,55
2007	2080,12	1542,21	-891,42	286,70	-30,00

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp transporto paslaugų ir paslaugų straipsnio

Metai	Transporto paslaugos (x)	Paslaugų straipsnis (y)	x^2	y^2	xy
1997	329,99	537,91	108893,40	289347,17	177504,92
1998	672,33	962,84	452027,63	927060,87	647346,22
1999	743,94	1221,62	553446,72	1492355,42	908811,98
2000	1082,09	1520,33	1170918,77	2311403,31	1645133,89
2001	1180,86	1825,91	1394430,34	3333947,33	2156144,08
2002	1309,7	1987,75	1715314,09	3951150,06	2603356,18
2003	1301,83	1887,91	1694761,35	3564204,17	2457737,88
2004	1919,18	2262,89	3683251,87	5120671,15	4342893,23
2005	1916,37	2926,06	3672473,98	8561827,12	5607413,60
2006	2283,68	2971,54	5215194,34	8830049,97	6786046,47
2007	2341,4	2080,12	5482153,96	4326899,21	4870392,97
Σ	15081,37	20184,88	25142866,45	42708915,79	32202781,41

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\bar{x} = 1371,03;$$

$$\bar{y} = 1834,99;$$

$$x^2 = 2285715,13;$$

$$y^2 = 3882628,71;$$

$$xy = 2927525,58;$$

$$\sigma_x^2 = 2285715,13 - 1371,03^2 = 405981,90; \quad \sigma_x = \sqrt{405981,90} = 637,17;$$

$$\sigma_y^2 = 3882628,71 - 1834,99^2 = 515443,74; \quad \sigma_y = \sqrt{515443,74} = 717,94;$$

$$r = \frac{2927525,58 - 1371,03 \times 1834,99}{637,17 \times 717,94} = \frac{411693,82}{457449,83} = 0,89;$$

$$R^2 = 0,79;$$

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp kelionės ir paslaugų straipsnio

Metai	Kelionės (x)	Paslaugų straipsnis (y)	x^2	y^2	xy
1997	328,71	537,91	108050,26	289347,17	176816,40
1998	669,4	962,84	448096,36	927060,87	644525,10
1999	838,03	1221,62	702294,28	1492355,42	1023754,21
2000	553,06	1520,33	305875,36	2311403,31	840833,71
2001	658,1	1825,91	433095,61	3333947,33	1201631,37
2002	624,25	1987,75	389688,06	3951150,06	1240852,94
2003	510,97	1887,91	261090,34	3564204,17	964665,37
2004	393,82	2262,89	155094,19	5120671,15	891171,34
2005	494,29	2926,06	244322,60	8561827,12	1446322,20
2006	351,84	2971,54	123791,39	8830049,97	1045506,63
2007	18,96	2080,12	359,48	4326899,21	39439,08
Σ	5441,43	20184,88	3171757,95	42708915,79	9515518,34

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\bar{x} = 494,68;$$

$$\bar{y} = 1834,99;$$

$$s_x^2 = 288341,63;$$

$$s_y^2 = 3882628,71;$$

$$\bar{xy} = 865047,12;$$

$$\sigma_x^2 = 288341,63 - 494,68^2 = 43637,83; \quad \sigma_x = \sqrt{43637,83} = 208,90;$$

$$\sigma_y^2 = 3882628,71 - 1834,99^2 = 515443,74; \quad \sigma_y = \sqrt{515443,74} = 717,94;$$

$$r = \frac{865047,12 - 494,68 \times 1834,99}{208,90 \times 717,94} = \frac{-42676,94}{149977,67} = -0,002;$$

$$R^2 \approx 0;$$

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp ryšio paslaugų ir paslaugų straipsnio

Metai	Ryšio paslaugos (x)	Paslaugų straipsnis (y)	x^2	y^2	xy
1997	-10,1	537,91	102,01	289347,17	-5432,89
1998	-8,04	962,84	64,64	927060,87	-7741,23
1999	-0,83	1221,62	0,69	1492355,42	-1013,94
2000	8,33	1520,33	69,39	2311403,31	12664,35
2001	-4,86	1825,91	23,62	3333947,33	-8873,92
2002	-30,15	1987,75	909,02	3951150,06	-59930,66
2003	27,61	1887,91	762,31	3564204,17	52125,20
2004	20,01	2262,89	400,40	5120671,15	45280,43
2005	29,4	2926,06	864,36	8561827,12	86026,16
2006	21,95	2971,54	481,80	8830049,97	65225,30
2007	15,34	2080,12	235,32	4326899,21	31909,04
Σ	68,66	20184,88	3913,56	42708915,79	210237,83

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\bar{x} = 6,24;$$

$$\bar{y} = 1834,99;$$

$$s_x^2 = 355,78;$$

$$s_y^2 = 3882628,71;$$

$$\bar{xy} = 19112,53;$$

$$\sigma_x^2 = 355,78 - 6,24^2 = 316,82; \quad \sigma_x = \sqrt{316,82} = 17,80;$$

$$\sigma_y^2 = 3882628,71 - 1834,99^2 = 515443,74; \quad \sigma_y = \sqrt{515443,74} = 717,94;$$

$$r = \frac{19112,53 - 6,24 \times 1834,99}{17,80 \times 717,94} = \frac{7658,86}{12779,33} = 0,60;$$

$$R^2 = 0,36;$$

21 priedas

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp statybų ir paslaugų straipsnio

Metai	Statybos (x)	Paslaugų straipsnis (y)	x^2	y^2	xy
1997	10,51	537,91	110,46	289347,17	5653,43
1998	-272,1	962,84	74038,41	927060,87	-261988,76
1999	-79,47	1221,62	6315,48	1492355,42	-97082,14
2000	19,08	1520,33	364,05	2311403,31	29007,90
2001	13,69	1825,91	187,42	3333947,33	24996,71
2002	53,77	1987,75	2891,21	3951150,06	106881,32
2003	48,58	1887,91	2360,02	3564204,17	91714,67
2004	62,58	2262,89	3916,26	5120671,15	141611,66
2005	56,82	2926,06	3228,51	8561827,12	166258,73
2006	33,22	2971,54	1103,57	8830049,97	98714,56
2007	-46,46	2080,12	2158,53	4326899,21	-96642,38
Σ	-99,78	20184,88	96673,91	42708915,79	209125,69

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\bar{x} = -9,07; \quad \bar{y} = 1834,99;$$

$$s_x^2 = 8788,54; \quad s_y^2 = 3882628,71;$$

$$\bar{xy} = 19011,43;$$

$$\sigma_x^2 = 8788,54 - (-9,07)^2 = 8706,26; \quad \sigma_x = \sqrt{8706,26} = 93,31;$$

$$\sigma_y^2 = 3882628,71 - 1834,99^2 = 515443,74; \quad \sigma_y = \sqrt{515443,74} = 717,94;$$

$$r = \frac{19011,43 - (-9,07) \times 1834,99}{93,31 \times 717,94} = \frac{35656,54}{66990,98} = 0,53;$$

$$R^2 = 0,28;$$

22 priedas

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp draudimo ir paslaugų straipsnio

Metai	Draudimas (x)	Paslaugų straipsnis (y)	x^2	y^2	xy
1997	-2,81	537,91	7,90	289347,17	-1511,53
1998	-11,03	962,84	121,66	927060,87	-10620,13
1999	-12,64	1221,62	159,77	1492355,42	-15441,28
2000	-20,64	1520,33	426,01	2311403,31	-31379,61
2001	-44,64	1825,91	1992,73	3333947,33	-81508,62
2002	-97,14	1987,75	9436,18	3951150,06	-193090,04
2003	-38,18	1887,91	1457,71	3564204,17	-72080,40
2004	-57,6	2262,89	3317,76	5120671,15	-130342,46
2005	-76,89	2926,06	5912,07	8561827,12	-224984,75
2006	-150,62	2971,54	22686,38	8830049,97	-447573,35
2007	-239,95	2080,12	57576,00	4326899,21	-499124,79
Σ	-752,14	20184,88	103094,18	42708915,79	-1707656,97

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\bar{x} = -68,38; \quad \bar{y} = 1834,99;$$

$$s_x^2 = 9372,20; \quad s_y^2 = 3882628,71;$$

$$\bar{xy} = -155241,54;$$

$$\sigma_x^2 = 9372,20 - (-68,38)^2 = 4696,87; \quad \sigma_x = \sqrt{4696,87} = 68,53;$$

$$\sigma_y^2 = 3882628,71 - 1834,99^2 = 515443,74; \quad \sigma_y = \sqrt{515443,74} = 717,94;$$

$$r = \frac{-155241,54 - (-68,38) \times 1834,99}{68,53 \times 717,94} = \frac{-29771,66}{49200,43} = -0,61;$$

$$R^2 = 0,37;$$

23 priedas

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp finansinių paslaugų ir paslaugų straipsnio

Metai	Finansinės paslaugos (x)	Paslaugų straipsnis (y)	x^2	y^2	xy
1997	2,15	537,91	4,62	289347,17	1156,51
1998	7,03	962,84	49,42	927060,87	6768,77
1999	15,35	1221,62	235,62	1492355,42	18751,87
2000	-9,03	1520,33	81,54	2311403,31	-13728,58
2001	10,65	1825,91	113,42	3333947,33	19445,94
2002	-2,97	1987,75	8,82	3951150,06	-5903,62
2003	10,4	1887,91	108,16	3564204,17	19634,26
2004	16,88	2262,89	284,93	5120671,15	38197,58
2005	29,61	2926,06	876,75	8561827,12	86640,64
2006	32,37	2971,54	1047,82	8830049,97	96188,75
2007	39,26	2080,12	1541,35	4326899,21	81665,51
Σ	151,7	20184,88	4352,46	42708915,79	348817,63

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\bar{x} = 13,79; \quad \bar{y} = 1834,99;$$

$$s_x^2 = 395,68; \quad s_y^2 = 3882628,71;$$

$$\bar{xy} = 31710,69;$$

$$\sigma_x^2 = 395,68 - 13,79^2 = 205,49; \quad \sigma_x = \sqrt{205,49} = 14,33;$$

$$\sigma_y^2 = 3882628,71 - 1834,99^2 = 515443,74; \quad \sigma_y = \sqrt{515443,74} = 717,94;$$

$$r = \frac{31710,69 - 13,79 \times 1834,99}{14,33 \times 717,94} = \frac{6404,53}{10288,08} = 0,62;$$

$$R^2 = 0,38;$$

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp kompiuterinių ir informatikos paslaugų ir paslaugų straipsnio

Metai	Kompiuterinės ir informatikos paslaugos (x)	Paslaugų straipsnis (y)	x^2	y^2	xy
1997	-0,13	537,91	0,02	289347,17	-69,93
1998	15,8	962,84	249,64	927060,87	15212,87
1999	20,92	1221,62	437,65	1492355,42	25556,29
2000	9,98	1520,33	99,60	2311403,31	15172,89
2001	57,98	1825,91	3361,68	3333947,33	105866,26
2002	27,21	1987,75	740,38	3951150,06	54086,68
2003	38,74	1887,91	1500,79	3564204,17	73137,63
2004	29,8	2262,89	888,04	5120671,15	67434,12
2005	14,64	2926,06	214,33	8561827,12	42837,52
2006	-12,19	2971,54	148,60	8830049,97	-36223,07
2007	-5,96	2080,12	35,52	4326899,21	-12397,52
Σ	196,79	20184,88	7676,24	42708915,79	350613,75

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\bar{x} = 17,89; \quad \bar{y} = 1834,99;$$

$$\bar{x}^2 = 697,84; \quad \bar{y}^2 = 3882628,71;$$

$$\bar{xy} = 31873,98;$$

$$\sigma_x^2 = 697,84 - 17,89^2 = 377,79; \quad \sigma_x = \sqrt{377,79} = 19,44;$$

$$\sigma_y^2 = 3882628,71 - 1834,99^2 = 515443,74; \quad \sigma_y = \sqrt{515443,74} = 717,94;$$

$$r = \frac{31873,98 - 17,89 \times 1834,99}{19,44 \times 717,94} = \frac{-953,98}{13956,75} = -0,07;$$

$$R^2 = 0,0049;$$

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp naudojimosi nuosavybės teisėmis ir paslaugų straipsnio

Metai	Naudojimosi nuos. teisėmis (x)	Paslaugų straipsnis (y)	x^2	y^2	xy
1997	-14,44	537,91	208,51	289347,17	-7767,42
1998	-23,55	962,84	554,60	927060,87	-22674,88
1999	-55,96	1221,62	3131,52	1492355,42	-68361,86
2000	-48,98	1520,33	2399,04	2311403,31	-74465,76
2001	-38,81	1825,91	1506,22	3333947,33	-70863,57
2002	-41,24	1987,75	1700,74	3951150,06	-81974,81
2003	-53,82	1887,91	2896,59	3564204,17	-101607,32
2004	-47,79	2262,89	2283,88	5120671,15	-108143,51
2005	-52,06	2926,06	2710,24	8561827,12	-152330,68
2006	-64,86	2971,54	4206,82	8830049,97	-192734,08
2007	-53,91	2080,12	2906,29	4326899,21	-112139,27
Σ	-495,42	20184,88	24504,46	42708915,79	-993063,16

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\begin{aligned} \bar{x} &= -45,04; & \bar{y} &= 1834,99; \\ \bar{x}^2 &= 2227,68; & \bar{y}^2 &= 3882628,71; \\ \bar{xy} &= -90278,47; \\ \sigma_x^2 &= 2227,68 - (-45,04)^2 = 199,08; & \sigma_x &= \sqrt{199,08} = 14,11; \\ \sigma_y^2 &= 3882628,71 - 1834,99^2 = 515443,74; & \sigma_y &= \sqrt{515443,74} = 717,94; \\ r &= \frac{-90278,68 - (-45,05) \times 1834,99}{14,11 \times 717,94} = \frac{-7633,90}{10130,13} = -0,75; \end{aligned}$$

$$R^2 = 0,56;$$

26 priedas

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp kitų verslo paslaugų ir paslaugų straipsnio

Metai	Kitos verslo paslaugos (x)	Paslaugų straipsnis (y)	x^2	y^2	xy
1997	56	537,91	3136,00	289347,17	30122,96
1998	83,3	962,84	6938,89	927060,87	80204,57
1999	-103,9	1221,62	10795,21	1492355,42	-126926,32
2000	-34,8	1520,33	1211,04	2311403,31	-52907,48
2001	60,85	1825,91	3702,72	3333947,33	111106,62
2002	176,44	1987,75	31131,07	3951150,06	350718,61
2003	92,55	1887,91	8565,50	3564204,17	174726,07
2004	16,46	2262,89	270,93	5120671,15	37247,17
2005	589,28	2926,06	347250,92	8561827,12	1724268,64
2006	543,78	2971,54	295696,69	8830049,97	1615864,02
2007	145,9	2080,12	21286,81	4326899,21	303489,51
Σ	1625,86	20184,88	729985,79	42708915,79	4247914,37

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\begin{aligned} \bar{x} &= 147,81; & \bar{y} &= 1834,99; \\ \bar{x}^2 &= 66362,34; & \bar{y}^2 &= 3882628,71; \\ \bar{xy} &= 386174,03; \\ \sigma_x^2 &= 66362,34 - 147,81^2 = 44514,54; & \sigma_x &= \sqrt{44514,54} = 210,98; \\ \sigma_y^2 &= 3882628,71 - 1834,99^2 = 515443,74; & \sigma_y &= \sqrt{515443,74} = 717,94; \\ r &= \frac{386174,03 - 147,81 \times 1834,99}{210,98 \times 717,94} = \frac{114944,16}{151470,98} = 0,76; \\ R^2 &= 0,58; \end{aligned}$$

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp asmeninių, kultūros ir poilsio paslaugų draudimo ir paslaugų straipsnio

Metai	Asmeninės, kultūros ir verslo paslaugos (x)	Paslaugų straipsnis (y)	x^2	y^2	xy
1997	-21,52	537,91	463,11	289347,17	-11575,82
1998	-12,91	962,84	166,67	927060,87	-12430,26
1999	-20,75	1221,62	430,56	1492355,42	-25348,62
2000	28,55	1520,33	815,10	2311403,31	43405,42
2001	18,2	1825,91	331,24	3333947,33	33231,56
2002	57,03	1987,75	3252,42	3951150,06	113361,38
2003	53,08	1887,91	2817,49	3564204,17	100210,26
2004	22,42	2262,89	502,66	5120671,15	50733,99
2005	22,19	2926,06	492,40	8561827,12	64929,27
2006	36,28	2971,54	1316,24	8830049,97	107807,47
2007	30,75	2080,12	945,56	4326899,21	63963,69
Σ	213,32	20184,88	11533,44	42708915,79	528288,35

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\bar{x} = 19,39; \quad \bar{y} = 1834,99;$$

$$x^2 = 1048,49; \quad y^2 = 3882628,71;$$

$$xy = 48026,21;$$

$$\sigma_x^2 = 1048,49 - 19,39^2 = 672,52; \quad \sigma_x = \sqrt{672,52} = 25,93;$$

$$\sigma_y^2 = 3882628,71 - 1834,99^2 = 515443,74; \quad \sigma_y = \sqrt{515443,74} = 717,94;$$

$$r = \frac{48026,21 - 19,39 \times 1834,99}{25,93 \times 717,94} = \frac{12445,75}{18616,18} = 0,67;$$

$$R^2 = 0,45;$$

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti vyriausybės paslaugų draudimo ir paslaugų straipsnio

Metai	Vyriausybės paslaugos (x)	Paslaugų straipsnis (y)	x^2	y^2	xy
1997	-140,45	537,91	19726,20	289347,17	-75549,46
1998	-157,39	962,84	24771,61	927060,87	-151541,39
1999	-123,07	1221,62	15146,22	1492355,42	-150344,77
2000	-67,31	1520,33	4530,64	2311403,31	-102333,41
2001	-86,11	1825,91	7414,93	3333947,33	-157229,11
2002	-89,15	1987,75	7947,72	3951150,06	-177207,91
2003	-103,85	1887,91	10784,82	3564204,17	-196059,45
2004	-112,87	2262,89	12739,64	5120671,15	-255412,39
2005	-97,59	2926,06	9523,81	8561827,12	-285554,20
2006	-103,91	2971,54	10797,29	8830049,97	-308772,72
2007	-165,21	2080,12	27294,34	4326899,21	-343656,63
Σ	-1246,91	20184,88	150677,23	42708915,79	-2203661,45

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\begin{aligned} \bar{x} &= -113,36; & \bar{y} &= 1834,99; \\ \bar{x}^2 &= 13697,93; & \bar{y}^2 &= 3882628,71; \\ \bar{xy} &= -200332,86; \\ \sigma_x^2 &= 13697,93 - (-113,36)^2 = 846,9; & \sigma_x &= \sqrt{846,9} = 29,10; \\ \sigma_y^2 &= 3882628,71 - 1834,99^2 = 515443,74; & \sigma_y &= \sqrt{515443,74} = 717,94; \\ r &= \frac{-200332,86 - (-113,36) \times 1834,99}{29,10 \times 717,94} = \frac{7681,6}{20892,05} = 0,37; \\ R^2 &= 0,14; \end{aligned}$$

28 priedas

Paslaugų straipsnio apimties variacijos rodikliai

	Paslaugų straipsnio apimties variacija	Nuokrypis nuo vidurkio	Nuokrypis nuo vidurkio kvadratas
Metai	x_i	$x_i - \bar{x}$	$(x_i - \bar{x})^2$
1997	537,91	-1206,17	1454846,07
1998	962,84	-781,24	610335,94
1999	221,62	-1522,46	2317884,45
2000	1520,33	-223,75	50064,06
2001	1825,91	81,83	6696,15
2002	1987,75	243,67	59375,07
2003	1887,91	143,83	20687,07
2004	2262,89	518,81	269163,82
2005	2926,06	1181,98	1397076,72
2006	2971,54	1227,46	1506658,05
2007	2080,12	336,04	112922,88
Iš viso:	19184,88	-	7805710,28
Vidurkis:	1744,08	-	-

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

29 priedas

Pajamų sąskaitos dinamikos eilučių rodikliai 1997-2007 m

Metai	Pajamų sąskaita	Absoliutus lygio padidėjimas, tūkst.		Didėjimo tempas _t	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
1997	-793,5				
1998	-1021,89	-228,39	-228,39	28,78	28,78
1999	-1031,03	-237,53	-9,14	29,93	0,89
2000	-775,13	18,37	255,9	-2,32	-24,82
2001	-718,8	74,7	56,33	-9,41	-7,27
2002	-642,33	151,17	76,47	-19,05	-10,64
2003	-1490,74	-697,24	-848,41	87,87	132,08
2004	-1708,83	-915,33	-218,09	115,35	14,63
2005	-1730,15	-936,65	-21,32	118,04	1,25
2006	-2253,09	-1459,59	-522,94	183,94	30,23
2007	-4093,08	-3299,58	-1839,99	415,83	81,67

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp darbo pajamų ir pajamų straipsnio

Metai	Darbo pajamos (x)	Pajamų straipsnis (y)	x ²	y ²	xy
1997	-223,57	-793,5	49983,54	629642,25	177402,80
1998	-241,96	-1021,89	58544,64	1044259,17	247256,50
1999	-174,57	-1031,03	30474,68	1063022,86	179986,91
2000	43,38	-775,13	1881,82	600826,52	-33625,14
2001	191,78	-718,8	36779,57	516673,44	-137851,46
2002	194,79	-642,33	37943,14	412587,83	-125119,46
2003	139,48	-1490,74	19454,67	2222305,75	-207928,42
2004	380,35	-1708,83	144666,12	2920099,97	-649953,49
2005	501,53	-1730,15	251532,34	2993419,02	-867722,13
2006	535,33	-2253,09	286578,21	5076414,55	-1206146,67
2007	429,49	-4093,08	184461,66	16753303,89	-1757936,93
viso	1776,03	-16258,57	1102300,41	34232555,24	-4381637,49
	161,46	-1478,05	100209,13	3112050,48	-398330,68

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\bar{x} = 161,46 \quad \bar{y} = -1478,05;$$

$$\bar{x}^2 = 100209,13; \quad \bar{y}^2 = 3112050,48;$$

$$\bar{xy} = -398330,68;$$

$$\sigma_x^2 = 100209,13 - (161,46)^2 = -74139,80; \quad \sigma_x = \sqrt{74139,80} = 272,29;$$

$$\sigma_y^2 = 3112050,48 - (-1478,05)^2 = -927418,68; \quad \sigma_y = \sqrt{-927418,68} = 963,03;$$

$$r = \frac{-398330,68 - (161,46) \times (-1478,05)}{272,29 \times 963,03} = \frac{-159384,73}{262223,44} = -0,60;$$

$$R^2 = 0,36.$$

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp investicijų pajamų ir pajamų straipsnio

Metai	Investicijų pajamos (x)	Pajamų straipsnis (y)	x ²	y ²	xy
1997	-569,93	-793,5	324820,20	629642,25	452239,46
1998	-779,93	-1021,89	608290,80	1044259,17	797002,67
1999	-856,46	-1031,03	733523,73	1063022,86	883035,95
2000	-818,51	-775,13	669958,62	600826,52	634451,66
2001	-910,58	-718,8	829155,94	516673,44	654524,90
2002	-837,12	-642,33	700769,89	412587,83	537707,29
2003	-1630,22	-1490,74	2657617,25	2222305,75	2430234,16
2004	-2089,18	-1708,83	4364673,07	2920099,97	3570053,46
2005	-2231,68	-1730,15	4980395,62	2993419,02	3861141,15
2006	-2788,42	-2253,09	7775286,10	5076414,55	6282561,22
2007	-4522,57	-4093,08	20453639,40	16753303,89	18511240,82
viso	-18034,6	-16258,57	44098130,64	34232555,24	38614192,73
	-1639,51	-1478,05	4008920,97	3112050,48	3510381,16

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\bar{x} = -1639,51 \quad \bar{y} = -1478,05;$$

$$\bar{x}^2 = 4008920,97; \quad \bar{y}^2 = 3112050,48;$$

$$\bar{xy} = 3510381,16;$$

$$\sigma_x^2 = 4008920,97 - (-1639,51)^2 = 1320927,93; \quad \sigma_x = \sqrt{1320927,93} = 1149,32;$$

$$\sigma_y^2 = 3112050,48 - (-1478,05)^2 = -927418,68; \quad \sigma_y = \sqrt{-927418,68} = 963,03;$$

$$r = \frac{3510381,16 - (-1639,51) \times (-1478,05)}{1149,32 \times 963,03} = \frac{1087103,40}{1106829,64} = 0,98;$$

$$R^2 = 0,96;$$

32 priedas

Pajamų straipsnio apimtys variacijos rodikliai

	Pajamų straipsnio apimtys variacija	Nuokrypis nuo vidurkio	Nuokrypis nuo vidurkio kvadratas
Metai	x_i	$x_i - \bar{x}$	$(x_i - \bar{x})^2$
1997	-793,5	682,45	465738,00
1998	-1021,89	454,06	206170,48
1999	-1031,03	444,92	197953,81
2000	-775,13	-775,13	600826,52
2001	-718,8	757,15	573276,12
2002	-642,33	833,62	694922,30
2003	-1490,74	-14,79	218,74
2004	-1708,83	-232,88	54233,09
2005	-1730,15	-254,2	64617,64
2006	-2253,09	-777,14	603946,58
2007	-4069,93	-2593,98	6728732,24
Iš viso:	-16235,42	-	10190635,53
Vidurkis:	-1475,95	-	-

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

33 priedas

Einamųjų pervedimų balanso dinamikos eilučių rodikliai 1997-2007 m

Metai	Einamųjų pervedimų balansas, mln. Lt	Absoliutus lygio padidėjimas, tūkst.		Didėjimo tempas, %	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
1997	920,13	-	-	-	-
1998	940	19,87	19,87	2,16	32,28
1999	651,37	-268,76	-288,63	-29,21	-30,71
2000	970,28	50,15	318,91	5,45	48,96
2001	1030,09	109,96	59,81	11,95	6,16
2002	851,75	-68,38	-178,34	-7,43	-17,31
2003	889,59	-30,54	37,84	-3,32	4,44
2004	1265,07	344,94	375,48	37,49	42,21
2005	1834,16	914,03	569,09	99,34	44,98
2006	1994,72	1074,59	160,56	116,79	8,75
2007	2916,52	1996,39	921,8	216,97	46,21

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Einamųjų pervedimų straipsnio apimtys variacijos rodikliai

	Einamųjų pervedimų straipsnio apimtys variacija	Nuokrypis nuo vidurkio	Nuokrypis nuo vidurkio kvadratas
Metai	x_i	$x_i - \bar{x}$	$(x_i - \bar{x})^2$
1997	920,13	-376,57	141804,96
1998	940	-356,7	127234,89
1999	651,37	-645,33	416450,81
2000	970,28	-326,42	106550,02
2001	1030,09	-266,61	71080,89
2002	851,75	-444,95	197980,50
2003	889,59	-407,11	165738,55
2004	1265,07	-31,63	1000,46
2005	1834,16	537,46	288863,25
2006	1994,72	698,02	487231,92
2007	2916,52	1619,82	2623816,83
Iš viso:	14263,68	-	4627753,09
Vidurkis:	1296,7	-	-

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Kapitalo ir finansinės sąskaitos balanso dinamikos eilučių rodikliai 1997-2007 m.

Metai	Kapitalo ir finansinės sąskaitos balansas, mln. Lt	Absoliutus lygio padidėjimas, tūkst.		Didėjimo tempas, %	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
1997	3160,63	-	-	-	-
1998	4185,68	1025,05	1025,05	32,43	32,28
1999	4966,84	1806,21	781,16	57,15	18,66
2000	2190,74	-969,89	-2776,1	-30,69	-55,89
2001	1679,81	-1480,82	-510,93	-46,85	-23,32
2002	2107,56	-1053,07	427,75	-33,32	25,46
2003	3363,21	202,58	1255,65	6,41	59,58
2004	4299,43	1138,8	936,22	36,03	27,84
2005	5261,32	2100,69	961,89	66,46	22,37
2006	9589,83	6429,2	4328,51	203,42	82,27
2007	13769,68	10609,05	4179,85	335,66	43,59

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Kapitalo ir finansinės sąskaitos apimties variacijos rodikliai

	Kapitalo ir finansinės sąskaitos apimties variacija	Nuokrypis nuo vidurkio	Nuokrypis nuo vidurkio kvadratas
Metai	x_i	$x_i - \bar{x}$	$(x_i - \bar{x})^2$
1997	3160,63	-1800,71	3242556,50
1998	4185,68	-775,66	601648,44
1999	4966,84	5,5	30,25
2000	2190,74	-2770,6	7676224,36
2001	1679,81	-3281,53	10768439,14
2002	2107,56	-2853,78	8144060,29
2003	3363,21	-1598,13	2554019,50
2004	4299,43	-661,91	438124,85
2005	5261,32	299,98	89988,00
2006	9589,83	4628,49	21422919,68
2007	13769,68	8808,34	77586853,56
Iš viso:	54574,73	-	132524864,6
Vidurkis:	4961,34	-	-

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Kapitalo sąskaitos balanso dinamikos eilučių rodikliai 1997-2007 m.

Metai	Kapitalo sąskaita, mln. Lt	Absoliutus lygio padidėjimas, tūkst.		Didėjimo tempas, %	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
1997	16,46				
1998	-6,86	-23,32	-23,32	-141,68	26,12
1999	-13,16	-29,62	-6,3	-179,95	91,84
2000	8,59	-7,87	21,75	-47,81	-165,27
2001	5,53	-181,8	-3,06	-66,40	-35,62
2002	203,79	187,33	198,26	1138,09	3585,17
2003	204,97	188,51	1,18	1145,26	0,58
2004	786,97	770,51	582	4681,11	283,94
2005	923,03	906,57	136,06	5507,72	17,29
2006	963,55	947,09	40,52	5753,89	4,39
2007	1725,86	1709,4	762,31	10385,18	79,11

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Kapitalo sąskaitos apimties variacijos rodikliai

	Kapitalo sąskaitos apimties variacija	Nuokrypis nuo vidurkio	Nuokrypis nuo vidurkio kvadratas
Metai	x_i	$x_i - \bar{x}$	$(x_i - \bar{x})^2$
1997	16,46	-421,61	177754,99
1998	-6,86	-444,93	197962,70
1999	-13,16	-451,23	203608,51
2000	8,59	-429,48	184453,07
2001	5,53	-432,54	187090,85
2002	203,79	-234,28	54887,12
2003	204,97	-233,10	54335,61
2004	786,97	348,9	121731,21
2005	923,03	484,96	235186,20
2006	963,55	525,48	276129,23
2007	1725,86	1287,79	1658403,08
Iš viso:	4818,73	-	3351542,59
Vidurkis:	438,07	-	-

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Finansinės sąskaitos dinaminiai rodikliai 1997 -2007 m

Metai	Finansinė sąskaita	Absoliutus lygio padidėjimas, tūkst.		Didėjimo tempas, %	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
1997	4095,3				
1998	5788,74	1693,44	1693,44	41,35	41,35
1999	4197,41	102,11	-1591,33	2,49	-27,49
2000	2705	-1390,3	-1492,41	-33,95	-35,56
2001	2979,65	-1115,65	274,65	-27,24	10,15
2002	3524,6	797,52	544,95	-13,94	18,29
2003	4892,82	797,52	1368,22	19,47	38,82
2004	3162,63	-932,67	-1730,19	-22,77	-35,36
2005	6212,67	2117,37	3050,04	51,70	96,44
2006	12723,17	8627,87	6510,5	210,68	104,79
2007	15647,71	11552,41	2924,54	282,09	22,99

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp tiesioginių investicijų ir finansinės sąskaitos

Metai	Tiesioginės investicijos (x)	Finansinė sąskaita (y)	x ²	y ²	xy
1997	1310,07	4095,3	1716283,40	16771482,09	5365129,67
1998	3685,27	5788,74	13581214,97	33509510,79	21333069,86
1999	1911,34	4197,41	3653220,60	17618250,71	8022677,63
2000	1500,7	2705	2252100,49	7317025,00	4059393,50
2001	1754,86	2979,65	3079533,62	8878314,12	5228868,60
2002	2604,46	3524,6	6783211,89	12422805,16	9179679,72
2003	435,91	4892,82	190017,53	23939687,55	2132829,17
2004	1420,7	3162,63	2018388,49	10002228,52	4493148,44
2005	1893,23	6212,67	3584319,83	38597268,53	11762013,22
2006	4198,61	12723,17	17628325,93	161879054,85	53419628,79
2007	3577,85	15647,71	12801010,62	244850828,24	55985159,22
Σ	4174,61	65929,7	67287627,38	575786455,56	180981597,82
	2208,45	5993,61	6117057,03	52344223,23	16452872,53

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\bar{x} = 2208,45; \quad \bar{y} = 5993,61;$$

$$x^2 = 6117057,03; \quad y^2 = 52344223,24;$$

$$xy = 16452872,53;$$

$$\sigma_x^2 = 6117057,03 - 2208,45^2 = 1239805,63; \quad \sigma_x = \sqrt{1239805,63} = 1113,47;$$

$$\sigma_y^2 = 52344223,23 - 5993,61^2 = 16420862,4; \quad \sigma_y = \sqrt{16420862,4} = 4052,27;$$

$$r = \frac{16452872,53 - 2208,45 \times 5993,61}{1113,47 \times 4052,27} = \frac{3216284,53}{4512081,08} = 0,71;$$

$$R^2 = 0,50;$$

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti tarp investicijų portfelio ir finansinės sąskaitos

Metai	Investicijų portfelis (x)	Finansinė sąskaita (y)	x ²	y ²	xy
1997	778,75	4095,3	606451,56	16771482,09	3189214,88
1998	-78,03	5788,74	6088,68	33509510,79	-451695,38
1999	2043,18	4197,41	4174584,51	17618250,71	8576064,16
2000	1058,19	2705	1119766,08	7317025,00	2862403,95
2001	1057,02	2979,65	1117291,28	8878314,12	3149549,64
2002	39,91	3524,6	1592,81	12422805,16	140666,79
2003	845,34	4892,82	714599,72	23939687,55	4136096,46
2004	587,52	3162,63	345179,75	10002228,52	1858108,38
2005	-743,99	6212,67	553521,12	38597268,53	-4622164,35
2006	-670	12723,17	448900,00	161879054,85	-8524523,90
2007	-743,28	15647,71	552465,16	244850828,24	-11630629,89
Σ	4174,61	65929,7	9640440,66	575786455,56	-1316909,27
	379,51	5993,61	876403,70	52344223,23	-119719,02

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\bar{x} = 379,51; \quad \bar{y} = 5993,61;$$

$$x^2 = 876403,70; \quad y^2 = 5234423,23;$$

$$xy = -119719,02;$$

$$\sigma_x^2 = 879403,70 - 379,51^2 = 732375,86; \quad \sigma_x = \sqrt{732375,86} = 855,79;$$

$$\sigma_y^2 = 5234423,23 - 5993,61^2 = 16420862,4; \quad \sigma_y = \sqrt{16420862,4} = 4052,27;$$

$$r = \frac{-119719,02 - 379,51 \times 5993,61}{855,79 \times 4052,27} = \frac{-2394353,95}{3467891,14} = -0,69;$$

$$R^2 = 0,48;$$

42 priedas

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti finansinių investicinių priemonių ir finansinės sąskaitos

Metai	Finansinės investicinės priemonės(x)	Finansinė sąskaita (y)	x ²	y ²	xy
1997	0	4095,3	0,00	16771482,09	0,00
1998	0	5788,74	0,00	33509510,79	0,00
1999	0	4197,41	0,00	17618250,71	0,00
2000	0	2705	0,00	7317025,00	0,00
2001	-5,29	2979,65	27,98	8878314,12	-15762,35
2002	-10,03	3524,6	100,60	12422805,16	-35351,74
2003	-86,92	4892,82	7555,09	23939687,55	-425283,91
2004	6,91	3162,63	47,75	10002228,52	21853,77
2005	36,63	6212,67	1341,76	38597268,53	227570,10
2006	-30,02	12723,17	901,20	161879054,85	-381949,56
2007	-5,14	15647,71	26,42	244850828,24	-80429,23
Σ	-93,86	65929,7	10000,80	575786455,56	-689352,92
	-8,53	5993,61	909,16	5234423,23	-62668,45

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\bar{x} = -8,53; \quad \bar{y} = 5993,61;$$

$$x^2 = 909,16; \quad y^2 = 5234423,23;$$

$$xy = -62668,45;$$

$$\sigma_x^2 = 909,16 - (-8,53)^2 = 836,4; \quad \sigma_x = \sqrt{836,4} = 28,92;$$

$$\sigma_y^2 = 5234423,23 - 5993,61^2 = 16420862,4; \quad \sigma_y = \sqrt{16420862,4} = 4052,27;$$

$$r = \frac{-62668,45 - (-8,53) \times 5993,61}{28,92 \times 4052,27} = \frac{-11542,96}{117191,65} = -0,099;$$

$$R^2 = 0,0098;$$

Statistiniai rodikliai ryšio glaudumui nustatyti finansinių investicinių priemonių ir finansinės sąskaitos

Metai	Kitos investicijos (x)	Finansinė sąskaita (y)	x^2	y^2	xy
1997	2006,48	4095,3			
1998	2181,5	5788,74	4758942,25	33509510,79	12628136,31
1999	242,89	4197,41	58995,55	17618250,71	1019508,91
2000	146,11	2705	21348,13	7317025,00	395227,55
2001	167,77	2979,65	28146,77	8878314,12	499895,88
2002	880,23	3524,6	774804,85	12422805,16	3102458,66
2003	3611,57	4892,82	13043437,86	23939687,55	17670761,93
2004	1154,41	3162,63	1332662,45	10002228,52	3650971,70
2005	5063,43	6212,67	25638323,36	38597268,53	31457419,66
2006	9194,56	12723,17	84539933,59	161879054,85	116983949,96
2007	12813,14	15647,71	164176556,66	244850828,24	200496298,91
Σ	37462,09	65929,7	298399113,48	575786455,56	396121767,01
	3405,64	5993,61	27127192,13	52344223,23	36011069,73

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

$$\bar{x} = 3405,64; \quad \bar{y} = 5993,61;$$

$$x^2 = 27127192,13; \quad y^2 = 52344223,23;$$

$$xy = 36011069,73;$$

$$\sigma_x^2 = 27127192,13 - 3405,64^2 = 15528808,32; \quad \sigma_x = \sqrt{15528808,32} = 3940,66;$$

$$\sigma_y^2 = 52344223,23 - 5993,61^2 = 16420862,4; \quad \sigma_y = \sqrt{16420862,4} = 4052,27;$$

$$r = \frac{36011069,73 - 3405,64 \times 5993,61}{3940,66 \times 4052,27} = \frac{15598991,77}{15968168,30} = 0,97;$$

$$R^2 = 0,94;$$

Finansinės sąskaitos apimties variacijos rodikliai

	Finansinės sąskaitos apimties variacija	Nuokrypis nuo vidurkio	Nuokrypis nuo vidurkio kvadratas
Metai	x_i	$x_i - \bar{x}$	$(x_i - \bar{x})^2$
1997	4095,3	-1898,31	3603580,86
1998	5788,74	-204,87	41971,72
1999	4197,41	-1796,2	3226334,44
2000	2705	-3288,61	10814955,73
2001	2979,65	-3013,96	9083954,88
2002	3524,6	-2469,01	6096010,38
2003	4892,82	-1100,79	1211738,62
2004	3162,63	-2830,98	8014447,76
2005	6212,67	219,06	47987,28
2006	12723,17	6729,56	45286977,79
2007	15647,71	9654,1	93201646,81
Iš viso:	65929,7	-	180629606,28
Vidurkis	5993,61	-	-

Šaltinis: sudaryta darbo autorių

